Naar een hoger taalniveau voor inburgeraars

Evaluatie VOI-pilot B1-Route: van A2 naar B1

Eindrapportage

Auteurs:
Sandra Beekhoven,
Ellen Donkers en
Suzanne Nelemans

m.m.v. Emiel Helmich,
IJsbrand Jepma,
Joke Kruiter en
Karin Hoogeveen

Sardes, september 2021

Sardes

Naar een hoger taalniveau voor inburgeraars

Evaluatie VOI-pilot B1-Route: van A2 naar B1

Eindrapportage

Voorwoord

De evaluatie van de zes taalpilots B1-Route in Almelo, Delft, 's-Hertogenbosch, Kampen, Oss en Sittard-Geleen, gericht op het verhogen van het Nederlandse taalniveau van inburgeraars (van A2 naar B1), was een bijzonder project. Bijzonder, omdat het plaatsvond in een periode waarin het alledaagse leven door corona op zijn kop stond en het sociale verkeer herhaaldelijk grotendeels stil kwam te liggen.

In oktober 2019 vond het startgesprek met het ministerie van SZW plaats en in januari 2021 zou het evaluatiegesprek plaatsvinden. Nu is het augustus 2021, wordt dit rapport in september openbaar en volgen er nog bijeenkomsten over de VOI-pilots (Veranderopgave Inburgering) tot in november. De start van de corona uitbraak, de periodes van lockdown en het leren leven met corona, het heeft allemaal plaatsgevonden gedurende de looptijd van dit onderzoek. De impact was het grootst voor de deelnemers aan de pilots, voor wie de taallessen en andere activiteiten om de Nederlandse taal eigen te maken anders verliepen. Al met al kostte de deelname aan de pilots meer tijd. Ook voor de andere informanten die hebben deelgenomen aan dit onderzoek, zoals de betrokken medewerkers bij de pilot-gemeenten en de taaldocenten, was het een kwestie van continu bijschakelen en aanpassen. Net zoals de medewerkers van SZW en wij als onderzoekers dat deden.

We willen de deelnemers aan de pilots, taalaanbieders en medewerkers van de gemeenten bedanken voor hun inzet ten behoeve van voorliggend onderzoek. Een woord van dank ook aan de leden van de begeleidingscommissie en SZW voor hun inbreng, begeleiding en flexibiliteit tijdens het onderzoek naar de zes taalpilots.

Inhoudsopgave

Voorwoord ... 3

Managementsamenvatting ... 6

1. Inleiding en achtergrond van het onderzoek ... 16

1.1 Veranderopgave inburgering ... 16

1.2 Taalniveau B1 ... 17

1.3 Wat is er nodig voor de stap van A2 naar B1? ... 18

1.4 De pilots ... 19

1.5 Leeswijzer ... 20

2. Onderzoeksopzet ... 21

2.1 Probleemstelling en onderzoeksvragen ... 21

2.2 Onderzoeksactiviteiten ... 21

3. Doelgroepen en organisatie ... 25

3.1 Selectie van deelnemers ... 25

3.2 Organisatie en opzet van de taaltrajecten ... 26

4. Inhoud van de trajecten en ervaringen met uitvoering ... 32

4.1 Invulling van trajecten ... 32

4.2 Maatwerk en flexibiliteit ... 39

4.3 Begeleiding van deelnemers ... 41

4.4 Kosten van de trajecten ... 43

5. Ervaringen van deelnemers ... 45

5.1 Motivatie en doelen ... 45

5.2 Taalles ... 46

5.3 Trajecten naar werk ... 50

5.4 Nederlands oefenen buiten school en werktrajecten 51

5.5 Randvoorwaarden 52

5.6 De invloed van corona 54

5.7 Examens 55

5.8 Verhoogde taaleis in het nieuwe stelsel 56

6. Resultaten van de trajecten 57

6.1 Resultaten per pilot 57

6.2 Kenmerken van gestopte deelnemers 65

6.3 Kenmerken van (deels) geslaagde deelnemers 68

6.4 Opbrengsten van de pilot B1-Route 69

7. Conclusies en aanbevelingen 73

7.1 Belangrijkste bevindingen 73

7.2 Knelpunten 75

7.3 Randvoorwaarden 76

7.4 Lessen voor het nieuwe stelsel 77

Bijlage I. Onderzoeksvragen 82

Bijlage II. Monitorkader 84

Bijlage III. Korte beschrijving plannen van aanpak per pilot 86

Managementsamenvatting

Een nieuw inburgeringsstelsel

Vanaf januari 2022 wordt een nieuw inburgeringsstelsel van kracht. In dit nieuwe stelsel gaat het ambitieniveau voor het te behalen Nederlandse taalniveau van inburgeraars omhoog: van A2 naar B1. De afgelopen jaren is namelijk gebleken dat taalniveau A2 vaak te laag is voor het vinden van een geschikte baan. Ook komt er in het nieuwe inburgeringsstelsel meer nadruk te liggen op participatie in de Nederlandse samenleving, waardoor de taalbevordering in het Nederlands in meerdere taalcontexten tegelijk kan worden gestimuleerd en inburgeraars sneller thuis geraken in de Nederlandse samenleving.

Ter voorbereiding op het nieuwe inburgeringsstelsel zijn in 2019 zes pilotthema's geformuleerd, met als doel gemeenten ervaring te laten opdoen met elementen uit de nieuwe Wet Inburgering en deze kennis te delen met anderen. Een van de pilotthema's was de pilot B1-Route, waarin inburgeraars met niveau A2 binnen een jaar naar niveau B1 zouden worden begeleid. Sardes was verantwoordelijk voor de procesevaluatie van de pilot B1-Route:van A2 naar B1 waarvan in dit rapport verslag wordt gedaan. De centrale probleemstelling van het onderzoek was:
Wat werkt goed, wat werkt minder goed, voor welke doelgroepen, hoe werkt het en onder welke voorwaarden?

Voor deze evaluatie is onder meer een deskresearch uitgevoerd naar de plannen van aanpak en documenten van gemeenten en taalaanbieders. Verder zijn op drie momenten (januari 2020, maart en april 2020 en april 2021) in totaal 19 interviews gehouden met de gemeenten (projectleiders of beleidsmedewerkers) en 20 interviews met (contactpersonen van) taal-aanbieders over de aanpak, uitvoering, voortgang en opbrengsten van de taalpilots. Ook hebben we 28 deelnemers geïnterviewd over hun meningen, ervaringen en percepties. Het betreft een diverse groep van kansrijke en minder kansrijke deelnemers met een goede afspiegeling van de diversiteit aan herkomstlanden (o.m. Syrië, Eritrea en Noord-Afrika). De indeling van kansrijke en minder kansrijke deelnemers kwam voort uit het aanvraagkader van SZW. In de groep deelnemers zaten mensen die in één keer voor alle vier de examen-onderdelen (luisteren, spreken, lezen en schrijven) op A2-niveau zijn geslaagd (kansrijk) en deelnemers die zes of meer pogingen nodig hebben gehad voor de taalonderdelen op A2-niveau om te slagen voor het inburgeringsexamen op A2-niveau (minder kansrijk). Aanvullend zijn er drie taallessen bijgewoond, waarvan één fysiek en twee online. Zo is er een indruk gekregen van de wijze waarop de inburgeraars de Nederlandse taal op een hoger niveau moesten leren.

De pilottrajecten

Er deden zes pilots mee aan de pilot B1-Route. De zes hoofdaanvragers waren: Almelo, Delft, 's-Hertogenbosch, Kampen, Oss en Sittard-Geleen. Bij vier pilots (Almelo, Delft, Oss en Sittard-Geleen) waren meerdere gemeenten betrokken, variërend van twee (Delft) tot acht samen-werkende gemeenten (Oss). De pilots zijn door corona niet gelopen zoals gepland. Er is een verlenging van zes maanden geweest en ook de duur van het onderzoek is verlengd.

Impact op verloop en opbrengsten van de pilots door corona

Vlak na de start van de pilots brak het coronavirus uit. Hierdoor zijn de trajecten eerst grotendeels stil komen te liggen. Vervolgens is er geschakeld naar online lesgeven. De taallessen, hoofdonderdeel van de taalpilots om de Nederlandse taal op B1-niveau te brengen, hebben grofweg in de periode maart 2020 tot en met maart 2021 plaatsgevonden. Door corona hebben de taallessen minder vaak of ingekort fysiek plaats kunnen vinden.

Veel activiteiten, zoals praktijklessen, uitjes, het vinden en vasthouden van vrijwilligerswerk, stage of (betaald) werk, het praten met een taalcoach en zogeheten 'driegesprekken' tussen deelnemer, taalaanbieder en werkbegeleiders, zijn niet of veel minder vaak door gegaan. Daardoor hadden de deelnemers minder mogelijkheden om de Nederlandse taal te leren. Examens konden pas weken na de laatste les worden afgenomen. Tot slot hebben de meeste deelnemers binnen de pilotperiode geen herexamens kunnen doen. Er was ten minste één gemeente die dat wel aanbood, maar de gegevens zijn niet meegenomen in de resultaten.

Dit alles heeft ontegenzeggelijk de resultaten van de pilots op negatieve wijze beïnvloed. Het is belangrijk om hier serieus rekening mee te houden bij het begrijpen van de resultaten.

Inhoud van de taaltrajecten en ervaringen met uitvoering

Invulling van de trajecten

De zes pilots in Almelo, Delft, 's-Hertogenbosch, Kampen, Oss en Sittard-Geleen varieerden in doelgroep en inrichting van het taaltraject. In onderstaande tabel (tabel S.1) zijn enkele kenmerken beschreven. Zoals te zien zijn er overeenkomsten, maar ook verschillen.

Bij de start hadden vrijwel alle deelnemers tussen de zes en twaalf uur taalles per week. Minder kansrijke of leerbare deelnemers kregen soms meer uren. De omvang van de groepen waarin taalles werd gegeven varieerde van negen tot twintig deelnemers. Verderop in het traject werden groepen kleiner door voortijdige uitval.

In alle pilots werden de deelnemers op verschillende manieren ingedeeld in groepen. Denk aan aantal eerdere examenpogingen voor het inburgerings-examen, de uitslag van een leerbaarheidstoets en de beschikbaarheid van deelnemers. Gedurende het verloop van de pilots zijn de groepen geregeld anders samengesteld, bijvoorbeeld vanwege wijziging van werktijden van de deelnemers.

De tijden van de taallessen waren veelal afgestemd op de persoonlijke omstandigheden van de deelnemers.

Aanwezigheid bij de groepslessen was bij alle pilots verplicht, maar stond onder druk door bijvoorbeeld onregelmatige werktijden van de deelnemers. De reistijd naar de taalschool was soms ook een drempel om altijd aanwezig te kunnen zijn. De combinatie van het volgen van taalles en (betaald) werk (soms fulltime) bleek soms te zwaar.

Tabel S.1 Beschrijving van kenmerken van de zes pilots

	Almelo	Delft	's-Herto-genbosch	Kampen	Oss	Sittard-Geleen
Primaire doelgroep (aanvullend aan eisen SZW)	Voor-namelijk deelnemers zonder werk	Deelnemer werkt op een taalrijke praktijkplek of krijgt deze	Helft deel-nemers met werk	Deelnemers met en zonder werk	Deelnemers hebben werk, een traject richting werk of eerder in NL gewerkt	Deelnemers zonder betaald werk
Lesmethode	TaalSterk	InZicht	TaalSterk	TaalSterk	Link (online methode)	TaalSterk
Omvang klassen bij aanvang	19-20	12-14	15	14	16-17	9-12
Aantal uren les per week	9 uur	Beter leerbare deelnemers: 6 uur Midden en laag leerbare deelnemers: 9 uur*	6 uur	6-9 uur	Eerst 2 keer per week groepsbij-eenkomsten, later 1 keer per week	Kansrijke deelnemers: 6 uur Minder kansrijk: 12 uur
Begeleiding naar werk	Ja	Ja	Ja	Alleen voor deelnemers met uitkering	Jobcoaching	Alleen voor deelnemers met uitkering
Onderschei-dende kenmerken traject	Twee periodes met praktijk-lessen, praktijk-opdrachten gekoppeld aan stage of vrijwilligers-werk Taalvrijwil-ligers op school	Praktijk-opdrachten waarbij werk werd betrokken Vrijwillige ondersteuners in taalles	Extra taalboost van maximaal 2 dagen	Deel van de lestijd kan worden gekozen afhankelijk van het hebben van werk Vrijwillige ondersteuners in taalles	Gepersonali-seerd leren d.m.v. online methode	Twee taalaanbieders ingezet Minimaal twee naschoolse groepsactivi-teiten per jaar
Inzet taalmaatjes	Indien gewenst	Voor deel-nemers zonder taalrijke werkplek	Taal-coaches	-	-	-

* Delft heeft een andere indeling aangehouden bij het indelen van de groepen dan de SZW-indeling vanuit het aanvraagkader.

In de meeste pilots was er ook aandacht voor (het vinden van) werk of dagbesteding vanwege de toegevoegde waarde voor taalstimulering en kennis opdoen van de Nederlandse samenleving. Om diverse redenen was het lastig om betaald werk of zinvolle dagbesteding (bijv. vrijwilligerswerk) te realiseren. Als gevolg van corona raakte bovendien een deel van de deelnemers zijn of haar betaalde werk kwijt. In diverse taaltrajecten is geprobeerd taal leren en werken te combineren, met wisselend succes. Er werd in de taalpilots waarde gehecht aan het creëren van taalrijke (werk)plekken buiten de taalschool, maar de invulling hiervan bleek geen eenvoudige opgave (werk biedt soms een taalarme werkomgeving, vinden van geschikte werkgevers e.d.).

Maatwerk en flexibiliteit

Alle deelnemers waren eerder geslaagd op A2-niveau, maar bij aanvang van de taalpilots zaten niet alle deelnemers meer op dat taalniveau. Via het bieden van maatwerk en flexibiliteit probeerde men daar in de pilots aan tegemoet te komen.

Taaldocenten differentieerden naar aanbod, niveau en tempo. Dit bleek nodig om het hoofd te kunnen bieden aan de grote verschillen tussen de deelnemers.

Bij enkele taalpilots is geprobeerd taalmaatjes in te zetten ter ondersteuning en begeleiding van de deelnemers. Tegelijk was het de bedoeling om extra activiteiten buiten de taallessen om te organiseren (bijv. meeloopdagen bij het beroepsonderwijs). Beide initiatieven zijn maar deels van de grond gekomen, mede vanwege corona.

Begeleiding van de deelnemers

Deelnemers werden tijdens de taallessen begeleid door NT2-docenten van de taalaanbieders, zowel klassikaal als individueel.

In enkele pilots werd begeleiding naar werk geboden door klantmanagers, werkcoaches of jobcoaches. De caseload van deze bemiddelaars was in een aantal gevallen te groot om deelnemers echt goed te helpen. Door corona werden voorgenomen zogeheten ‘driegesprekken’ tussen deelnemer, werkgever en klantmanager niet altijd gevoerd.

Het invullen van de randvoorwaarden voor deelnemers bleek belangrijk voor het met goed gevolg kunnen volgen van de taallessen. In de meeste, maar niet alle pilots, zijn het regelen van een reiskostenvergoeding voor deelname aan taalles en/of werk en het regelen van kinderopvang en bijbehorende kinderopvangtoeslag voor deelnemers met jonge kinderen ter hand genomen.

Kosten van de trajecten

Elke hoofdaanvrager van de taalpilot heeft € 203.000 gekregen van SZW (€ 175.000 plus € 28.000 voor de verlenging). Gemeenten hebben zelf aanvullende financiering vrijgespeeld voor de uitvoering van de pilots. Het was lastig om een scherp beeld te krijgen van welke middelen voor welke activiteiten (taaltraject, organisatie, coördinatie, verlenging e.d.) zijn ingezet, mede gelet op de samenwerking van meerdere gemeenten binnen één taalpilot. De algemene indruk is dat de middelen voor de taalpilots gunstig zijn in verhouding tot de middelen die straks beschikbaar worden gesteld voor de uitvoering van de nieuwe wet.

Ervaringen van de deelnemers

Motivatie en doelen

In algemene zin waren de deelnemers (zeer) gemotiveerd om mee te doen aan de taalpilots. Een hoger taalniveau biedt betere perspectieven op een vervolgopleiding of werk en deelname aan de Nederlandse samenleving, en dat realiseren deelnemers aan deze pilot zich goed.

Taalles

Veruit de meeste deelnemers hadden twee of drie dagen in week Nederlandse taallessen. Sommigen vonden dat onvoldoende intensief, anderen juist te intensief wegens de thuis-

situatie of werk. In de meeste pilotgemeenten zaten er ongeveer 10 deelnemers in een klas. Hoe kleiner de groep, des te meer tijd er was voor persoonlijke aandacht, wat als zeer prettig werd ervaren. Betrekkelijk veel deelnemers vonden de niveauverschillen in de groepen te groot. Homogene groepen hebben de voorkeur. Alle deelnemers hadden huiswerk te doen. De hoeveelheid tijd die hiermee gemoeid was, verschilde per deelnemer. Daar kwam bij dat de thuisomstandigheden van de deelnemers (bijv. de zorg voor kleine kinderen) niet altijd gunstig waren voor het maken van dit huiswerk. In de meeste taaltrajecten was er na elk thema een toets om te peilen wat de vorderingen waren. Deelnemers waren vrijwel unaniem tevreden over de bruikbaarheid van de methode binnen de taallessen. Ook was men tevreden over de taaldocenten. Er was onder de deelnemers waardering voor de praktijklessen die men in een enkele pilot kon volgen, omdat dit mogelijkheden bood om buiten de taallessen om in aanraking te komen met de Nederlandse taal.

Trajecten naar werk

Het merendeel van de deelnemers had bij aanvang van het traject een of andere vorm van dagbesteding, zoals betaald werk, vrijwilligerswerk of stage. Niet altijd is het gelukt om een passende (werk)plek te vinden die aansloot bij opleidingsniveau, werkervaring en wensen. Deelnemers die wel een geschikte plek hadden, lukte het beter om de Nederlandse taal te leren. Opvallend was dat deelnemers met een stage of vrijwilligerswerk vaker een taalrijke plek hadden met adequate begeleiding dan deelnemers met betaald werk. De meeste deelnemers waren tevreden over de combinatie van taal leren en werken, hoewel er ook deelnemers waren die om uiteenlopende redenen moeite hadden met deze combinatie.

Nederlands oefenen buiten school en werktrajecten

De deelnemers die verbonden waren met een taalmaatje, -coach of -buddy, met wie ze één of twee uren in de week contact hadden, hebben dit als zeer positief ervaren. Dit bood extra kansen om de Nederlands taal onder de knie te krijgen en thuis te raken in de Nederlandse samenleving.

Randvoorwaarden

Vaak hadden deelnemers bij de gemeente een contactpersoon voor het taaltraject, een contactpersoon voor het traject naar werk en soms hadden ze nog een derde contactpersoon voor het regelen van kinderopvang. De ervaringen met deze contactpersonen wisselden van positief tot minder positief. Soms hadden deelnemers moeite om naar de lessen te komen vanwege de afstand tot de taalschool. Andere deelnemers hadden geen toereikende ICT-voorzieningen en -vaardigheden voor het kunnen volgen van de online voortzetting van de lessen vanwege corona.

Examens

De examens zijn vanwege corona een tijdje stil komen te liggen, met wachttijden als gevolg. Deelnemers moesten langer wachten voor zij hun examen konden maken. In alle pilots is examentraining geboden. Vaak is er hulp geboden bij oefening, met hulp van de taaldocenten. Desondanks vonden veel deelnemers het afleggen van het examen een spannende aangelegenheid.

Verhoogde taalleis in het nieuwe stelsel

Hoewel een deel van de deelnemers van mening is dat het goed is dat het inburgeringsexamen van niveau A2 naar B1 gaat, denkt een aantal van hen ook dat dit nog een hele kluif wordt voor bepaalde groepen nieuwe inburgeraars. Denk aan oudere, laaggeletterde en/of laag opgeleide inburgeraars. Vooral het kunnen vrijspelen van voldoende tijd voor het leren van de Nederlandse taal, het verwerven van een taalrijke plek (stage, vrijwilligerswerk of baan) en sociale contacten met Nederlandssprekende personen buiten de taallessen om, worden door de deelnemers gezien als slaagfactoren voor inburgering.

Resultaten van de trajecten

Deelnemers die de taaltrajecten volledig hebben doorlopen

In totaal zijn 210 deelnemers gestart met de zes taalpilots. Uiteindelijk hebben 151 deelnemers (72%) de pilotperiode afgerond, 59 (28%) zijn voortijdig afgehaakt. Het percentage deelnemers dat het volledige taaltraject heeft doorlopen verschilde per pilot: 63% in Almelo, 77% in Delft, 61% in ’s-Hertogenbosch, 72% in Kampen, 76% in Oss en 95% in Sittard-Geleen. De pilots met de laagste percentages deelnemers die de volledige taalpilot hebben gevolgd (Almelo en ’s-Hertogenbosch) hebben ook de laagste percentages minder kansrijke deelnemers.

Tabel S.2 Resultaten van de pilots

	Almelo N=38	Delft N=35	’s-Hertogen-bosch N=44	Kampen N=39	Oss N=33	Sittard-Geleen N=21
Percentage minder kansrijke deelnemers bij de start o.b.v. aantal examens A2	33%	54%	31%	44%	61%	57%
Percentage deelnemers dat pilot afrondde	63%	77%	61%	72%	76%	95%
Percentage van de gestarte deelnemers dat niveau B1 heeft gehaald	13%	3%	14%	13%	0%	0%
Percentage deelnemers dat B1 heeft gehaald van de deelnemers die het traject heeft afgerond	23%	4%	23%	17%	0%	0%
Percentage deelnemers dat het hele taaltraject heeft gevolgd en één of meer examenonder-delen heeft gehaald	42%	26%	59%	48%	16%	35%

Kenmerken van gestopte en (deels) geslaagde deelnemers

De groep deelnemers die het traject afmaakte, verschilde niet significant op een serie relevante achtergrondkenmerken (sekse, herkomstland, status, leeftijd, leerbaarheid, dagbesteding en persoonlijke omstandigheden) van de groep die er voortijds mee stopte. Wel zijn er meer deelnemers met een lager opleidingsniveau gestopt dan deelnemers met een hoger opleidingsniveau.

Opbrengsten van de pilot B1-Route

Het doel van alle pilots was het afronden van het traject met B1-niveau. Gemiddeld heeft (ruim) zeven procent (variërend van 0% voor Oss en Sittard-Geleen tot 14% voor 's-Hertogenbosch) van de gestarte deelnemers taalniveau B1 behaald, door *alle vier de examenonderdelen* (luisteren, spreken, lezen en schrijven) met een voldoende af te ronden (zie tabel S.2). Hierbij moet uitdrukkelijk vermeld worden dat de uitvoering van de pilots (ernstig) werd gehinderd door corona. Ook hebben niet alle deelnemers examens op alle onderdelen afgelegd.

Het percentage deelnemers dat B1 heeft gehaald van de deelnemers die het traject volledig hebben afgrond, varieert van nul (Oss en Sittard-Geleen) tot 23 procent (Almelo en 's-Hertogenbosch).

Percentages deelnemers die het hele traject hebben gevolgd en minimaal één examen-onderdeel hebben gehaald zijn 16, 26, 35, 42, 48 en 59 procent voor respectievelijk Oss, Delft, Sittard-Geleen, Almelo, Kampen en 's-Hertogenbosch. Het landelijk gemiddelde is 59 procent.

Alles bij elkaar zijn in de pilots van Almelo, Kampen en 's-Hertogenbosch de hoogste slagingspercentages gerealiseerd, waarbij aangetekend moet worden dat deze pilots de laagste percentages minder kansrijke deelnemers hadden.

Er zijn verdiepende analyses uitgevoerd binnen de groep deelnemers die de pilot volledig heeft afgerond. Zij die geen enkel examenonderdeel hebben behaald, zijn afgezet tegen de groep die minimaal één examenonderdeel (tot een maximum van vier examenonderdelen) heeft behaald. Deze gegevens waren van vier van de zes pilots beschikbaar (N=104). Gebleken is dat de groep deelnemers die minimaal één examenonderdeel heeft gehaald (N=38) een hogere opleiding heeft behaald in land van herkomst dan de groep die geen enkel examenonderdeel heeft gehaald (N=66). Ook bleek dat zij een hogere score hadden op een leerbaarheidstoets. Verder bleken vrouwelijke deelnemers succesvoller dan mannelijke deelnemers en gezinsmigranten bleken succesvoller dan statushouders.

Conclusies

Belangrijkste bevindingen

De taalpilots hebben over het algemeen minder hoge slagingspercentages gerealiseerd dan verwacht, hoewel er verschillen zijn tussen de pilots. De impact van corona heeft hier ontegenzeggelijk een negatieve invloed op gehad. Sommige groepen deelnemers (gezins-migranten en vrouwen) bleken succesvoller dan andere. De duur van het traject, (een jaar) onder de condities en aanpassingen vanwege corona, bleek in veel gevallen te kort om B1 te halen. Mogelijk heeft een deel van de deelnemers meer tijd nodig om het taalniveau te verhogen of is de nieuwe taaleis te hoog gegrepen (denk aan oudere en laagopgeleide inburgeraars), zoals ook wordt gesuggereerd door enkele aanbieders en ook deelnemers zelf.

Ondanks de betrekkelijk lage slagingspercentages kan er het nodige worden gezegd over het verloop van de taaltrajecten voor inburgeraars, ook met het oog op het implementeren van de nieuwe inburgeringswet.

Knelpunten

Een van de knelpunten betrof het vasthouden van de hoge startmotivatie van de deelnemers gedurende het gehele traject. Ook als blijkt dat het leren van de Nederlandse taal moeizamer gaat en meer tijd kost dan verwacht, is het zaak om het doel voor ogen te houden. De combinatie van het volgen van een taaltraject en werk trok een zware wissel op het leven van de inburgeraars, met name als inburgeraars onregelmatige werktijden hebben. De taal-lessen kunnen dan regelmatig niet worden bijgewoond. En het vinden van taalrijke werkplekken (stage, vrijwilligerswerk of baan) waarin inburgeraars buiten de taallessen om aan Nederlandse taalverwerving konden doen, bleek in gevallen eveneens lastig. Ook de afname van de vier examens B1 (verspreid over vier verschillende dagen) bleek een knelpunt, zeker voor de deelnemers die werk en taalleren combineerden.

Randvoorwaarden

Randvoorwaarden die kunnen bijdragen aan een succesvol taaltraject kunnen worden gezocht in het oppakken van een stevige regierol door de gemeente. Bij taaltrajecten zijn verschillende organisaties en functies met eigen verantwoordelijkheden betrokken. Daarom is samen-werking en afstemming nodig. Tevens is het wenselijk dat de locaties voor de taallessen en examens bereikbaar zijn en de reistijd en -kosten die hiermee gepaard gaan worden beperkt. Ook het regelen van kinderopvang voor inburgeraars met jonge kinderen is een punt van aandacht bij het kunnen deelnemen aan een taaltraject.

Lessen voor het nieuwe stelsel

Organiseer gemeentelijke regie. Stevige regievoering is nodig voor een adequate organisatie, kwaliteitsvol aanbod, solide uitvoering en positieve opbrengsten.

Eén aanspreekpunt voor de inburgeraar. Bovendien is de inburgeraar erbij gebaat dat er één aanspreekpunt is waar hij of zij terecht kan voor vragen over de taallessen, maar ook voor andersoortige hulp om wegwijs te worden in de Nederlandse samenleving (aanvragen kinderopvangtoeslag, contact met IND e.d.).

Organiseer kwaliteitsvolle taallessen. Over de inrichting van de taallessen kan opgemerkt worden dat het leren van de Nederlandse taal op B1-niveau kan worden bevorderd door de groepen zo samen te stellen dat ze niet al te zeer verschillen naar niveau. De leerbaarheids-toets die in enkele taalpilots is gebruikt kan hierbij een goede dienst bewijzen. De leer-baarheidstoets heeft ook een zekere voorspellende waarde voor wie wel en wie niet tijdig taalniveau B1 kan halen.

Binnen de lessen is het van belang om te differentiëren in het aanbod, omdat inburgeraars verschillende behoeften hebben bij het leren van de Nederlandse taal. Tegelijk is het wenselijk dat inburgeraars naast het leren van de taal ook andere vaardigheden kunnen ontwikkelen voor participatie in de samenleving. Denk hierbij aan digitale vaardigheden en kennis van de Nederlandse samenleving. Praktijklessen en taalmaatjes buiten de taallessen om helpen de inburgeraars om de Nederlandse taal in andere situaties actief te oefenen en toe te passen.

Voorwaarden scheppen voor een taalrijke werkplek. Een andere les die kan worden getrokken uit de taalpilots is dat niet al het (betaald of vrijwilligers)werk zich goed leent voor het leren van de Nederlandse taal. Niet alle banen bieden een taalrijke werkplek waarin voldoende

gelegenheid is om talige interacties aan te gaan met collega's. Daarnaast is het zeer de vraag of alle werkgevers bereid zijn tijd, ruimte en middelen te bieden aan inburgeraars om de Nederlandse taal eigen te maken onder werktijd. Voor een deel van de werkgevers is de arbeidsproductiviteit van werknemers de eerste prioriteit.

Eerst leren, dan werken. Hoewel het lastig is om te zeggen wat nu het meest geschikte moment is om (vrijwilligers)werk te gaan doen, ligt het in de rede om eerst een basisniveau van de Nederlandse taal onder de knie te krijgen, voordat een inburgeraar aan het werk gaat. Werk kan het leren van de Nederlandse taal ook in de weg zitten, vooral in die situaties waar collega's de Nederlandse taal ook (nog) niet machtig zijn en waar onregelmatige werktijden het bijwonen van de taallessen verhinderen.

Aanbevelingen voor gemeenten

Samenvattend biedt het onderzoek biedt de volgende handvatten en aandachtspunten voor de B1-route in het nieuwe inburgeringsstelsel:

- ✓ Zorg voor een regievoerder in de samenwerking tussen en binnen (verschillende) gemeenten om de taaltrajecten voor inburgeraars tot een succes te maken. Ook met het oog op efficiënte besteding van de middelen, het garanderen van kwaliteitsvolle taaltrajecten en het regelen van taalrijke plekken (stage, vrijwilligerswerk en baan). Let bij de inkoop van toekomstige taaltrajecten op de intensiteit, duur en persoonlijke contacten binnen de taallessen. Er zijn docenten nodig die niet alleen de Nederlandse taal kunnen onderwijzen, maar ook graag met deze specifieke doelgroep willen werken.

- ✓ Benut de intake voor de inrichting van een taaltraject op maat; wat is het actuele taalniveau, wat wil de inburgeraar bereiken, wat past bij zijn niveau en ambitie, wat is een realistisch tijdpad? Bespreek hoe aan de randvoorwaarden (combineren van gezin, werk en taal leren, bereikbaarheid locaties, vervoer, reistijd en -kosten, kinderopvang, ICT-voorzieningen en -vaardigheden e.d.) kan worden voldaan. Gebruik de uitkomsten van de leerbaarheidstoets om te bepalen in welk tempo een inburgeraar taallessen kan volgen, en pas daar het taaltraject op aan.

- ✓ Zorg voor één aanspreekpunt voor de inburgeraar, die het inburgertraject begeleidt en overzicht houdt. Dit vergemakkelijkt de inburgering.

- ✓ Laat taallessen zoveel mogelijk in homogene niveaugroepen aanbieden, met ook binnen de groepen mogelijkheden voor differentiatie naar aanbod, niveau en leertempo. Dit motiveert om het traject af te maken.

- ✓ Zorg voor veel en gevarieerde leermomenten buiten de les in wisselende taalcontexten en sociale omgang met diverse personen die de Nederlandse taal machtig zijn (praktijklessen, excursies, taalmaatjes e.d.).

- ✓ Creëer taalrijke plekken (stage, vrijwilligerswerk of baan) voor inburgeraars, in samenwerking met werkgevers en taalaanbieders. Houd hierbij als gemeente de regie. Regel plekken waarin de Nederlandse taal veel en actief kan worden gebruikt. Zorg

voor begeleiding op die taalrijke werkplek. Optimaal benutten van deze plekken voor het leren van de Nederlandse taal vraagt veel van de werkgever en vraagt om begeleiding van de inburgeraar.

- ✓ Geef het leren van de Nederlandse taal bij de aanvang van het traject prioriteit. Later kan het verrichten van werk het leren van de Nederlandse taal bevorderen, mits de taallessen kunnen worden gevolgd en er tijd over blijft om de taal te leren. Wacht echter ook weer niet te lang met de participatie, want werken maakt mensen actief, breidt hun netwerk uit en ondersteunt het leren van de Nederlandse taal. Bekijk per individueel geval wanneer het een goed moment is voor het combineren van taal leren en werken.

- ✓ Het bereiken van niveau B1 vraagt om een investering in inburgeraars, waarbij hen de tijd gegund wordt dit doel te bereiken. Voltijds of onregelmatig werk in combinatie met een druk gezinsleven kan daarbij belemmerend zijn, omdat dit het volgen van taallessen bemoeilijkt.

1. Inleiding en achtergrond van het onderzoek

In dit hoofdstuk vindt u informatie over de veranderingen binnen het inburgeringsstelsel van Nederland (paragraaf 1.1.). Vervolgens wordt uitgelegd wat taalniveau B1 inhoudt (paragraaf 1.2). Paragraaf 1.3 vervolgt met tekst en uitleg over wat er nodig is om van taalniveau A2 naar taalniveau B1 te komen. Paragraaf 1.4 biedt informatie over de zes pilots B1-route. Dit hoofdstuk sluit af met een leeswijzer voor de rest van het rapport (paragraaf 1.5).

1.1 Veranderopgave inburgering

Per 1 januari 2022 verandert het inburgeringsstelsel. In het huidige stelsel is de inburgeraar verantwoordelijk voor het zoeken van een taalschool ter voorbereiding op het inburgerings-examen. Hiervoor kan een lening worden afgesloten bij DUO die wordt kwijtgescholden bij het tijdig behalen van het inburgeringsexamen. Deze situatie heeft gezorgd voor een enorme groei in het aanbod aan taalscholing voor inburgeraars. In de praktijk bleek het voor een grote groep inburgeraars nauwelijks mogelijk om zonder (intensieve) ondersteuning de weg naar en door het inburgeringstraject te vinden.[1]

In het huidige stelsel moeten inburgeraars taalniveau A2 behalen. Dit taalniveau blijkt vaak te laag voor het vinden van een baan die past bij het oorspronkelijke opleidingsniveau of beroep van de inburgeraar. Slechts 17 procent van de statushouders heeft drie jaar na aankomst in Nederland een betaalde baan.[2] Bovendien hebben statushouders vaak tijdelijke, betrekkelijk kleine banen, zoals bezorger bij een postorderbedrijf of schoonmakers. De gemeenten die meededen aan de monitor gemeentelijk beleid arbeidstoeleiding vluchtelingen, schatten in 2019 dat 63 procent van de statushouders een bijstandsuitkering krijgt.[3]

In het nieuwe stelsel dat op 1 januari 2022 in werking treedt, komt meer aandacht voor de persoonlijke omstandigheden en mogelijkheden van de inburgeraars. Het nieuwe stelsel heeft als doel inburgeraars in Nederland zo snel mogelijk te laten participeren in de maatschappij, het liefst via betaald werk. De ambitie is dat inburgeraars Nederlands op taalniveau B1 leren en de Nederlandse maatschappij leren kennen, in combinatie met het zo snel mogelijk participeren in die maatschappij. Gemeenten voeren in het nieuwe inburgeringsstelsel de regie op de uitvoering. Dit betekent dat gemeenten een centrale rol krijgen in de intake en begeleiding van inburgeraars en in de inkoop van het cursusaanbod.

Er zal een brede intake plaatsvinden met een leerbaarheidstoets waarin de vraag centraal staat of de inburgeraar binnen drie jaar taalniveau B1 kan halen. Deze toets helpt bij de keuze voor een passend inburgeringstraject en het vaststellen van een van de drie leerroutes. Het gekozen traject komt in het persoonlijke Plan Inburgering en Participatie (PIP) te staan. Dit PIP wordt zo snel mogelijk maar uiterlijk binnen 10 weken na huisvesting in de gemeente opgesteld, waarin een van de drie leerroutes wordt aangeboden aan de inburgeraar:

[1] *VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2018: Een onderzoek naar de ervaringen van vluchtelingen met inburgering* (2018). Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
[2] *Monitor gemeentelijk beleid arbeidstoeleiding vluchtelingen 2019* (2019). Utrecht: Kennisplatform Integratie en Samenleving en Divosa.
[3] Fasoglio, D., de Jong, K., Trimbos, B., Tuin, D. & Beeker, A. (2015). *Taalprofielen 2015*. Enschede: SLO.

1. *Onderwijsroute*: Deze groep volgt een taalschakeltraject gericht op het instromen in een reguliere mbo-, hbo- of wo-opleiding. Een taalschakeltraject bestaat uit Nederlandse taal op niveau B1 of B2 en Kennis van de Nederlandse Maatschappij (KNM) en deficiënte vakken die van belang zijn voor het vervolgonderwijs. Er worden centrale examens afgelegd voor taal en KNM en schoolexamens voor de deficiënte vakken.
2. *B1-route*: Bedoeld om inburgeraars op B1-niveau te laten inburgeren om daarmee hun perspectief op de arbeidsmarkt vergroten. Indien B1-niveau niet haalbaar blijkt, kan worden afgeschaald naar A2-niveau. Deze route is erop gericht om het leren van de taal te combineren met (vrijwilligers)werk. Er worden examens afgelegd voor taal en KNM.
3. *Zelfredzaamheidsroute* (*Z-route*): Voor mensen met een beperkte leerbaarheid voor wie A2 niveau naar verwachting niet haalbaar is, komt er een leerroute waarbij iedereen leert zich in de maatschappij te redden. De Z-route is gericht op taal, activering, participatie en zelfredzaamheid en kent een verplichting van 800 uur inburgeringsles en 800 uur participatie. Er horen geen centrale inburgeringsexamens bij.

Voor asielstatushouders verdwijnt het leenstelsel, gemeenten zullen de leerroutes inkopen en aanbieden. Voor gezinsmigranten blijft het leenstelsel bestaan. In onderstaande tabel is ter verduidelijking het voor gemeenten verplichte aanbod voor statushouders en gezinsmigranten opgenomen.

Tabel 1.1 Overzicht van aanbodplicht

Aanbod	Asielstatushouders	Gezins- en overige migranten
Maatschappelijke begeleiding	X	
Ontzorging	X	
Begeleiding bij inburgering (intake, PIP, advies, voortgangs-gesprekken)	X	X
Alfabetisering (voor zover opgenomen in het PIP)	X	
Een van de drie leerroutes, incl. KNM	X	
MAP	X	X
PVT	X	X
In het PIP opgenomen afspraken over aanbod voor (andere) participatiecomponenten	X	X

Bron: Model Plan van Aanpak. Divosa, 2020

1.2 Taalniveau B1

Een van de doelen van het nieuwe inburgeringsstelsel is dat meer inburgeraars taalniveau B1 halen. Dat kan via de Onderwijsroute en de B1-route. Het halen van taalniveau B1 is het onderwerp van de evaluatie in dit rapport. In deze paragraaf lichten we toe wat taalniveau B1 inhoudt en wat ervoor nodig is om mensen van niveau A2 naar B1 te begeleiden.

Een hoger taalniveau voor inburgeraars

Het A2-niveau wordt in het Europees Referentiekader het niveau van de basisgebruiker genoemd. Iemand op niveau A2 kan zinnen en uitdrukkingen begrijpen die verband houden met zaken van direct belang (vertrouwde en alledaagse onderwerpen). Denk aan boodschappen doen, de weg vragen op straat of je afmelden voor een afspraak. De A2-

taalgebruiker is daarbij afhankelijk van zijn of haar gesprekspartner. Zo is het bijvoorbeeld belangrijk dat de gesprekspartner langzaam en in duidelijk gearticuleerde taal spreekt.[4]

Iemand met taalniveau B1 is daarentegen een onafhankelijk gebruiker en dus niet meer afhankelijk van zijn of haar gesprekspartner. De onderwerpen en contexten waarin een B1-taalgebruiker kan communiceren zijn daarnaast breder. Het gaat niet alleen meer over vertrouwde en alledaagse onderwerpen, maar ook over situaties die zich voordoen op het werk, op school en in de vrije tijd. Een B1-taalgebruiker geeft daarnaast niet alleen een beschrijving van een gebeurtenis zoals een A2-gebruiker, maar kan ook verwachtingen en ambities uitspreken en redenen geven voor een mening.

Tabel 1.2 Taalniveau A2 en B1

Basisgebruiker	
A2	• Iemand op taalniveau A2 kan zinnen en regelmatig voorkomende uitdrukkingen begrijpen die verband hebben met zaken van direct belang (bijvoorbeeld persoonsgegevens, familie, winkelen, plaatselijke geografie, werk). • Hij/zij kan communiceren in simpele en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling over vertrouwde en alledaagse kwesties vereisen. • Hij/zij kan in eenvoudige bewoordingen aspecten van de eigen achtergrond, de onmiddellijke omgeving en kwesties op het gebied van directe behoeften beschrijven.
Onafhankelijke gebruiker	
B1	• Iemand op taalniveau B1 kan de belangrijkste punten begrijpen uit duidelijke standaardteksten over vertrouwde zaken die regelmatig voorkomen op het werk, op school en in de vrije tijd. • Hij/zij kan zich redden in de meeste situaties die optreden tijdens reizen in gebieden waar de taal wordt gesproken. • Hij/zij kan een eenvoudige lopende tekst produceren over onderwerpen die vertrouwd of die van persoonlijk belang zijn. • Hij/zij kan een beschrijving geven van ervaringen en gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities en kan kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen.

Bron: Council of Europe 2017 via Nederlandse Taalunie: *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen* (2019).

1.3 Wat is er nodig voor de stap van A2 naar B1?

De stap van A2 naar B1 betreft alle taaldomeinen (lezen, luisteren, schrijven en spreken). Iemand op A2-niveau is afhankelijk van zijn of haar gesprekspartner, iemand op B1-niveau is een onafhankelijk taalgebruiker. Om deze stap te kunnen zetten moet een A2-taalgebruiker ten eerste groeien in woordenschat. Met een grotere woordenschat kan een inburgeraar zich beter uiten in wisselende situaties. Iemand met taalniveau A2 kent vooral woorden die nodig zijn om zich te redden bij primaire levensbehoeften, terwijl een B1-spreker “beschikt over een voldoende woordenschat om zich, met enige omhaal van woorden, te uiten over onderwerpen die betrekking hebben op het dagelijks leven, zoals familie, vrijetijdsbestedingen, werk, reizen en actualiteiten.”[5]

[4] Fasoglio, D., de Jong, K., Trimbos, B., Tuin, D., & Beeker, A. (2015). *Taalprofielen 2015*. Enschede: SLO.
[5] Fasoglio et al. (2015). *Taalprofielen 2015*. Enschede: SLO.

Om het B1-niveau te behalen is er veel oefening nodig. Een taalgebruiker moet worden 'ondergedompeld' in het Nederlands. Niet alleen tijdens de (extra) uren van de taalcursus, maar juist in het dagelijks leven moet een taalgebruiker in aanraking komen met het Nederlands en uitgedaagd worden te spreken, lezen en schrijven. "Leeskilometers" zijn hierbij essentieel voor het leren van nieuwe woorden.

Daarnaast is een betekenisvolle leercontext belangrijk. Tomasello[6] stelt dat mensen taal het beste leren in levensechte situaties die betekenis voor hen hebben en hen aanspreken. Mensen willen iets leren dat zij kunnen gebruiken in het dagelijks leven. Is een cursist bijvoorbeeld werkzaam in de bouw? Dan is dat de beste context om nieuwe taal te leren. Zo sluit je aan bij de belevingswereld en voorkennis van de taalgebruiker, twee elementen die hem of haar helpen nieuwe taal op te doen.

Tot slot speelt motivatie een belangrijke rol bij het leren van een tweede taal. Om de motivatie te vergroten is het belangrijk om mensen te helpen bij het formuleren van een visie voor de toekomst. Vervolgens moet duidelijk worden hoe zij dit kunnen bereiken en welke stappen hiervoor moeten worden gezet. Inburgeraars kunnen hiervoor samen met docenten een plan maken. Dit vergroot de autonomie en de intrinsieke motivatie. Het is belangrijk om de visie levend te houden en mensen regelmatig aan hun doelen te herinneren.[7]

1.4 De pilots

Ter voorbereiding op het nieuwe inburgeringsstelsel zijn in 2019 zes pilotthema's geformuleerd. Een van de pilotthema's was de pilot B1-Route, waarin inburgeraars met niveau A2 binnen een jaar naar niveau B1 zouden worden begeleid. De taalpilots zijn vanwege corona met een half jaar verlengd.

Er waren zes pilots B1-route, waarbij vier pilots bestonden uit meerdere gemeenten (zie tabel 1.2). Voor de leesbaarheid van het rapport noemen we in het vervolg alleen de gemeente die hoofdaanvrager van de pilot is.

Tabel 1.3 Betrokken gemeenten per pilot

Hoofd-aanvrager:	Almelo	Delft	's-Hertogenbosch	Kampen	Oss	Sittard-Geleen
Deelnemende gemeenten:	Almelo Twenterand Rijssen-Holten Tubbergen Wierden	Delft Rijswijk	's-Hertogenbosch	Kampen	Oss Uden Boxmeer Sint Anthonis Cuijk Grave Mill Sint Hubert	Sittard-Geleen Beek Stein

[6] Tomasello, M.(2003). *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Cambridge MA: Harvard University Press.
[7] Dörnyei, Z. (2014). Motivation in second language learning. In M. Celce-Murcia, D. M. Brinton & M. A. Snow (Eds.), *Teaching English as a second or foreign language* (pp. 518-531). Boston, MA: National Geographic Learning/Cengage Learning.

1.5 Leeswijzer

In dit rapport wordt verslag gedaan van de ervaringen van gemeenten, taalaanbieders en deelnemers aan de taaltrajecten. Lezers met minder tijd wordt in ieder geval aangeraden hoofdstuk 7 (conclusies en aanbevelingen) te lezen. Lezers die meer willen weten over de opzet en inrichting van de pilots kunnen hoofdstuk 3 en 4 lezen. Voor ervaringen van deelnemers verwijzen we naar hoofdstuk 5. De resultaten per pilot en gegevens over kenmerken van deelnemers die de pilot helemaal doorliepen en examens deden staan in hoofdstuk 6.

2. Onderzoeksopzet

Dit hoofdstuk schetst de opzet van het onderzoek. Eerst worden de probleemstelling en onderzoeksvragen uiteengezet (paragraaf 2.1). Paragraaf 2.2 beschrijft de onderzoeks-activiteiten die zijn uitgevoerd om te komen tot beantwoording van de probleemstelling en afgeleide onderzoeksvragen.

2.1 Probleemstelling en onderzoeksvragen

In dit rapport beschrijven we de procesevaluatie van de pilots B1-Route. De centrale probleemstelling van het onderzoek was: *Wat werkt goed, wat werkt minder goed, voor welke doelgroepen, hoe werkt het en onder welke voorwaarden?*

Het onderzoek telde 21 subonderzoeksvragen verdeeld over vijf onderdelen:

A. beschrijven van de trajecten in pilotgemeenten en de deelnemers aan de trajecten en ervaringen pilotgemeenten met het opzetten en uitvoeren van de pilot
B. ervaringen van deelnemers aan de trajecten
C. resultaten van de trajecten
D. de kosten
E. conclusies over wat werkt, voorwaarden en knelpunten

De subonderzoeksvragen zijn na te lezen in Bijlage I.

2.2 Onderzoeksactiviteiten

Het onderzoek liep gelijktijdig met de uitvoering van de zes pilots. De onderzoeksperiode zou lopen van november 2019 tot en met december 2020. Vanwege de coronacrisis zijn zowel pilot en onderzoeksperiode met een aantal maanden verlengd. De resultaten in dit rapport zijn gebaseerd op de contactmomenten tussen januari 2020 en juli 2021.

Deskresearch

Er is gestart met een deskresearch. Op basis van de plannen van aanpak en (beleids)-documenten van gemeenten en taalaanbieders zijn per pilot overzichten gemaakt van voor de onderzoeksvragen uit deel A relevante informatie. De gemaakte overzichten zijn gedeeld met de informanten en zij hebben de overzichten gecontroleerd en waar nodig aangevuld of gecorrigeerd.

Interviews

Vervolgens zijn op drie momenten telefonische interviews met gemeenten en taalaanbieders afgenomen: in de startfase van de pilot (januari 2020), in de middenfase toen de meeste pilots een aantal maanden van start waren (maart en april 2020) en in de eindfase (april 2021). Met de interviews in de startfase haalden we informatie op over de start van de pilots, de samenwerking tussen de betrokken partijen en de wijze waarop men het plan van aanpak in gang zette. In de interviews in de middenfase werd onder meer stilgestaan bij de uitvoering

van het plan van aanpak en eventuele bijstellingen en veranderingen op basis van de eerste ervaringen. Tijdens de interviews in de eindfase werd met de gemeenten en taalaanbieders teruggeblikt op het hele traject en werden succesfactoren, knelpunten en lessen voor de nieuwe inburgeringswet besproken. Ook is met de gemeenten teruggekeken naar de kosten van het pilottraject.

In alle zes pilotgemeenten is tijdens de drie meetmomenten zowel gesproken met de projectleider of betrokken beleidsmedewerker van de gemeente, als met de contactpersoon bij de taalaanbieder. In Sittard-Geleen is met twee taalaanbieders gesproken omdat hier twee taalaanbieders betrokken waren bij het pilottraject. Daarnaast hebben we in Delft in september extra interviews afgenomen met de taalaanbieder en beleidsmedewerker omdat hier in de zomerperiode relevante ervaringen waren opgedaan met online lesgeven. In totaal hebben we verdeeld over drie meetmomenten 19 interviews met beleidsmedewerkers van gemeenten afgenomen en 20 interviews met taalaanbieders.

Tabel 2.1 Aantal interviews per pilot

	Almelo	Delft	's-Hertogenbosch	Kampen	Oss	Sittard-Geleen
Startfase						
Beleidsmedewerkers	1	1	1	1	1	1
Taalaanbieders	1	1	1	1	1	2
Tussenfase						
Beleidsmedewerkers	1	2	1	1	1	1
Taalaanbieders	1	2	1	1	1	1
Eindfase						
Beleidsmedewerkers	1	1	1	1	1	1
Taalaanbieders	1	1	1	1	1	1

Pilotbezoeken en interviews met deelnemers

Oorspronkelijk was het de bedoeling dat elke pilot bezocht zou worden in de middenfase van het onderzoek. Tijdens deze pilotbezoeken zouden we een taalles bijwonen om te zien hoe de lessen er in de praktijk aan toegaan. Daarnaast zouden we tijdens deze pilotbezoeken ongeveer vijf pilotdeelnemers interviewen over hun ervaringen met het pilottraject.

In totaal zijn er 28 deelnemers geïnterviewd (vier of vijf deelnemers per pilot). Een van de geïnterviewde deelnemers is tussen het eerste en tweede interview gestopt, deze persoon is dus één keer geïnterviewd. De overige 27 deelnemers zijn twee keer geïnterviewd: halverwege het traject (oktober/ november 2020) en aan het eind van het traject (maart/april 2021). Vanwege de coronamaatregelen konden de lesbezoeken op één na, in 's-Hertogenbosch – niet doorgaan. Van dit lesbezoek is een verslag gemaakt.

De gesprekken, in het Nederlands, waren bijna allemaal online. De deelnemers zijn voorgedragen door de docenten, waarbij zij op verzoek zowel kansrijke als minder kansrijke deelnemers selecteerden. De deelnemers vormen een goede afspiegeling van de diversiteit aan herkomstlanden. Twaalf van hen komen uit Syrië en vijf uit Eritrea, de anderen veelal uit Noord-Afrika.

Monitorkaders

Voor alle deelnemende pilots is een monitorkader opgesteld waarin kenmerken van de deelnemers aan de taaltrajecten werden geregistreerd. Denk hierbij aan land van herkomst, leeftijd en het aantal examenpogingen. Het volledige monitorkader is opgenomen in Bijlage II.

Het eerste deel van het monitorkader met kenmerken van de deelnemers is door de pilot-gemeenten ingevuld in april en mei 2020. Het tweede deel van het monitorkader, dat ging over de resultaten, is in mei 2021 (deels) ingevuld. Omdat de meeste deelnemers pas in mei examen deden zijn deze examenresultaten later, in juni en juli, in de monitorkaders verwerkt. De vier examenonderdelen B1 worden op vier verschillende dagen afgenomen, georganiseerd door DUO. Bij DUO was een stuwmeer van wachtenden ontstaan doordat er door corona een tijd geen examens waren afgenomen. De uitslagen van de examens (die ook op vier verschillende momenten worden teruggekoppeld) werden aan deelnemers zelf versterkt. Voor het onderzoek moesten betrokken taalaanbieders en gemeenten de resultaten navragen bij deelnemers en dat lukte niet altijd.

Leercirkels

Gedurende de pilot B1-Route hebben er vijf leercirkels plaatsgevonden. Deze leercirkels werden georganiseerd door SZW en boden gemeenten en taalaanbieders de kans ervaringen uit te wisselen. De leercirkels waren voor ons een manier om kennis te nemen van vorderingen en belemmeringen die de gemeenten tegenkwamen. Anderzijds hebben wij tijdens de leercirkels als onderzoekers teruggekoppeld wat we tijdens het onderzoek constateerden.

Aanpassingen aan pilots en aan het onderzoek door corona

Toen in maart 2020 de coronacrisis in Nederland kwam, zijn de pilottrajecten tijdelijk stil komen te liggen. Fysieke lessen konden niet meer plaatsvinden, en de taalscholen hadden tijd nodig om de online lessen op te starten. Dat lukte soms vrij snel, soms duurde het langer, afhankelijk van of er snel laptops verstrekt konden worden (behalve in Oss, waar men al online werkte). Fysieke lessen zijn alleen in Almelo en Delft voor de zomervakantie weer opgestart. De andere activiteiten van de pilottrajecten zoals stages, praktijkopdrachten of afspraken met taalmaatjes kwamen langere tijd stil te liggen.

Door de verloren tijd kwamen de pilots in de knel. Daarom heeft SZW besloten om de pilot B1-Route een half jaar te verlengen. De pilottrajecten zijn in september 2020 officieel gezamenlijk weer opgestart en liepen indien gewenst door tot en met maart/april 2021 in plaats van december 2020. Vanwege de coronamaatregelen vonden de taallessen in de tweede helft van de pilots voornamelijk online plaats.

Helaas konden de geplande pilotbezoeken, op één na, van april 2020 niet doorgaan vanwege het uitbreken van het coronavirus. Deze pilotbezoeken zijn toen verplaatst naar oktober en november 2020. Ook toen waren de bezoeken niet mogelijk door aangescherpte maatregelen. Slechts in één pilotgemeente (’s-Hertogenbosch) heeft het fysieke pilotbezoek daadwerkelijk plaatsgevonden, waarbij ook een taalles is bezocht. Hier zijn vijf deelnemers *face to face* geïnterviewd. De deelnemers van de andere pilotgemeenten zijn in oktober en november 2020 online geïnterviewd (via WhatsApp, Teams of Zoom) over hun ervaringen met het pilottraject. In Kampen en Sittard-Geleen is toen een taalles online bijgewoond. In de andere pilotgemeenten vond men het bijwonen van een online taalles niet wenselijk.

In april 2021 zijn de deelnemers opnieuw online geïnterviewd over hun ervaringen met het pilottraject.

Tot slot hebben alle bijeenkomsten, waar we in groepsverband met beleidsmedewerkers en uitvoerders van de pilots in gesprek gingen, vanaf maart 2020 online plaatsgevonden.

Invloed corona(maatregelen) op onderzoeksresultaten

De onderzoeksresultaten zijn gebaseerd op de aangepaste en slechts deels volgens plan uitgevoerde pilots. De consequentie van de situatie is dat we niet volledig kunnen beschrijven wat de invloed was van de verschillende aanpakken in de pilots op het behalen van B1 niveau. Of een aanpak succesvol was is moeilijk te zeggen als deze aanpak niet uit de verf is gekomen.

De taallessen zijn grotendeels online gegeven, activiteiten buiten de les zijn beperkt door gegaan en er zat een paar weken tijd tussen de laatste les en de examens. Deze factoren hebben invloed op de slaagkans en er moet rekening mee gehouden worden bij het waarderen van de opbrengsten van de pilots. We brengen in dit rapport zoveel mogelijk relevante informatie naar voren, maar hechten er aan de bijzondere omstandigheden waaronder de pilots en het onderzoek zijn uitgevoerd te benadrukken.

3. Doelgroepen en organisatie

Hoofdstuk 3 gaat over de doelgroepen en de organisatie van de zes taalpilots. Wie zijn de deelnemers en hoe zijn de pilots aangepakt? In paragraaf 3.1 staat informatie over de wijze waarop de deelnemers van de taalpilots zijn geselecteerd en de aantallen deelnemers per pilot, waarbij ook ingegaan wordt op het aandeel kansrijke en minder kansrijke deelnemers. Centraal in paragraaf 3.2 staat de organisatie en opzet van de taaltrajecten. Welke organisatie zij betrokken, hoe is de selectie van de taalaanbieders tot stand gekomen, hoe zag de aansturing en samenwerking binnen de pilots eruit, wie waren de taaldocenten, hoe werd de voortgang gevolgd en zijn er leerbaarheidstoetsen gebruikt voor de inrichting van de taalpilots en de begeleiding van de deelnemers?

3.1 Selectie van deelnemers

In deze paragraaf geven we een overzicht van de deelnemers aan de pilot: voor hoeveel deelnemers was plek, hoeveel deden er in het voorjaar van 2020 daadwerkelijk (nog) mee en wat was het percentage minder kansrijke deelnemers?

Voorafgaand aan de pilot heeft het ministerie van SZW een aantal selectiecriteria voor deelname opgesteld:

1. De deelnemers aan de pilot zijn maximaal anderhalf jaar voor de startdatum van de pilot geslaagd voor het inburgeringsexamen en hebben nog geen examens op B1 niveau gedaan.
2. In de groep deelnemers zitten mensen die in een keer voor alle vier de examen-onderdelen op A2 niveau zijn geslaagd (kansrijke deelnemers) en deelnemers die zes of meer pogingen (dus minimaal 2 herkansingen) nodig hebben gehad voor de taalonderdelen op A2 niveau (minder kansrijke deelnemers).
3. De deelnemers bestaan uit zowel mannen als vrouwen.
4. De deelnemers nemen op basis van vrijwilligheid deel aan de taalcursus in het pilotprogramma.
5. De deelnemers zijn geen kennismigranten en EU-arbeidsmigranten en vielen eerder onder de Wet Inburgering 2013.

Ook hebben de zes pilots in hun plan van aanpak de beoogde doelgroep en selectiecriteria verwoord.[8] In bijlage III staan de plannen van aanpak bij de aanvraag per pilot verkort uitgeschreven.

In tabel 3.1 is te zien hoeveel deelnemers er per pilot zijn gestart en hoeveel daarvan tot de kansrijke en minder kansrijke groep behoorden op basis van het aantal examenpogingen op niveau A2. In totaal startten er 204 deelnemers aan het begin van de pilot (meetmoment april 2020). Het aantal deelnemers per pilot varieerde in april 2020 tussen de 21 (Sittard-Geleen) en 44 (’s-Hertogenbosch). Uit de interviews bleek dat er nog deelnemers instroomden na de start en dat een enkeling al was uitgevallen, bijvoorbeeld door ziekte. De gepresenteerde cijfers betreffen daarom een momentopname.

[8] Procedurebeschrijving | Veranderopgave Inburgering Pilots | Uitvoering van Beleid (uitvoeringvanbeleidszw.nl)

Tabel 3.1 Aantal deelnemers per pilot (meetmoment maart-april 2020)

	Almelo	Delft	's-Hertogen-bosch	Kampen	Oss	Sittard-Geleen
Gewenst aantal deelnemers (in plan van aanpak)	40	40	40 tot 50	40	30	24
Aantal deelnemers april 2020	36	34	44	36	33	21
% minder kansrijke deelnemers o.b.v. aantal examens A2	33%	54%	31%	50%*	61%	57%

* Het percentage minder kansrijke deelnemers in Kampen stond niet in het monitorkader, maar was volgens de gemeente rond de 50 procent.

3.2 Organisatie en opzet van de taaltrajecten

Plan van aanpak

Door alle pilots is een plan van aanpak gemaakt. Dat plan kon echter, met name door de corona-uitbraak, nergens helemaal zo worden uitgevoerd als van tevoren bedacht was. Aanpassingen van de plannen waren dus noodzakelijk, met name in de vorm van online lessen in plaats van fysieke en het vervallen van praktijklessen en activiteiten buiten de reguliere taallessen om. De gemeente Almelo zegt hier over:

"Het was een heel mooi plan van aanpak, maar wij hadden behoorlijk ingezet op het duale, leren in de praktijk. Dat is niet helemaal van de grond gekomen. Vanuit het ROC zouden bijvoorbeeld excursies worden ondernomen, maar dat is nu niet doorgegaan. De praktijklessen zijn deels doorgegaan en je ziet dat de deelnemers dat erg hebben gewaardeerd. De behoefte om te leren 'buiten het boekje' is groot."

In Delft wordt benoemd dat er weliswaar snel werd overgeschakeld naar online lessen, maar dat klassikale lessen eigenlijk nodig zijn om goed Nederlands te kunnen leren. Beide punten worden ook herkend in 's-Hertogenbosch: er moest veel worden ingezet op digitale vaardigheden, en zeker in het begin van de coronacrisis werd er veel minder online lesgegeven dan eerder fysiek. Ook de praktijkopdrachten kwamen hier stil te liggen. In Kampen zijn de online lessen juist ook goed bevallen, en wordt een dagdeel online les gehandhaafd:

"Je kunt online niet gaan smoezen met elkaar, je moet op je beurt wachten en kunt niet door elkaar praten. Deelnemers zijn meer gefocust op de docent en de docenten houden meer energie over. Het is bovendien makkelijker te combineren met thuis en de digitale vaardigheden van de deelnemers worden vergroot."

Daarnaast kwam het in de plannen van aanpak opgenomen vrijwilligerswerk (taalmaatjes) vaak stil te liggen: taalmaatjes en deelnemers van de pilots spraken elkaar niet, of alleen online/ telefonisch. Aan de andere kant werden bijvoorbeeld in Delft taalmaatjes juist ook ingezet om de deelnemers Nederlands te laten praten tijdens het uitvallen van de lessen.

Ook andere aspecten speelden een rol in de uitvoering van de plannen van aanpak. Zo bleek het in alle pilots lastig om de in de plannen opgenomen combinatie van leren en werken te organiseren en/of om deelnemers op een taalrijke werkplek te plaatsen. De randvoorwaarden en mogelijkheden voor bedrijven daarvoor blijken (te) beperkt. Ook was het door de coronaomstandigheden lastiger om contact met bedrijven te onderhouden.

De gemeente 's-Hertogenbosch vertelt dat er voor was gekozen om de groepen in te delen op basis van beschikbaarheid, maar dat achteraf gezien de groepen beter op niveau hadden

kunnen worden ingedeeld. Tegelijkertijd benoemt de coördinator daar dat dat kostentechnisch eigenlijk niet te realiseren is, omdat de groepen dan te klein worden. In een plan van aanpak voor een vervolg zou daarom gekeken moeten worden naar maatwerk.

Tabel 3.2 Organisatie en opzet

	Almelo	Delft	's-Hertogenbosch	Kampen	Oss	Sittard-Geleen
Regie	Formeel: gemeente In de praktijk: taalaanbieder	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente
Taalaanbieders	ROC	ROC	ROC	Particulier	ROC	ROC en particulier
Organisatie van de samenwerking	Stuurgroep en werkgroep	Stuurgroep en werkgroep	Stuurgroep en werkgroep	Geen formele structuur	Stuurgroep en werkgroep	Stuurgroep en werkgroep
Betrokken partijen	VluchtelingenWerk en welzijswerk	VluchtelingenWerk en welzijswerk	VluchtelingenWerk en welzijswerk	VluchtelingenWerk en welzijswerk	VluchtelingenWerk en welzijswerk	-
Docenten	Gecertificeerd NT2	Gecertificeerd NT2 (Vrijwillige) Ondersteuners	Gecertificeerd NT2	Gecertificeerd NT2 Praktijkdocenten (Vrijwillige) Ondersteuners	Gecertificeerd NT2	Gecertificeerd NT2
Monitoring	Niet structureel	Niet structureel	Niet structureel	Niet structureel	Niet structureel	Niet structureel
Leerbaarheidstoets	Deel van de deelnemers	Deel van de deelnemers	Niet	Deel van de deelnemers	Deel van de deelnemers	Deel van de deelnemers

Betrokken partijen

Bij alle pilots was de gemeente regievoerder en verantwoordelijk voor de projectorganisatie. In Kampen lag de regie op de uitvoering in de praktijk vooral bij de taalaanbieder. Vier pilots hadden een projectleider of -coördinator aangesteld die verantwoordelijk was voor de volledige procesgang. Voor activiteiten richting (het vinden van) werk was een werkcoach of klantmanager van de gemeente of een re-integratiebedrijf verantwoordelijk. Ook was bij alle pilots een vertegenwoordiger van de taalaanbieder (bijvoorbeeld een coördinator) betrokken die verantwoordelijk was voor het taalonderwijs, waarbij de lessen werden gegeven door gecertificeerde NT2-docenten. In Kampen en Delft werden tijdens de taallessen ook (vrijwillige) ondersteuners ingezet.

In alle pilots, behalve in de pilot Sittard-Geleen, werden ook VluchtelingenWerk en het welzijnswerk betrokken. Deze partijen boden maatschappelijke begeleiding en ondersteunende diensten als taaloefenplekken, conversatiegroepen en praktische hulp.

Samenwerking

In alle pilots, behalve Kampen, was er sprake van een begeleidingsgroep, stuurgroep, werkgroep of projectgroep waarbij de verschillende betrokken partijen volgens planning samenkwamen om met elkaar te overleggen. In Kampen waren de lijntjes kort en leverde het ontbreken van een overlegstructuur volgens de betrokkenen geen probleem op. Vaak waren bij de overleggen de gemeente(n), de taalaanbieder(s) en de klantmanager(s) betrokken. Het aantal contactmomenten van deze projectgroepen liep erg uiteen. Sommige projectgroepen kwamen eens per kwartaal samen, andere projectgroepen overlegden wekelijks.

De samenwerking in en buiten de overleggen wordt overal gewaardeerd en van belang gevonden. Zo merkte de taalaanbieder in Almelo op:

"*De basis waar het om draait is een goede samenwerking met partners die betrokken zijn bij het geheel. Als je niet goed met de gemeente overweg kan, heeft de cursist daar nadeel van. Je moet elkaar vertrouwen en je moet elkaar weten te vinden.*"

En in het interview met de gemeente Delft werd gezegd:

"De bereidheid tot samenwerking was er absoluut, dat bleek ook in de stuurgroep- en werkgroepvergaderingen."

De taalaanbieder in Delft vult daarop aan:

"De samenwerking met de gemeente was erg prettig. De ambtenaar was betrokken en had veel persoonlijk contact met de cursisten. Ze pakte onze punten snel op en er waren korte lijntjes. Dit is ook een randvoorwaarde voor de nieuwe wet: je hebt een bevlogen ambtenaar nodig."

Toch waren er ook, zeker in de startfase, knelpunten in de samenwerking. Zo zijn er veel verschillende professionals bij de pilots en bij de deelnemers betrokken: ambtenaren, NT2-docenten, onderwijskundigen, managers, klantmanagers/werkcoaches. Met name in het begin heeft het over een weer tijd gekost om er achter te komen wie in welke organisatie waarvoor verantwoordelijk is en om goede afspraken te maken. De gemeente Almelo noemt dan ook het volgende verbeterpunt:

"Wat we geleerd hebben is om van tevoren heel goed te kijken: wat is de bedoeling, wat zijn de rollen. Zodat we daar niet pas in de loop van het proces achter komen."

De gemeente 's-Hertogenbosch deed in dit verband goede ervaringen op met een coördinator: iemand die de lijntjes verbindt tussen alle partners en zo snel zicht krijgt op rollen en verantwoordelijkheden.

Een ander knelpunt in de samenwerking wordt gevormd door de verschillende belangen en insteek van gemeente enerzijds en taalaanbieder anderzijds. Een van de taalaanbieders verwoordde dit als volgt:

"De gemeente wil graag een zo positief mogelijk resultaat, terwijl wij als taalaanbieders meer kijken naar wat haalbaar is wat betreft taalniveau gezien de doelgroep."

Ook speelde corona een rol in de samenwerking tussen de verschillende betrokken organisaties: gebouwen sloten, mensen moesten vanuit huis gaan werken en gezamenlijke fysieke werkoverleggen waren niet meer mogelijk.

"Als er geen corona was geweest, hadden we een actievere werkgroep gehad",

aldus de gemeente Delft.

Waar in het begin werd vastgehouden aan de formele samenwerkingsgroepen op vaste momenten, kwamen daar steeds meer informele contacten bij als de pilots eenmaal goed liepen. Samenwerkingspartners wisten elkaar te vinden als iets speelde en hadden dan snel contact. In vier pilots (Almelo, Delft, Oss en Sittard-Geleen) werd samengewerkt met meerdere gemeenten. De pilots waarin meerdere gemeenten samenwerkten, bestonden uit gemeenten die al langer in een bestaand samenwerkingsverband werkten. De pilot in Oss was organisatorisch de grootste, met acht gemeenten. In de interviews met de hoofdaanvragers wordt benoemd dat de samenwerking tussen de gemeentes goed is verlopen, al was het contact met de ene gemeente doorgaans wel intensiever dan met de andere. Dat weerspiegelde zich ook in het contact met de deelnemers: binnen een pilot werden deelnemers in de ene gemeente soms intensiever begeleid dan in de andere.

Hoewel er veel organisaties betrokken waren bij de verschillende stuur- en werkgroepen, werden er ook vormen van samenwerking gemist. Voor de verschillende pilots onderling waren er de door SZW aangeboden leercirkels. Op het niveau van de NT2-docenten waren die er niet. De taalaanbieder in Delft gaf aan dat gemist te hebben.

Selectie van de taalaanbieders

In vier pilots was voor het taaltraject een ROC ingezet. Sittard-Geleen heeft ervoor gekozen om te werken met twee taalaanbieders; een ROC en een particuliere aanbieder, omdat de gemeente het belangrijk vond om ervaring op te doen met meerdere taalaanbieders. In Kampen is gekozen voor een particuliere taalaanbieder[9], vanwege de geografische nabijheid en goede contacten die er al waren.

De gemeenten hebben voor de betreffende taalaanbieders gekozen, omdat het bekende partijen waren met wie al werd samengewerkt en met wie snel kon worden geschakeld, wat belangrijk was in verband met het korte tijdspad. De ROC's hadden hierbij vaak de voorkeur

[9] De particuliere taalaanbieders genoemd in deze alinea beschikken over het Blik op Werk keurmerk.

vanwege hun schaalgrootte die het mogelijk maakte twee of drie extra klassen te organiseren. Er werkten bij deze taalaanbieders genoeg gecertificeerde docenten om de pilot op korte termijn uit te kunnen voeren. Uiteraard hadden alle taalaanbieders een keurmerk inburgering van Blik op werk.

Gecertificeerde NT2-docenten en ervaring

Bij alle taalaanbieders werd gewerkt met gecertificeerde en ervaren NT2-docenten. De meeste docenten hadden bovendien ervaring met het geven van taallessen aan cursisten die van A2 niveau naar B1 wilden. In Almelo werden naast taaldocenten ook praktijkdocenten voor praktijklessen (techniek, zorgen en welzijn, horeca) ingezet.

Monitoring

De pilots waren van plan om de voortgang goed te monitoren. Zij hadden hiervoor verschillende plannen met wisselende intensiteit. De focus lag op het monitoren van de voortgang van deelnemers aan de taaltrajecten. Dit komt aan bod in paragraaf 4.3.[10] De voortgang van de uitvoering van de plannen van aanpak werd uiteindelijk bij de pilots niet structureel gevolgd, alles liep ook anders door corona. Wel werd overal samengewerkt tussen de taalaanbieder en de gemeente; er was overleg over de gang van zaken en op die manier werd de vinger aan de pols gehouden. Ook zijn de monitorkaders in het kader van dit onderzoek door de pilots ingevuld.

Leerbaarheidstoetsen

In vijf pilots is bij een deel van de deelnemers een leerbaarheidstoets[11] afgenomen (alleen bij ’s-Hertogenbosch niet). Een leerbaarheidstoets bevat verschillende cognitieve taken, zoals het maken van analogieën, het aanvullen en ordenen van reeksen en het werken met symbolen.[12] Deelnemers die de toets voorgelegd krijgen hoeven het Nederlands niet te beheersen om de toets te kunnen maken. De vaardigheden die in de toets worden getest, zijn ook nodig voor het leren van een tweede taal. Daarom kan de toets een indicatie geven van de taalleerbaarheid van de deelnemer.

Bij een hoge score kan de deelnemer geplaatst worden in een intensief en snel traject. De deelnemer beschikt over veel vaardigheden die het leren van een tweede taal vergemakkelijken en is daarom in staat zelfstandig de taal te leren met weinig begeleiding, zo is de verwachting. Bij een lage score kan de deelnemer beter in een langzaam traject worden geplaatst en heeft hij of zij juist veel begeleiding nodig. Ligt de score hier tussenin, dan is er sprake van een gemiddelde leerbaarheid. De deelnemer heeft meer begeleiding nodig dan een deelnemer met een hoge leerbaarheid, maar minder dan een deelnemer met een lage leerbaarheid.

[10] Het gaat hier niet om het monitorkader dat voor deze evaluatie is gemaakt, maar om monitoren van de voortgang van deelnemers door de pilots zelf.
[11] Dit betreft een bestaande toets, de toets waarover in paragraaf 1.1 gesproken wordt is een andere.
[12] Bureau ICE, ‘Taalleerbaarheidstoets’ via https://handleiding.toets.nl/taalleerbaarheidstoets-839

4. Inhoud van de trajecten en ervaringen met uitvoering

In dit hoofdstuk komt de inhoud van de pilottrajecten en de ervaringen met de uitvoering aan bod. Begonnen wordt met een beknopte kenschets van de taaltrajecten (paragraaf 4.1). Welke kenmerken hebben de pilots, hoe wordt er ingezet op werk et cetera? Vervolgens komt in paragraaf 4.2 aan bod de manier waarop er maatwerk werd geprobeerd te leveren. Paragraaf 4.3 houdt zich bezig met de begeleiding van de deelnemers. Slotparagraaf 4.4 is gewijd aan de kosten van de trajecten.

4.1 Invulling van trajecten

In tabel 4.1 zijn van elke pilot een aantal kenmerken van het traject weergegeven.

Tabel 4.1 Kenmerken van de pilots

	Almelo	Delft	's-Hertogenbosch	Kampen	Oss	Sittard-Geleen
Primaire doelgroep (aanvullend aan eisen SZW)	Voornamelijk deelnemers zonder werk	Deelnemer werkt op een taalrijke praktijkplek of krijgt deze	Helft deelnemers met werk	Deelnemers met en zonder werk	Deelnemers hebben werk, een traject richting werk of eerder in NL gewerkt	Deelnemers zonder betaald werk
Lesmethode	TaalSterk	InZicht	TaalSterk	TaalSterk	Link (online methode)	TaalSterk
Omvang klassen bij aanvang	19-20	12-14	15	14	16-17	9-12
Aantal uren les per week	9 uur	Beter leerbare deelnemers: 6 uur Midden en laag leerbare deelnemers: 9 uur	6 uur	6-9 uur	Eerst 2 keer per week groepsbijeenkomsten, later 1 keer per week	Kansrijke deelnemers: 6 uur Minder kansrijk: 12 uur
Begeleiding naar werk	Ja	Ja	Ja	Alleen voor deelnemers met uitkering	Jobcoaching	Alleen voor deelnemers met uitkering
Onderscheidende kenmerken traject	Twee periodes met praktijklessen, praktijkopdrachten gekoppeld aan stage of vrijwilligerswerk Taalvrijwilligers op school	Praktijkopdrachten waarbij werk werd betrokken Vrijwillige ondersteuners in taalles	Extra taalboost van maximaal 2 dagen	Deel van de lestijd kan worden gekozen afhankelijk van het hebben van werk Vrijwillige ondersteuners in taalles	Gepersonaliseerd leren d.m.v. online methode	Twee taalaanbieders ingezet Minimaal twee naschoolse groepsactiviteiten per jaar
Inzet taalmaatjes	Indien gewenst	Voor deelnemers zonder taalrijke werkplek	Taalcoaches	-	-	-

Lesduur en groepsgrootte

Bij de start hadden vrijwel alle deelnemers tussen de zes en twaalf uur taalles per week. In twee pilots (Delft en Sittard-Geleen) hadden de minder kansrijke en minder leerbare deelnemers meer uren les dan de kansrijke of meer leerbare deelnemers. Toen het coronavirus uitbrak moest er noodgedwongen worden omgeschakeld. Dat duurde één tot meerdere weken. Na enige tijd kreeg iedereen online les. In de taalpilots van Delft en 's-Hertogenbosch werd de duur van de les ingekort. De gebruikelijke drie uur achtereen les bleek online te lang. Een taaldocent uit Delft:

> *"Het online lessen volgen was best intensief en vermoeiend voor de deelnemers. Normaal hebben ze maandag- en dinsdagavond drie uur les, dit hebben we teruggebracht naar twee uur. Maar sinds de zomervakantie (2020) zitten we weer op drie uur en is het dus weer net zoveel uur als voor corona."*

In andere pilots werden de groepen gesplitst om in kleinere groepen online les te geven. Online lesgeven aan de volledige groep was niet effectief volgens de docenten. Tijdens het bijwonen van een online les in Kampen zagen we de uitdagingen van het online lesgeven in de praktijk. Er was veel achtergrondgeluid te horen en soms verdween een cursist opeens uit de les. Een andere cursist deed mee op zijn telefoon, maar kon de opdrachten daardoor minder goed lezen. Het bleek ook lastig deelnemers af te remmen die elke keer het antwoord gaven, terwijl eigenlijk iemand anders aan de beurt was. Een aantal taaldocenten gaf tegelijk ook aan dat online les voordelen heeft. Deelnemers kunnen minder door de docent heen praten, er is meer rust en door digitaal opdrachten te maken heeft de docent goed zicht op wat de deelnemers doen. Bij het verbeteren van een zin in de chat bijvoorbeeld, kunnen alle deelnemers hun zin in de chat typen. De docent kan in een oogopslag zien wat de deelnemers gedaan hebben.

De omvang van de groepen waarin taalles werd gegeven varieerde van negen tot twintig deelnemers per klas. De meeste taalaanbieders werkten standaard met een maximum aantal studenten per klas (bijvoorbeeld van 15 cursisten). In de loop van de pilot werden de groepen kleiner door uitvallers waardoor het makkelijker werd om maatwerk te bieden door docenten. Bij de online les of de fysieke les op 1,5 meter afstand werden groepen vaak gesplitst.

Impressie van een taalles pilot 's-Hertogenbosch[13]

Het is nog vroeg als de eerste deelnemers het klaslokaal binnendruppelen. De les start als de meeste deelnemers aanwezig zijn. De school heeft de coronamaatregelen in acht genomen en de tafeltjes staan ver uit elkaar. Iedereen moet bij binnenkomst zeggen of zij/hij gezond is en de docent neemt de temperatuur op. Zij zit achter een scherm en vertelt ons dat dat niet ideaal is. Juist bij deze lessen is het belangrijk dat ze rond kan lopen, mee kan kijken en kan inspelen op verschillen tussen de cursisten. Alles moet nu klassikaal of individueel en in het laatste geval moet ze ervoor zorgen dat de afstand gehandhaafd blijft.

De acht deelnemers zijn bezig met thema 5 uit het boek TaalSterk. In het eerste uur bespreekt de docent het huiswerk en geeft ze klassikale instructie. Het uur daarna werken de cursisten zelfstandig uit het boek. De leerdoelen ontleent de docent aan het boek. Deze noemt ze aan het begin niet expliciet, maar ze vertelt wel heel duidelijk wat het programma is deze ochtend. Vandaag wordt geoefend met spreken,

[13] Deze beschrijving is tot stand gekomen op basis van een observatie van een fysieke taalles.

wordt de woordenschat uitgebreid, de grammatica van de wederkerende voornaamwoorden behandeld en daarmee geoefend in zinnen. Op een Digibord kunnen de deelnemers zien wat ze te wachten staat.

De les start met het huiswerk: een onderwerp uit het nieuws waar de cursisten een verhaaltje over hebben geschreven dat ze mogen voorlezen of vertellen. Ze konden uit 14 thema's van het jeugdjournaal kiezen, maar mochten ook zelf een onderwerp kiezen.
Een van de deelnemers heeft een nieuwsitem over Trump gekozen, op dat moment nog president, die corona heeft opgelopen, maar in een mum van tijd van genezen is. De cursisten doen enthousiast mee met het gesprek en hebben originele invalshoeken: 'Misschien had hij geen corona, maar was het een pr-stunt'.
De docent geeft opdrachten, stelt vragen, herhaalt en verduidelijkt. Zij probeert iedereen erbij te betrekken en geeft beurten. Ook doet zij dat door bijvoorbeeld na het verhaal over Trump te vragen: 'Wat denken jullie daarvan?'. Na een verhaal van iemand over mondkapjes, vraag de docent daarna aan een andere cursist: 'Heb jij kinderen op de middelbare school? Moeten zij ook een mondkapje op'.
De docent schrijft de 'moeilijke' woorden die uit de verhaaltjes van de cursisten komen op het whiteboard: beschadigd, omgekomen, onaantrekkelijk….

De niveauverschillen tussen de deelnemers zijn groot en dat blijkt ook later als we enkele cursisten apart spreken. Een Braziliaanse vrouw heeft een academische opleiding en pakt het Nederlands snel op, een Thaise vrouw heeft veel moeite met de uitspraak van het Nederlands. De docent betrekt alle cursisten door beurten te geven en gerichte vragen te stellen. De sterkere cursisten moeten weleens wachten op de zwakkeren, mede door corona is er nauwelijks sprake van differentiatie in tempo/tijd/moeilijkheid.

De docent vat regelmatig samen wat de cursisten zeggen, zodat iedereen begrijpt wat er besproken wordt. Ook checkt ze of iedereen betrokken is: 'Hebben jullie het verstaan?' Een van de cursisten die achterin naast een kacheltje zit dat herrie maakt, antwoordt: 'Zij praat een beetje… (gebaar met hand)'. Docent vult aan: 'zacht'. Iedereen is erg betrokken en gemotiveerd, ze kijken naar de docent, doen mee, zoeken soms een woord op hun telefoon op. Als de docent beurten geeft, doen de anderen mee en geven ook zachtjes antwoord.

Er is een veilige sfeer in de groep en er is aandacht voor iedereen. Ook aan degenen die te laat komen, vraagt de docent hoe het gaat. Als ze als antwoord krijgt 'niet zo goed', zegt ze: 'we gaan straks even kletsen'. De deelnemers kunnen niet samenwerken tijdens de les door de coronamaatregelen, maar zijn wel bij elkaar betrokken, merken we in de interviews. Sommigen hebben ook buiten de les contact met elkaar.

Cursisten oefenen met zinnen waarin het wederkerend voornaamwoord vervoegd moet worden. Daarbij komen ook de voorzetsels aan de orde. Dat blijkt lastig: 'Ik verbaas me met de prijs van de bus'. Ook de voorzetsels worden hierbij verbeterd.

De materialen die gebruikt worden zijn: het werkboek, het whiteboard, een Digibord (als we binnekomen staan de namen van cursisten en de plaats waar ze zitten op het scherm, later het huiswerk en de grammaticaoefeningen). Een cursist heeft een laptop op tafel. Enkele andere gebruiken soms een telefoon om woorden op te zoeken.

Samenstellen van de groepen

In alle pilots waren de deelnemers in verschillende groepen ingedeeld. Deze groepen waren op verschillende manieren samengesteld. In Kampen is er bijvoorbeeld gestreefd naar homogenisering:

"We hebben homogene groepen qua niveau ingedeeld en gedifferentieerd in de klas. Dat is ideaal."

Sittard-Geleen had een klas met kansrijke deelnemers en een klas met minder kansrijke deelnemers. Hierbij werd het aantal examenpogingen voor het inburgeringsexamen op A2-niveau gebruikt als criterium om te bepalen of iemand een kansrijke of minder kansrijke deelnemer was, aansluitend bij één van de selectiecriteria voor de pilots. Dit criterium bleek niet altijd een goede manier om het niveau te bepalen. Dat deelnemers veel examenpogingen hadden gedaan, betekende volgens taalaanbieders niet dat zij langzaam leerden of meer tijd nodig hadden om het Nederlands te leren. In Delft zijn daarom aan het begin van het pilot-traject leerbaarheidstoetsen afgenomen bij de deelnemers. Op basis van deze resultaten en het opleidingsniveau in het land van herkomst, werden de deelnemers in een snellere of langzamere groep geplaatst. Bij de overige pilots zijn groepen gemaakt op basis van de beschikbaarheid van de deelnemers. De projectleider uit 's-Hertogenbosch vertelde hier het volgende over:

"We hebben de groepen vooral pragmatisch samengesteld. Dus op basis van: wanneer kan wie? Maar idealiter waren de groepen samengesteld op niveau. Ik zou het liefst zo veel mogelijke willen streven naar homogene groepen, maar vanwege de kosten is dat niet realistisch. Het aantal cursisten is niet groot genoeg daarvoor, en je moet ook rekening houden met de werktijden van mensen. Dat is een heel lastige."

Gedurende het verloop van de pilots is er regelmatig iets veranderd aan de groeps-samenstelling. Zeker in tijden van online onderwijs, maar soms ook om groepen vol te maken of andere praktische reden zoals deelnemers wiens werktijden veranderden.

Flexibele lestijden

Bij verschillende pilots waren de tijden van de taallessen afgestemd op de persoonlijke omstandigheden van de deelnemers. Er werden bijvoorbeeld avondlessen gepland, zodat deelnemers het taaltraject makkelijker konden combineren met werk. Bij één van de taalaanbieders van Sittard-Geleen werd op verschillende momenten examentraining gegeven, waar niet altijd iedereen aanwezig hoefde te zijn. In Oss werd het programma grotendeels online aangeboden en was deelname aan groepsbijeenkomsten afhankelijk van de werktijden en de individuele situatie van deelnemers. In Almelo werd gewerkt met een open leercentrum waar deelnemers zelf aan de slag konden met hun huiswerk of andere leervragen, onder begeleiding van docenten. Wel was dit open leercentrum vanwege het coronavirus voor lange periodes tijdens de pilot gesloten.

Aanwezigheidsplicht

Aanwezigheid bij de groepslessen was bij alle pilots verplicht. In de realiteit bleek de aanwezigheidsplicht lastig voor de deelnemers. Het kwam regelmatig voor dat zij moesten werken onder lestijd. Een beleidsmedewerker uit Delft:

"Er is wel wat verzuim. Voor mensen die fulltime werken is het heel heftig om twee avonden in de week les te volgen. Huiswerk daarbovenop is niet te doen. Sommigen hebben én een baan én een gezin en dit taaltraject komt daar nog bovenop."

Veel deelnemers hadden banen met onregelmatige werktijden, waar in het lesrooster geen rekening mee kon worden gehouden. Deelnemers konden bijvoorbeeld de ene week wel naar de les komen, en de andere week niet. Bij de grotere ROC's was het soms mogelijk lessen in te halen in een andere groep (die niet bij de pilot hoorde). Bij de online lessen was de aanwezigheid vaak lager dan bij de fysieke lessen op school. Er waren meer afmeldingen en soms verschenen deelnemers niet in de les. Dit had te maken met beschikbaarheid van laptops en het begeleiden van kinderen die niet naar school of opvang konden door de lockdown.

Bij de pilots waarin meerdere gemeenten samenwerkten, hadden sommige deelnemers veel reistijd naar de taalschool buiten hun woonplaats. Dit was soms voor deelnemers een drempel om naar de taalles te komen. Overigens gaf bijvoorbeeld ook 's-Hertogenbosch aan dat de reistijd (binnen de stad) voor sommige deelnemers een drempel was.

Voor deelnemers met betaald werk (soms fulltime) in de pilots Delft en 's-Hertogenbosch, bleek de combinatie van werk en het taaltraject soms te zwaar te zijn. Deelnemers met een baan misten taallessen, maakten minder of geen huiswerk en hadden onvoldoende tijd om te leren voor toetsen. Bij een pilot waar avondlessen werden gegeven, viel een deelnemer tijdens de les zelfs in slaap.

Trajecten naar werk

In vier pilots (Almelo, Delft, 's-Hertogenbosch en Oss) was er voor alle deelnemers zonder betaald werk naast het taaltraject aandacht voor (het vinden van) werk of een vorm van dagbesteding. Een vorm van dagbesteding werd gezien als belangrijk voor het oefenen van het Nederlands en voor het in aanraking komen met de Nederlandse maatschappij. In Kampen en Sittard-Geleen werd aan pilotdeelnemers die onder de Participatiewet vielen, begeleiding geboden op het gebied van werk zoeken.

Pilots waarin het streven was voor de deelnemers werk te zoeken, merkten dat het vinden van geschikt werk veel tijd kostte van de klantmanagers en werkcoaches. Deelnemers spraken volgens klantmanagers en werkcoaches de taal nog niet goed (genoeg), hadden (jonge) kinderen of er speelden persoonlijke omstandigheden waardoor het niet makkelijk was om te werken. Bovendien nam het taaltraject veel tijd in beslag en waren de deelnemers door de taallessen bepaalde dagdelen niet beschikbaar voor werk. Ook hadden deelnemers soms wel veel ervaring in een bepaald vakgebied, maar niet de juiste diploma's.

Door de coronamaatregelen ging veel vrijwilligers- en stagewerk niet door. Daardoor konden de deelnemers die (nog) geen betaald werk hadden ook geen vrijwilligerswerk vinden. Beleidsmedewerkers bevestigden dat het vinden van betaald werk voor de deelnemers lastiger was in coronatijd. Werkplekken waar deelnemers aan de slag zouden gaan, sloten hun deuren of bleven open, maar lieten geen vrijwilligers en stagiairs toe. Deelnemers met een betaalde baan raakten bovendien soms hun baan kwijt omdat zij een flexibel contract hadden.

Voor deelnemers die gedurende het taaltraject gingen werken, bleek de combinatie les volgen en werken soms te zwaar. De taalaanbieder in Delft zei hierover:

> "*Mensen zijn vooral gestopt omdat de combinatie van betaald werk (en vaak fysiek zwaar werk) en taallessen te zwaar was. Het is belangrijk om hier in de nieuwe wet niet te makkelijk over te denken.*"

Er zijn ook andere geluiden, aldus de beleidsmedewerker van Oss*:*

"Werk in dit traject is heel kansrijk. De deelnemers die op werk ook Nederlands kunnen oefenen, zijn sneller bekend met B1-onderwerpen. Als werkgevers het taaltraject ook nog steunen, gaat de ontwikkeling echt in een vlucht vooruit. Er is maar één deelnemer gestopt omdat de combinatie met werk te veel was."

De meningen zijn verdeeld over het geschikte moment om het traject naar werk te starten. De beleidsmedewerker in Sittard-Geleen zei bijvoorbeeld:

"In het begin van de pilot lag de focus op het creëren van een veilige leeromgeving en het verhogen van de taalvaardigheid. Het doel was het zelfvertrouwen van de deelnemers op het vlak van communicatie te verhogen. Vervolgens werd op individuele basis met de betrokken jobcoach bepaald wanneer en welke vervolgstap mogelijk was."

In Kampen stelde de taalaanbieder juist:

"*Voor sommige deelnemers geldt dat als zij zonder werk starten, zij gewend raken aan de uitkering en het niet werken. Dat wordt dan ook hun referentiekader. Als ze dan op een later moment wel moeten gaan werken, ervaren ze dat als heel veel*."

Taal leren en werken

Er was verschil in de mate waarin taal leren en werken werd geïntegreerd. In een aantal pilots was er sprake van samenwerking tussen de taalaanbieder en de klantmanagers of werk-coaches. Er waren bijvoorbeeld in Sittard-Geleen en Delft gezamenlijke overleggen en appgroepen. De samenwerking werd bemoeilijkt doordat er zoveel verschillende klant-managers betrokken waren. De taalaanbieder van Almelo vertelde:

"*In eerste instantie waren er erg veel klantmanagers van gemeente Almelo betrokken. Dit is toen teruggebracht naar twee of drie klantmanagers, zodat het voor de docenten overzichtelijker was en zij wisten met wie zij contact konden opnemen. Anders was dit niet te doen."*

In Sittard-Geleen kwam de consulent van de gemeente bovendien af en toe langs na de taalles om even met de deelnemers te praten en te kijken hoe het gaat.

In Almelo, 's-Hertogenbosch en Delft wilde men de verbinding tussen taal en werk maken door in de taalles praktijkopdrachten te geven die moesten worden uitgevoerd op het werk of in de directe leefomgeving. Ook deze praktijkopdrachten zijn volgens taalaanbieders en gemeenten niet goed van de grond gekomen vanwege het coronavirus. Deelnemers zaten vooral thuis en hadden geen mogelijkheden om de praktijkopdrachten uit te voeren. In Delft gaf de taal-aanbieder aan dat deelnemers bovendien niet altijd op hun werk durfden aan te geven dat ze een praktijkopdracht moesten uitvoeren:

"In het begin probeerden we nog praktijkopdrachten uit te laten voeren op de werkplek, maar deelnemers durfden het niet aan te geven op hun werk dat ze die praktijkopdrachten wilden uitvoeren. Het was voor hen niet een goede, veilige plek om dit soort praktijkopdrachten uit te voeren, en zij misten de juiste begeleiding om dit soort opdrachten uit te voeren."

Deelnemers met een reguliere baan hebben geen begeleiding die hier iets in kan betekenen, zoals bij deelnemers in de Participatiewet.

Taalrijke (werk)plekken

In veel plannen van aanpak stonden notities over een taalrijke werkomgeving. Wat dat in de praktijk inhield, konden betrokkenen bij de gemeenten en taalaanbieders niet altijd benoemen. Iedereen had er een idee bij, maar concrete definities en visies ontbraken. Wel

was men het erover eens dat het in ieder geval belangrijk was dat deelnemers op hun werkplek of stage het Nederlands in de praktijk konden toepassen.

Deelnemers die al werkten, hadden vaak werk waarbij zij de taal weinig gebruikten. De taalaanbieder in Delft vertelde:

"Het idee van taalrijke werkplekken of taalstages is goed, maar in de praktijk kost het veel tijd en moeite om dit echt te laten werken. Cursisten met betaald werk hadden vaak werk waarbij ze weinig Nederlands spraken, en werden aangestuurd door mensen die niet in staat waren om de juiste begeleiding en feedback op taal te bieden. Ook sloot vaak de werkplek niet goed aan op ambities van de cursisten. Dan werden hoogopgeleide mensen die in het land van herkomst bijvoorbeeld ingenieur waren geweest bij een sociale werkplaats geplaatst om te werken aan werknemersvaardigheden. Of een juridisch medewerker die aan de slag moest als verkeersregelaar."

De beleidsmedewerker uit Oss sloot hierbij aan:

"Zo'n taalrijke werkplek met extra begeleiding vergt wel veel van gemeente, taalopleider en werkgever. Het is voor de gemeente een zoektocht naar juiste werkgevers."

Ook als het wel lukte om een deelnemer aan de slag te krijgen op een taalrijke werkplek, bleek het lastig om deze plek goed te benutten:

"De invulling van de taalrijke werkomgeving is zoeken. Docenten geven aan dat deelnemers in principe wel een taalrijke werkplek hebben, maar dat deelnemers er alleen de koffie schenken en niet praten. Het blijkt lastig om een werkplek ook te laten bijdragen aan het taaltraject."

4.2 Maatwerk en flexibiliteit

Differentiëren naar niveau

Een manier om te differentiëren naar niveauverschillen tussen inburgeraard is aan de voorkant, bij de groepsindeling. Dat gebeurde in Delft en Sittard-Geleen. Andere taalaanbieders probeerden maatwerk te leveren door binnen de lessen aan te sluiten bij het individuele niveau van de deelnemers, met wisselend succes. Bij sommige taalaanbieders betekende maatwerk dat er na een klassikale les in kleine groepjes werd verder gewerkt.

De mate van differentiatie hing ook samen met de omvang van de niveauverschillen tussen deelnemers binnen de groep. In groepen met grote verschillen tussen deelnemers zagen docenten meer noodzaak om te differentiëren. In de pilot van Kampen werd opgemerkt dat een deel van de deelnemers niet altijd goed A2-onderwijs hadden genoten en dat het A2-niveau door verloop van tijd al enigszins was weggezakt. Daarom is besloten deze deelnemers eerst in een andere groep te plaatsen waar zij naar taalniveau A2 werden begeleid. De taalaanbieder in 's-Hertogenbosch waar alle niveaus bij elkaar zaten, gaf aan dat zij achteraf deelnemers met dezelfde leerbaarheid bij elkaar zou zetten:

"*In onze pilot zitten nu alle niveaus bij elkaar. Docenten moeten alles op alles zetten om de hele groep te bedienen. Als je genoeg deelnemers hebt, kun je de groepen beter naar niveau indelen. Ik denk dat dat de beste manier is voor de nieuwe inburgering."*

Er zijn ook deelnemers die sneller dan gemiddeld leren:

"We hebben ook deelnemers met een hogere leerbaarheid en deelnemers die al wat lessen op B1-niveau gevolgd hebben. Voor hen ligt het lestempo te laag. Ze willen sneller vooruit en het liefst eerder al examen doen."

Ook konden deelnemers vooruitwerken en eerder B1-examen doen als zij dat wilden.

In de taalpilot van 's-Hertogenbosch was er de mogelijkheid voor een intensiveringscursus van één of twee dagen. Deelnemers hebben deze cursus vanwege corona later gevolgd dan de planning was, maar op één cursist na hebben alle deelnemers deze extra ondersteuning gekregen. De gemeente zei hierover:

"*De cursisten waren hier erg positief over en ook wij leerden ervan, want we kregen per cursist een individueel verslag waar we weer verder mee aan de slag konden.*"

In Oss werd vanaf de start gewerkt met een online methode waardoor deelnemers op eigen tempo en niveau kunnen werken. Met deze methode kregen deelnemers direct feedback en konden indien nodig opdrachten herhalen of juist overslaan. In deze pilot was het hebben van goede digitale vaardigheden een voorwaarde voor succes.

Taalmaatjes en oefenen buiten de les

In 's-Hertogenbosch was het plan om elke deelnemer te koppelen aan een taalmaatje die het taaltraject zou ondersteunen en hierin extra maatwerk zou leveren. Het ging veelal om de inzet van vrijwilligers die al langer werkten als taalmaatje. In de pilots in Delft en Almelo werden de taalmaatjes ingezet als alternatief voor een taalrijke werkplek. Dit gebeurde eerst met name als het moeilijk was om voor deelnemers een geschikte werkplek te vinden, bijvoorbeeld omdat zij nog kleine kinderen hadden. Maar toen het door corona voor iedereen lastig werd om een werkplek of stage te vinden, werd voor zoveel mogelijk deelnemers een taalmaatje gezocht.

Vanwege corona en de lockdown is de samenwerking met taalmaatjes minder goed van de grond gekomen. Taalscholen werden (tijdelijk) gesloten, net als alle openbare voorzieningen als bibliotheken en andere ontmoetingsplekken die van belang zijn voor het contact met taalmaatjes. Sommige organisaties legden het vrijwilligerswerk stil en ook individuele taalmaatjes en deelnemers zagen het soms niet zitten om in coronatijd af te spreken. Dit betekent dat slechts een paar deelnemers intensief contact hebben gehad met hun taalmaatje (bijvoorbeeld elke week een afspraak). Hoewel er ook mogelijkheden waren om via online programma's of telefonisch contact te houden, werd dit door organisaties niet gefaciliteerd. Of er online werd afgesproken hing af van het taalmaatje en van de deelnemers.

In een aantal pilots was het plan om ook extra activiteiten buiten de lessen te organiseren. Om zo ervaringen op te kunnen doen met het toepassen van de Nederlandse taal in andere relevante contexten. Maar ook om deelnemers te oriënteren op beroepen. In Sittard-Geleen zouden er bijvoorbeeld meeloopdagen bij het beroepsonderwijs worden georganiseerd en zouden de deelnemers daarnaast per kwartaal zelf een activiteit mogen organiseren. Deze extra onderdelen zijn slechts deels, of helemaal niet, van de grond gekomen. Taalaanbieders en gemeenten gaven aan dat dit vanwege de maatregelen rondom het coronavirus niet te realiseren was.

4.3 Begeleiding van deelnemers

Begeleiding bij het taaltraject

Deelnemers werden tijdens de taallessen begeleid door NT2-docenten van de taalaanbieders, zowel klassikaal als individueel. De docenten hadden veel zicht op de voortgang in de taal, maar ook op de werk- en privésituatie van de deelnemers. Er was daarnaast bij elke taalaanbieder een coördinator of teamleider betrokken. In Almelo werd opgemerkt:

"Hoe meer persoonlijke aandacht en begeleiding je geeft, hoe beter dit is voor de cursisten."

ROC's zetten voor begeleiding ook bestaande instrumenten in zoals toetsing, evaluatie-gesprekken, logboeken en evaluatieformulieren.

Bij sommige pilots had de coördinator of projectleider van de pilot veel contact met de deelnemers. Hij of zij hield in de gaten hield hoe het hen ging en voerde voortgangs- en evaluatiegesprekken met deelnemers, zoals in 's-Hertogenbosch:

"Ik was de coach van de deelnemers, bij mij konden ze met alles terecht."

In andere pilots hadden vooral de docenten contact met de deelnemers en was de coördinator meer op de achtergrond betrokken. Hij of zij hield wel de voortgang van de pilot in de gaten en stuurde de docenten aan, maar had geen persoonlijk contact met deelnemers.

Binnen meerdere taalpilots is opgetekend dat taaldocenten een belangrijke rol speelden in het vasthouden van de motivatie van de deelnemers om naar een hoger taalniveau te komen, getuige de uitspraken van een taalaanbieder uit 's-Hertogenbosch:

"De meeste deelnemers bleven wel gemotiveerd, maar er waren ook mensen die herhaaldelijk op het punt hebben gestaan om te stoppen. Uiteindelijk zijn de meesten gebleven. De rol van de docenten is daarin cruciaal, zij voerende motiverende gesprekjes, probeerden de cursisten erop te wijzen wat er wel lukte, wat ze allemaal hebben bereikt."

Een taalaanbieder uit Sittard-Geleen vulde dit aan:

"Het persoonlijke contact, binding met de groep is heel belangrijk voor motivatie."

Begeleiding bij het traject naar werk

De begeleiding naar werk – indien onderdeel van de pilot – was verschillend. In sommige pilots zochten klantmanagers of werkcoaches eens in de maand contact met de deelnemers, in andere pilots was er alleen contact als er iets aan de hand was. Veel contact vond plaats via de mail en telefoon. Klantmanagers en werkcoaches hadden vaak te maken met een te grote caseload, waardoor er een hoge werkdruk was. Dit betekende dat zij de deelnemers minder begeleiding kunnen bieden dan zij nodig achtten. De beleidsmedewerker van Almelo zei hierover:

"*Een lage caseload van klantmanagers is belangrijk zodat zij tijd hebben om de mensen echt goed te kunnen begeleiden."*

Het was in het algemeen niet makkelijk om de aanpak van klantmanagers die deelnemers al voor de pilot hadden, bij te sturen in de richting die gewenst werd in de pilots.

In Sittard-Geleen werden deelnemers, die in de bijstand zaten, na een paar maanden door een jobcoach begeleid op weg naar werk. De jobcoach was vanaf de start van de pilot betrokken en stond in direct contact met de deelnemers.

Gemeenten monitorden de voortgang van het traject naar werk, met name omtrent (vrijwilligers)werk en stage. In vier pilots werden er bovendien evaluatiegesprekken gepland waarbij de deelnemer, de taalaanbieder en iemand van de gemeente (vaak een klantmanager) aanwezig was. Veel gemeenten en taalaanbieders gaven aan dat er vanwege corona minder gesprekken hebben plaatsgevonden dan oorspronkelijk gepland.

In drie pilots was men van plan om de deelnemers op hun werkplek te bezoeken, waarbij een gesprek zou worden georganiseerd tussen de deelnemer, de werkgever en de klantmanager of werkcoach. In verband met het coronavirus hebben deze zogenoemde 'driegesprekken' slechts bij een enkeling kunnen plaatsvinden.
Door de gemeente Oss werd benoemd dat het voor de inburgeraars ingewikkeld was om binnen het taaltraject met zoveel uiteenlopende partijen te maken te hebben. De samenwerkingspartners zouden nog meer kunnen inzetten op één aanspreekpunt voor een inburgeraar.

Realiseren van randvoorwaarden

In vier pilots (Almelo, Delft, 's-Hertogenbosch en Sittard-Geleen) waren er afspraken gemaakt over de randvoorwaarden die nodig waren om deelnemers succesvol het pilottraject te kunnen laten volgen. De pilots in Sittard-Geleen en Almelo hadden bijvoorbeeld geregeld dat deelnemers een reiskostenvergoeding ontvingen als zij ver naar hun werk of naar de taallessen moesten reizen.

De pilots in Almelo, Delft, 's-Hertogenbosch en Sittard-Geleen hadden uitgezocht welke mogelijkheden er waren op het gebied van kinderopvang voor deelnemers met jonge kinderen. Dit bleek voor een deel van de deelnemers ingewikkeld om te regelen. Normaal gesproken hebben inburgeraars, als zij een taalcursus volgden, recht op kinderopvangtoeslag, maar omdat de pilotdeelnemers niet meer in een inburgeringstraject zaten gold deze regeling niet. Wel hadden werkenden of mensen met een partner die werkte recht op de toeslag. Dat betekende ook dat zij een eigen bijdrage moesten leveren en hiertoe waren zij niet altijd bereid. Maar ook als dit geen punt was, bleek het lastig om voor de kinderen van deelnemers aan de pilot tijdig passende kinderopvang te regelen, onder meer omdat het aanvragen van kinderopvangtoeslag een complex administratief proces is en ICT-voorzieningen en digitale vaardigheden nodig zijn. Paragraaf 5.5 gaat dieper in op de invulling van de randvoorwaarden voor het kunnen volgen van een taaltraject, vanuit het perspectief van de inburgeraars.

Samenwerking in de pilots

Voor een goede uitvoering van de pilots was het van belang dat gemeenten hun regierol pakten. Daar waar centrumgemeenten het voortouw namen, konden kleine gemeenten profiteren. Kleinere gemeenten hebben doorgaans minder capaciteit voor uitvoering en monitoring van projecten. Ook voor de keuze en aansturing van de taalaanbieders pakte centrale regievoering goed uit. Bij samenwerking van relatief veel gemeenten kunnen procedures en processen stroperiger worden. Toch bleek uit de interviews dat gemeenten en taalaanbieders de samenwerking met meerdere gemeenten als prettig ervaarden:

"*Het is prima verlopen. Gemeente Oss had de regie en dat werkte goed. Door deze pilot is het vertrouwen van de andere gemeenten in het ROC ook groter geworden. We blijven nu ook samenwerken, waarschijnlijk met een groter netwerk van gemeenten.*"

Een taalaanbieder uit Almelo zei hierover:

"De basis waarom het draait is een goede samenwerking met partners die betrokken zijn bij het geheel. Als je niet goede met de gemeente overweg kan, heeft de cursist daar nadeel van. Je moet elkaar vertrouwen en je moet elkaar weten te vinden. Een goede verstandhouding is belangrijk."

De taalaanbieders binnen de taalpilot Sittard-Geleen zeiden:

"We hadden een goede samenwerking. We hadden structureel overleg, het was open en transparant. We hebben goede contacten. Al met al een prima samenwerking en korte lijntjes met elkaar."

Binnen de projecten had elke betrokken partij een eigen rol en takenpakket, het was aan de gemeenten om deze partijen met elkaar te verbinden, korte lijntjes te trekken, overleg-bijeenkomsten te organiseren en evaluatiemomenten in te bouwen. Hoe gaat het bij de taalaanbieder, wat is de voortgang van het traject, wat zijn de knelpunten, hoe kunnen we deze verhelpen, welke deelnemer heeft al dan niet (betaald) werk et cetera? Zodoende kon er tijdig worden bijgestuurd en actiepunten worden geformuleerd. Ook lag de eind-verantwoordelijkheid van de projecten bij de gemeente. Als zaken niet liepen zoals gepland, was het aan de gemeenten de betrokken partijen te wijzen op hun bijdrage aan het geheel.

Alle betrokkenen uit de pilots met een projectleider ervaarden die rol positief in de samenwerking. Deze fungeerde als een verbindende factor tussen taalaanbieder en gemeente(n) en tussen praktijk en beleid. De projectleider van 's-Hertogenbosch zei hier bijvoorbeeld over:

"*Het belangrijkste in de samenwerking is een coördinator die de lijntjes legt tussen alle partners en hen kan verbinden.*"

4.4 Kosten van de trajecten

Cofinanciering

De pilots zijn hoofdzakelijk gefinancierd door SZW en elke gemeente heeft ook zelf bijgedragen. De toegekende bedragen van SZW inclusief verlenging van de pilot zijn € 203.000, waarvan € 175.000 voor de uitvoering en later nog eens € 28.000 voor de verlenging. Voor dit onderzoek is geprobeerd in kaart te brengen hoeveel van de middelen zijn uitgegeven aan de taaltrajecten en hoeveel voor de organisatie en uitvoering van de pilots. Deze posten zijn in grote lijnen terug te vinden in de voor het onderzoek beschikbare begrotingen die onderdeel waren van de pilot aanvragen. Bij de eindfase van het onderzoek is gevraagd naar de realisatie van de begrotingen.

Inzicht in kosten

Het was niet gemakkelijk inzicht te krijgen op de kosten die gemeenten hebben gemaakt voor de trajecten naar Route B1. De kosten voor begeleiding zaten vaak bij andere kosten in, of zijn door de gemeente voor hun rekening genomen en weergegeven in ureninzet. Complicerend hierbij is het samenwerken met andere gemeenten, waardoor het bij de hoofdaanvrager niet altijd duidelijk is hoeveel uren casemanagers van andere gemeenten ingezet hebben. Niet elke

gemeente gebruikte eenduidige categorieën om de kosten weer te geven. De verantwoordelijkheid voor de afwikkeling van de begroting lag doorgaans niet bij de informanten maar bij financiële afdelingen. Deze afwikkeling loopt vaak lang achter op de looptijd van projecten en de informatieverzameling voor het onderzoek vond direct na de looptijd plaats. De verlenging van de pilots vanwege corona bracht ook kosten met zich mee. Gemeenten ontvingen daarvoor aanvullende middelen van SZW. Daardoor konden er langer taallessen worden gegeven. Als gevolg hiervan liepen bij enkele pilots de kosten voor projectleiding door.

De kosten die zijn ingezet voor de taallessen zijn bekend maar zijn soms per persoon en soms per groep weergegeven. En niet altijd is duidelijk wat er allemaal valt onder deze kosten (alleen les of ook begeleiding door docenten, toegang tot leercentra enzovoort). We rapporteren daarom geen gegevens over de kosten.

Reflectie op de gemaakte kosten

De budgetten voor de pilots zijn ruim vergeleken met de mogelijkheden die men straks heeft voor de begeleiding van inburgeraars, zo merkten verschillende gemeenten op. De beleidsambtenaar van Sittard-Geleen stelt dat het budget van de pilot royaal is in vergelijking met het budget voor de nieuwe wet:

"Het beschikbare indicatieve bedrag van € 10.000 per route is krap in relatie tot de intensivering en de kwaliteitsslag die het Rijk verlangt."

Gemeenten moeten ten tijde van de nieuwe wet met minder geld dan in de pilot de inburgeraars richting B1 begeleiden. Er zal dan vermoedelijk minder begeleiding voor de inburgeraars zijn dan in de pilots. Wel zijn er dan middelen beschikbaar voor de brede intake.

De gemeente Kampen had aan het eind van het traject nog budget over. En ook zij stellen dat het budget niet in verhouding staat tot het budget voor de nieuwe wet:

"*De opzet van de pilot is veel te duur voor het traject in de nieuwe wet. Om de slagingskans te verhogen is eigenlijk maatwerk nodig, maar dat kan niet binnen het budget."*

Aan de andere kant stelt de taalaanbieder:

"*Je past de lessen ook aan op de budgetten die er zijn. We kunnen straks bijvoorbeeld besparen op het aantal dagdelen dat we aanbieden. We kunnen ook meer vrijwilligers inzetten."*

5. Ervaringen van deelnemers

In hoofdstuk 5 komen de deelnemers van de taaltrajecten zelf aan het woord. Paragraaf 5.1 begint met de motivatie en de doelen die de deelnemers hadden bij de deelname aan een taaltraject. Informatie over de taallessen is opgenomen in paragraaf 5.2. In paragraaf 5.3 wordt aandacht besteed aan de trajecten naar werk, gevolgd door informatie over de mogelijkheden om de Nederlandse taal te oefenen buiten de taallessen om (paragraaf 5.4). Paragraaf 5.5 legt zich toe op de randvoorwaarden die nodig zijn voor het succesvol doorlopen van een taaltraject en paragraaf 5.6 gaat in op de invloed van corona. Paragraaf 5.7 bevat informatie over de examens die de deelnemers moesten afleggen. Slotparagraaf 5.8 laat zien hoe de deelnemers denken over de verhoogde taaleis in het nieuwe inburgeringsstelsel.

5.1 Motivatie en doelen

Opleiding en werk

De deelnemers deden mee aan de pilot omdat ze hun taalniveau in het Nederlands wilden verbeteren. De meeste deelnemers gaven aan dat zij dit hogere taalniveau nodig hebben om een vervolgopleiding te doen, of om te kunnen werken. Zo vertelde een deelnemer uit Almelo:

"*Ik wil graag werken in de kinderopvang. Hiervoor moet ik een mbo-opleiding doen, en daarvoor heb ik minimaal B1-niveau nodig, liever nog B2.*"

Een deelnemer uit Sittard-Geleen zei:

"*Ik heb eerder al gewerkt, maar mijn A2-niveau was te laag. Ik begreep maar zeventig procent van het Nederlands en sommige collega's begrepen mij niet.*"

Veel deelnemers wisten aanvankelijk nog niet precies wat voor opleiding of werk zij wilden doen. Een deelnemer uit Sittard-Geleen zei bijvoorbeeld:

"*Mijn doel is om te gaan studeren, maar ik weet nog niet wat.*"

Ook aan het eind van het pilottraject hadden deelnemers geen heel concrete toekomst-plannen. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch:

"*Ik zou graag werk vinden, maar dat is lastig. Ik wil doorgaan met Nederlands leren, alleen, zonder lessen of docent want dat kan ik niet betalen. En uiteindelijk wil ik een hbo-opleiding doen.*"

Sommige deelnemers kregen aan het eind van de pilot begeleiding bij het nadenken over en het maken van toekomstplannen. Een deelnemer uit Delft:

"*Apothekersassistent worden was mijn eerste plan. Maar mijn andere plan is in de kinderopvang werken. Ik ben rustig met de kinderen. Ik wacht nog op diplomawaardering, het ROC helpt hiermee. En ze helpen ook met een opleiding kiezen.*"

Een deelnemer uit Almelo kreeg hulp bij het aanvragen van een lening om een opleiding te financieren. Andere deelnemers kregen deze begeleiding minder. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch:

"*Ik wil graag de kappersopleiding gaan doen, want ik was in Syrië ook kapper. Ik heb niet iemand die me kan helpen om een opleiding te vinden. Die hulp heb ik wel nodig.*"

Een enkeling heeft de wensen bijgesteld, zo vertelde een deelnemer uit Almelo door te willen leren voor kapper in plaats van pedagogisch medewerker. De opleiding duurt korter en is makkelijker; zij wil graag snel aan het werk.

Meedoen

Daarnaast wilden deelnemers hun taalniveau verhogen om meer in het algemeen mee te kunnen doen in de Nederlandse maatschappij. Een deelnemer uit Oss vertelde:

"Als je de Nederlandse nationaliteit hebt, moet je ook Nederlands kunnen praten."

En een deelnemer uit Almelo zei:

"*Ik woon in Nederland en moet dus met Nederlanders contact kunnen maken. Ook is het voor de toekomst van mijn kinderen belangrijk. Ik moet bijvoorbeeld goed kunnen praten met de juf.*"

Een deelnemer uit Kampen zei iets soortgelijks:

"*Ook voor de kinderen wil ik beter Nederlands leren. Je moet thuis je kind helpen. Je moet alles begrijpen wat er op school gebeurt."*

Niveau B2

Een enkeling wil na het halen van het B1-examen ook het B2-examen halen. Zij zagen niveau B1 als een opstapje naar B2. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch:

"*Ik wil niveau B2 halen en daarna een studie volgen aan de universiteit. Ik wil graag in de financiële sector werken, en hiervoor heb ik niveau B2 nodig.*"

5.2 Taalles

Aantal dagdelen en lestijden

De meeste deelnemers hadden twee of drie dagdelen in de week les. Dat vond niet iedereen voldoende. Een deelnemer uit Delft:

"*Drie dagdelen is eigenlijk te weinig. Ik zou liever vier of vijf dagdelen naar school gaan."*

In Oss kregen de deelnemers vanwege het coronavirus aan het eind van het traject nog maar één keer in de week een bijeenkomst. Een van de deelnemers zei hierover:

"*Dat is te weinig. Hoe meer les, hoe beter. Maar vijf dagen per week les is te veel, dan kun je niet meer werken.*"

Vooral bij de start zijn veel lesuren belangrijk vond een aantal deelnemers. Een deelnemer uit Sittard-Geleen:

"*Als je net naar Nederland komt, is drie dagdelen niet genoeg, je moet dan minimaal vier dagen naar school. Omdat ik al langer in Nederland woon en drie dagen werk, is twee dagen voor mij genoeg maar in het begin is dat te weinig.*"

Voor deelnemers met (jonge) kinderen, een fulltime baan of een moeilijke thuissituatie was meer dan twee à drie dagdelen naar school niet haalbaar. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch:

"*Voor mij is twee dagdelen genoeg. Meer kan niet omdat ik kleine kinderen heb voor wie ik opvang moet regelen. Eigenlijk zou vaker les goed zijn, maar in mijn situatie kan dat niet."*

Deelnemers met kinderen gaven verder de voorkeur aan taalles onder schooltijd. Een deelnemer uit Almelo:

"Het liefst 's ochtends, van negen tot twaalf uur. 's Avonds of 's middags is lastiger omdat ik dan opvang moet regelen voor de kinderen."

Een deelnemer uit Delft vertelde dat hij liever overdag les had willen krijgen:

"*We hebben soms tot half elf 's avonds les en dan moet ik nog twintig minuten naar huis fietsen. Ik heb liever overdag les.*"

Groepsgrootte

In de meeste pilotgemeenten zaten de deelnemers met ongeveer 10 deelnemers in een klas. Vanwege het coronavirus was het aantal deelnemers dat daadwerkelijk in de klas aanwezig was lager omdat meer deelnemers thuis bleven. De meningen van deelnemers verschilden over wat een ideale groepsgrootte is. De deelnemers zochten een balans tussen individuele aandacht en genoeg kunnen oefenen met medecursisten. Een deelnemer uit Almelo vertelde:

"*Meestal zijn er zes of zeven cursisten. Dat is goed want de docent kan iedereen aandacht geven. Minder mensen in de groep is niet leuk, dan heb je te weinig contact. Tien vind ik het maximum, anders is het te veel.*"

Een deelnemer uit Delft was het hiermee eens:

"*Acht tot tien mensen in een groep is perfect. Dan heb je genoeg kans om te spreken en vragen te stellen.*"

Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch zou kleinere klassen willen:

"*Een klas van vier cursisten vind ik perfect. Dan kun je goed oefenen, maar ook veel vragen stellen en de les kan worden afgestemd op het persoonlijke niveau. Maar ik begrijp dat dit te duur is.*"

Groepssamenstelling

Een groot aantal deelnemers vond dat er te veel cursisten van verschillende niveaus bij elkaar zaten en pleitte voor meer homogene groepen. Een deelnemer uit Sittard-Geleen:

"*Het is raar dat ik in de klas zit met mensen die aan de universiteit hebben gestudeerd, terwijl ik alleen naar de basisschool ben geweest. Ik vind het ook niet goed dat ik samen met jonge mensen in de klas zit, want wij hebben niet hetzelfde niveau. Ik kan niet na een keer lezen een tekst begrijpen, jongeren wel. Ik ben langzaam."*

Een deelnemer uit Delft vertelde:

"*Soms moeten we heel lang op elkaar wachten tijdens de uitleg, dat kost veel tijd. Het zou beter zijn als mensen van dezelfde niveaus meer bij elkaar in de klas zouden zitten.*"

Een deelnemer uit Almelo wilde ook meer differentiatie:

"*Gisteren hebben we een hele les herhaald. Misschien kunnen ze beter wat sneller door de stof heen gaan en een extra dagdeel les geven aan mensen die meer uitleg nodig hebben. Nu oefen ik zelfstandig met opdrachten uit een ander boek voor extra uitdaging."*

Deelnemers hebben hierin ook oog voor elkaars situatie, zij leven mee met de langzame en snelle leerders in de groep, voor wie het tempo niet klopt.

Huiswerk

Alle deelnemers maakten huiswerk. Maar de hoeveelheid tijd die ze hieraan besteedden verschilde sterk per deelnemer: van een halfuur per week, tot drie uur per dag. Bovendien was er niet bij alle pilots huiswerk volgens de deelnemers. Sommige deelnemers hadden graag meer huiswerk gekregen. Een deelnemer uit Almelo:

"*We krijgen heel weinig huiswerk. Dat is jammer, want je moet thuis oefenen en leren om je niveau te verbeteren.*"

Ook een andere deelnemer uit Almelo had graag meer huiswerk gewild:

"Veel dingen die we op school doen, kan ik ook thuis doen. Ik wil liever meer huiswerk, en op school vooral oefenen met praten."

De deelnemers vonden zelf oefenen belangrijk. Een deelnemer uit Delft:

"*Ik vind het huiswerk leuk, je kan de stof hierdoor goed onthouden. Zonder huiswerk leer je minder woorden en grammatica.*"

Een deelnemer uit Sittard-Geleen zei:

"*Huiswerk is goed, het helpt je om de regels beter te onthouden. Ik heb nu bijvoorbeeld eindelijk de verleden tijd geleerd, hiermee kan ik beter spreken.*"

Het lukte deelnemers niet altijd om het huiswerk te maken. Ze hadden soms tijdgebrek door hun stage of (vrijwilligers)werk, of door de zorg voor hun (jonge) kinderen. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch merkte op:

"*Ik ben thuis veel bezig met de kinderen en het huishouden en kan me moeilijk concentreren op het huiswerk.*"

Toetsen

In de meeste taaltrajecten was er na elk thema een toets. Een deelnemer uit Delft vertelde hierover:

"*Ik heb veel stress door de toetsen. Maar het is goed om te weten: begrijp ik het thema of niet? De toetsen zijn belangrijk.*"

Andere deelnemers hadden graag meer toetsen gekregen, zoals een deelnemer uit Almelo:

"*Meer toetsen zou goed zijn, want dan moet je meer oefenen. Dat is ook belangrijk om je voor te bereiden op het B1-examen.*"

Er waren ook deelnemers die bang waren dat de toetsen van het boek niet voldoende voorbereidden op het B1-examen. Een deelnemer uit Sittard-Geleen zei bijvoorbeeld:

"*De toetsen van het boek gaan goed. Als je de lessen hebt geleerd, zijn de toetsen niet moeilijk. Maar bij het B1-examen is alles nieuw. Er zijn onbekende woorden en je hebt weinig tijd.*"

Methode

In vier van de zes pilotgemeenten (Almelo, 's-Hertogenbosch, Kampen en Sittard-Geleen) werd de methode TaalSterk gebruikt. De meeste deelnemers waren tevreden over dit boek. Een deelnemer uit Kampen:

"*Er staan veel woorden in die je kunt gebruiken in het normale leven.*"

De methode bestaat uit een boek, maar ook uit opdrachten op de computer. Een deelnemer uit Sittard-Geleen:

"De opdrachten op de computer zijn het mooiste van de methode. Hierdoor konden we tijdens corona doorleren."

Soms vonden deelnemers de lesstof niet goed aansluiten bij hun leerwensen. Een deelnemer uit Sittard-Geleen:

"*We leren veel woorden die niet op straat worden gebruikt. Dat zijn woorden voor mensen die willen studeren. Ik wil met mijn handen werken, dus ik heb die woorden niet nodig.*"

In Delft werd eerst gebruik gemaakt van de methode Inzicht in combinatie met Vooruit!, een boek voor examentraining. Ook hierover waren deelnemers tevreden:

"*Inzicht is een goed boek. Er staan veel woorden in en er is ook aandacht voor synoniemen.*"

Pilotgemeente Oss gebruikt de methode Link, die volledig online is. Het beviel de deelnemers goed. Een deelnemer vertelde:

"*De opdrachten op de computer vind ik fijn, ze helpen mij goed.*"

Vaak werden er naast de methode nog extra opdrachten gemaakt. Een deelnemer uit Kampen:

"*We oefenen extra met luisteren door video's en liedjes op YouTube en door het kijken van het Journaal.*"

Dit soort extra opdrachten waren volgens een deelnemer in Sittard-Geleen belangrijk:

"*Alleen leren uit het boek is niet genoeg om B1 te halen, je moet meer oefenen.*"

Docenten

De deelnemers waren positief over de inzet van en het contact met de docenten. Een deelnemer uit Delft:

"*We hebben heel aardige docenten. Als ik niet de goede woorden weet, kunnen zij mij goed helpen. Ze zijn heel behulpzaam.*"

De docenten hielpen de cursisten niet alleen met het leren van de taal, maar boden ook steun als deelnemers met andere problemen zaten. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch vertelde:

"*De docent begrijpt mijn problemen en kent mijn persoonlijke situatie. Ze begrijpt waarom het moeilijk is om op tijd te komen en weet dat ik niet altijd het huiswerk kan maken.*"

Een deelnemer uit Delft vertelde:

"*Soms voel ik me heel verdrietig, dan helpt de docent mij. Ze heeft ook contact met mijn werkconsulent van de gemeente. Zij legt dan rustig aan mij uit wat de consulent bedoelt.*"

Praktijklessen

De praktijklessen in de pilot van Almelo zijn voor de helft gerealiseerd (deelnemers volgden één periode in plaats van twee). Deelnemers vertelden enthousiast over deze lessen. Er was veel mogelijkheid om te praten met elkaar en met de docent, het was leuk en gezellig. Een deelnemer volgde techniekles:

"Ik heb een vogelhuisje gemaakt en een fietslamp gerepareerd! We leerden hoe het gereedschap heet. Misschien moet ik wel in de techniek verder gaan leren."

5.3 Trajecten naar werk

De geïnterviewde deelnemers hadden heel verschillende vormen van dagbesteding. De deelnemers met betaald werk werkten op uiteenlopende plekken. Zij werkten onder andere (vaak als vrijwilliger of stagiair) bij een kringloopwinkel, postbedrijf, schoonmaakbedrijf, fietsenstalling, restaurant, magazijn, kapper, basisschool, welzijnsorganisatie en een sociale werkplaats.

Deelnemers met (vrijwilligers)werk of stage waren tevreden met hun plek. Een deelnemer uit Delft vertelde:

"*Ik ben heel blij en tevreden met mijn vrijwilligerswerk. School is niet genoeg om te leren. Door het vrijwilligerswerk wordt mijn taal beter.*"

Maar soms bleek het lastig om een werkplek voor deelnemers te vinden die paste bij hun werkervaring en wensen. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch vertelde:

"*Ik heb bij een fastfoodrestaurant en bij de post gewerkt. Nu werk ik als schoonmaakster, maar ik wil en kan meer. In mijn land van herkomst heb ik op de universiteit gestudeerd en gewerkt als accountant. Ik zou hier ook graag in de boekhouding willen werken, maar het belangrijkste vind ik dat ik mijn Nederlands kan verbeteren, want nu spreek ik helemaal geen Nederlands op mijn werk. Het zou fijn zijn als iemand mij kon helpen bij het vinden van ander werk. Nu moet ik het alleen doen.*"

Een deelnemer uit Sittard-Geleen zei:

"*Ik ben 62 jaar en heb gezondheidsproblemen. Daarom kan ik geen zwaar werk doen. Toch vraagt de gemeente steeds aan mij om dit soort werk te doen. Ik wil graag werken, maar alleen werk dat bij mij past.*"

Taal leren op de werkvloer

Deelnemers die een geschikte stage of (vrijwilligers)werkplek hadden waar ze veel ruimte kregen om de taal te oefenen, merkten dat ze hierdoor sneller en meer Nederlands leren. Een deelnemer uit Delft vertelde:

"*Als ik een zin niet goed zeg, corrigeren mijn begeleiders mij, daar leer ik van.*"

Ook een deelnemer uit Oss leerde veel Nederlands op zijn werk:

"*Mijn collega's geven me soms raadsels die ik moet oplossen, en ze leren mij Nederlandse grappen.*"

Een deelnemer uit Delft vertelde dat zij op de sociale werkplaats extra taal- en computerles krijgt:

"Ik leer woorden die ik moet gebruiken op mijn werk, zoals 'bed opmaken' of 'handdoeken opstapelen'."

Andere deelnemers spraken weinig tot geen Nederlands op hun stage of (vrijwilligers)werk. Bovendien hadden niet alle deelnemers een begeleider op het werk. Een deelnemer uit Oss:

"*In het magazijn waar ik drie dagen per week werk, kan ik geen Nederlands oefenen. Collega's spreken geen Nederlands en ik werk vaak alleen. Ik zou graag meer willen oefenen op mijn werk zoals klasgenoten.*"

Het valt op dat deelnemers met een stage of vrijwilligerswerk vaker een taalrijke werkplek hadden waar zij goed begeleid werden, terwijl deelnemers met betaald werk deze begeleiding

niet kregen en weinig ruimte hadden om de taal te oefenen. Zij werkten bijvoorbeeld als schoonmaker, in een fabriek of bij een postorderbedrijf.

Combinatie van taal leren en werken

De meeste deelnemers die naast het taaltraject stage liepen of werkten, waren tevreden over deze combinatie. Een deelnemer uit Delft vertelde:

"*Het is wel druk, maar dat is goed. Je hebt geen tijd om een andere taal dan het Nederlands te spreken en daarom vergeet je de woorden niet. Zeker aan het begin is veel oefenen echt belangrijk en nodig. Maar voor sommige mensen is het te veel, bijvoorbeeld als ze oud of ziek zijn, of als ze kleine kinderen hebben.*"

Het viel deelnemers vaak tegen dat ze voor het uitvoeren van veel beroepen in Nederland eerst een opleiding moesten volgen. Een deelnemer uit Sittard-Geleen zei:

"*In Syrië was ik elektricien terwijl ik maar negen jaar naar school ben geweest. Daar heb je niet voor elke baan een opleiding nodig, hier wel.*"

Deelnemers vonden het traject van de taal leren en vervolgens nog een beroepsopleiding volgen lang duren. Het liefst gingen zij zo snel mogelijk aan het werk. Een deelnemer uit Almelo:

"Ik wil graag mijn eigen geld verdienen om mijn kinderen te onderhouden. Ik wil niet thuisblijven en een uitkering krijgen."

Voor deelnemers met jonge kinderen was het moeilijk om naast het taaltraject stage te lopen of (als vrijwilliger) te werken. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch die samen met haar echtgenoot meedeed aan de pilot vertelde:

"*Het is zwaar. We moeten voor de kinderen zorgen, het huishouden doen, de taallessen volgen, huiswerk maken en werken. Mijn man gaat misschien stoppen met de taallessen omdat het te zwaar is. Stoppen met werken kan niet, we hebben het geld nodig.*"

Later in het traject bleek dat haar man inderdaad gestopt was met de taallessen.

Ook voor deelnemers die te maken hadden met ziekte is het moeilijk om naast het taaltraject stage te lopen of te werken. Een deelnemer uit Delft zei:

"*Ik wil graag werken als het beter met me gaat, maar nu kan dat niet. Ik moet eerst herstellen van de operatie.*"

5.4 Nederlands oefenen buiten school en werktrajecten

Een aantal deelnemers had een taalmaatje, taalcoach of taalbuddy met wie ze eens in de week één of twee uur afspraken. Dit werd vaak geregeld door de gemeente of taalschool. Soms hadden deelnemers dit al voor de pilot zelf geregeld via de bibliotheek of een taalhuis. Met hun taalmaatje herhaalden deelnemers de lesstof, maakten ze huiswerk, deden ze oefeningen op internet, lazen ze de krant en praatten ze over het dagelijks leven en de Nederlandse cultuur. De deelnemers die een taalmaatje hadden, ervaarden dit als positief. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch:

"*De taalcoach is heel aardig, ik kan alles aan hem vragen. Hij helpt me met moeilijke brieven die ik krijg en hij helpt me ook met een stage te vinden.*"

Verder oefenden deelnemers hun Nederlands tijdens het contact met buren, in de bibliotheek, het taalhuis, het buurtcentrum of in de kerk. Deelnemers met kinderen spraken soms Nederlands met leerkrachten op school, met pedagogisch medewerkers in de kinderopvang of met andere ouders. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch vertelde:

"*Vroeger sprak ik altijd Engels met iedereen, ik vond het eng om Nederlands te praten. Maar nu probeer ik steeds vaker op de basisschool en bij de kinderopvang Nederlands te spreken.*"

De deelnemers waren zich bewust van het belang van Nederlands leren buiten de taallessen en stage/(vrijwilligers)werk. Zo zei een deelnemer uit Sittard-Geleen:

"*Je moet zelf ook studeren. Als je naar huis gaat moet je minimaal een uur studeren en je moet contact met Nederlanders maken en Nederlandse televisie kijken. Als je dat doet, is het niet moeilijk om Nederlands te leren.*"

Maar hoewel veel deelnemers het belang inzagen van Nederlands oefenen buiten de lessen en werktrajecten, bleek het lastig om in contact te komen met mensen met wie ze regelmatig Nederlands kunnen spreken. Illustratief hiervoor zijn de woorden van een deelnemer uit Almelo:

"*Ik zou graag meer contact willen maken, bijvoorbeeld met de andere moeders op het schoolplein, maar ik weet niet hoe ik dat moet doen.*"

5.5 Randvoorwaarden

Contact met de gemeente

Vaak hadden deelnemers bij de gemeente een contactpersoon voor het taaltraject, een contactpersoon voor het traject naar werk en soms hadden zij nog een derde contactpersoon die hen hielp met het regelen van kinderopvang. Deelnemers ervaarden het contact met die personen wisselend. Sommige deelnemers hadden het idee veel zelf te moeten regelen en hoorden lange tijd niets van hun contactpersoon. Ook begrepen zij niet altijd goed wat hun contactpersoon bedoelde. Een deelnemer uit Delft:

"*De consulent gebruikt moeilijke officiële taal. Ik begrijp hem niet goed en hij is een beetje streng. Hij wil dat ik ga werken, terwijl ik veel last heb van mijn rug. De taaldocent helpt me soms. Zij heeft tegen mijn consulent gezegd dat ik echt niet kan werken en thuis moet blijven*"

Andere deelnemers waren juist tevreden over de begeleiding van de gemeente. Zo zei een andere deelnemer uit Delft:

"*Mijn contactpersoon heeft vrijwilligerswerk en een taalmaatje gevonden voor mij en zij helpt mij ook bij het zoeken van een opleiding na het B1-examen.*"

Voor een aantal deelnemers was het in de interviews moeilijk aan te geven wat de casemanager of contactpersoon van de gemeenten nu precies deed.

Mogelijkheden om verder te studeren

Een paar deelnemers kunnen niet verder studeren omdat de gemeente hun studiekosten niet wil vergoeden. Hierbij lijkt hun leeftijd een rol te spelen. Een deelnemer uit Almelo:

"*De gemeente wil niks betalen voor verdere opleiding omdat ik ouder ben dan 27 jaar. Maar het is te duur om zelf te betalen.*"

Een andere deelnemer uit Almelo merkte op:

"*Ik wil na het B1-examen graag verder met een B2-cursus, maar de gemeente wil dit niet betalen en zelf heb ik er geen geld voor. De gemeente wil dat ik na de B1-cursus ga werken. Ik ben bang dat ik naar een fabriek word gestuurd of schoonmaakwerk moet doen, terwijl ik eigenlijk een opleiding voor boekhouding wil doen omdat ik dit werk ook in mijn land van herkomst deed.*"

Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch liep tegen hetzelfde probleem aan:

"*Ik krijg geen kans om te studeren omdat ik al 30 jaar ben.*"

Reisafstand

Soms hadden deelnemers moeite om naar de lessen te komen omdat de school ver weg was. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch:

"*Ik moet eerst mijn kinderen naar school en naar de kinderopvang brengen. Parkeren naast de school is te duur, dus ik parkeer buiten het centrum en loop dan naar school. Daarom ben ik bijna altijd te laat.*"

Een deelnemer uit Almelo probeerde een vergoeding te krijgen voor de bus die ze moest nemen naar de taalschool:

"*Het is nog niet gelukt om reisvergoeding te krijgen. Iemand van de gemeente zei dat het met mijn uitkering te maken heeft, maar ik begrijp het niet helemaal.*"

ICT-voorzieningen en -vaardigheden

Als lessen (gedeeltelijk) online plaatshebben, is het noodzakelijk dat de deelnemers over adequate ICT-voorzieningen in de thuissituatie beschikken. Een randvoorwaarde voor de online lessen is het hebben van goede apparatuur en internet. Een andere voorwaarde heeft betrekking op de bijbehorende ICT-vaardigheden van de deelnemers.

Niet iedereen had een geschikte laptop om de digitale lessen te volgen. Op een smartphone is de online les veel minder goed te volgen. Een deel van de lockdowns waren de kinderen (deels) thuis van school en ook zij moesten online les volgen. In veel gezinnen waren onvoldoende laptops om aan deze behoefte te voldoen. Er waren ook deelnemers die online les volgden en tegelijkertijd verantwoordelijk waren voor jonge kinderen.

Sommige cursisten vonden het volgen van de online lessen lastig. Een deelnemer uit Delft zei

"*Ik vind Zoom moeilijk.*"

Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch vertelde:

"*Er was een tijd alleen online les, dat was niet fijn. De echte lessen zijn leuker.*"

Bijna alle geïnterviewde deelnemers gaven de voorkeur aan fysiek les in plaats van online les. Een deelnemer uit Kampen:

"*Het is gezelliger en je kunt meer vragen stellen. Het is voor de docenten ook makkelijker om iets in het echt uit te leggen dan online."*

Veel deelnemers vertelden dat zij tijdens de online lessen minder geleerd hadden dan wanneer deze lessen fysiek waren geweest. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch:

"*De kwaliteit van online lessen is minder goed. Je leert minder want je kunt niet zo goed vragen stellen en je kunt niet goed oefenen met spreken.*"

Tegelijkertijd benoemden deelnemers dat de online lessen de enige mogelijkheid waren tijdens de lockdowns. Ook hielpen de online lessen om aan de gang te blijven. Een deelnemer uit Almelo zei:

"*Aan het begin van coronacrisis was er helemaal geen les en toen deed ik niks. Maar met online les wel.*"

5.6 De invloed van corona

Andere vormgeving

Het coronavirus en de daaruit voorvloeiende maatregelen had een grote impact op het pilottraject, zowel op de taallessen als op de trajecten naar werk en alle overige taal-activiteiten buiten de taallessen. In de meeste pilotgemeenten zijn de lessen in maart 2020 stil komen te vallen. In sommige pilots zijn vervolgens redelijk snel de online lessen van start gegaan, in andere pilots duurde dit langer.

Doordat de landelijke coronamaatregelen regelmatig werden bijgesteld, veranderde de manier van lesgeven (fysiek, online, simultaan) ook vaak. Toen er op afstand weer wat fysiek kon, betekende dat veelal dat er voornamelijk online en af en toe fysiek les was. Deelnemers gingen bijvoorbeeld een dag in de week naar school. Of de helft van de deelnemers had les in de klas, en de andere helft keek thuis mee via de webcam. Na de tweede lockdown in december 2020 zijn de fysieke lessen in alle pilotgemeenten gestopt en werd een tijd lang alleen online les gegeven.

Minder of ander werk

Enkele deelnemers zijn hun werk kwijt geraakt door corona. Bijvoorbeeld een deelnemer die in een magazijn voor horecabenodigdheden werkte. Deelnemers wiens baan behouden bleef, konden door coronamaatregelen minder oefenen met spreken op hun werk. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de deelnemer die in de fietsenstalling werkte en door corona in het kantoor moest blijven in plaats van de fietsen van de mensen in te scannen en op dat moment een praatje te maken.

Geen Nederlands oefenen buiten de les

Als gevolg van de coronamaatregelen deden zich veel minder mogelijkheden voor om de Nederlandse taal in wisselende contexten toe te passen. Een deelnemer uit Almelo vertelde:

"Voor corona ging ik vaak mee naar de kinderopvang om even mee te spelen, maar dat mag nu niet meer."

Een deelnemer uit Delft zei over het contact met zijn buren:

"*Eerst sprak ik ze vaak, maar sinds het coronavirus houdt iedereen afstand en zie ik ze niet.*"

Verschillende deelnemers kwamen voor de coronacrisis vaak in de bibliotheek, ook voor hulp bij het taal leren, en ook dat was lange tijd niet mogelijk.

Bovendien maakten coronamaatregelen het extra moeilijk nieuwe contacten te maken. Een deelnemer uit Sittard-Geleen zei:

"*Bijna niemand in de flat waar ik woon, spreekt Nederlands. En ik heb nog geen Nederlandse vrienden. Soms ga ik naar de fitness en spreek ik daar Nederlands, maar met corona is dat moeilijk omdat je afstand moet houden.*"

Een deelnemer uit ’s-Hertogenbosch vertelde:

“*Ik wil graag meer contact met mensen in Nederland, maar ik weet niet waar ik mensen kan ontmoeten. Zeker in deze tijd van het coronavirus is het moeilijk.*”

Geleerd van de coronacrisis

In de laatste interviewronden is gevraagd of er ook nog lessen zijn te trekken uit de omstandigheden die de coronacrisis met zich mee brengt. Niet iedereen kon iets noemen, sommigen stelden dat deze groep mensen alleen maar belemmeringen heeft ervaren. Dat deelnemers meer digitale vaardigheden hebben ontwikkeld, is het meest genoemd als positieve opbrengst. De beleidsmedewerker in Sittard-Geleen verwoordde het kort en bondig:

“Mensen hebben digitale vaardigheden opgedaan.”

Deze vaardigheden konden worden ontwikkeld nadat iedereen over een laptop beschikte en de nodige uitleg erbij had ontvangen (waarbij het nodig bleek deze uitleg fysiek te geven).

In twee pilots werden nog meer voordelen van online werken genoemd, zoals:

- Voor deelnemers makkelijk te combineren met andere zaken, door het ontbreken van reistijd.
- Online kunnen deelnemers niet door elkaar heen praten.
- Online zijn alle deelnemers in beeld bij docenten.

5.7 Examens

Het examen B1 bestaat uit vier onderdelen (spreken, lezen, luisteren en schrijven) die elk op een ander moment worden afgenomen door DUO in opdracht van het CvTE. Ook de uitslag van de vier examens wordt op verschillende momenten gegeven. Door de coronamaatregelen heeft het afnemen van inburgeringsexamens en NT2-examens in 2020 en 2021 voor bepaalde periodes stilgelegen. Daardoor zijn wachttijden opgelopen en moesten ook de deelnemers aan de pilot langer wachten tot zij de examens konden afleggen. Behalve de pilot in Sittard-Geleen, waar met extra budget tot half mei nog les was, was de cursus al een paar weken voorbij op het moment van de examens. In die tijd was het aan de cursisten zelf om te blijven oefenen, al kregen die daarbij vaak hulp van docenten. Er is in alle pilots sprake geweest van examen-training dan wel oefenen met examens.

Tijdens de laatste interviews gaven veel deelnemers aan dat zij oefenden met examens van eerdere jaren, maar dit zorgde niet voor meer zekerheid en minder zenuwen:

“*De examens zijn heel moeilijk. Het is echt anders dan de lessen en de toetsen van het boek. Ik kan goed het nieuws volgen en Nederlands spreken, maar de B1-examens zijn anders. Sommige vragen zijn echt moeilijk. In de luisterexamens praten ze heel snel en met een ander accent. Dat kunnen we niet goed begrijpen. Soms wel versta ik wel wat ze zeggen, maar begrijp ik de vraag niet. Ik heb de oefenexamens niet gehaald. Ik ben zenuwachtig voor het echte examen.”*

Veel deelnemers zagen op tegen de examens en wisten niet hoe zich voor te bereiden. Een deelnemer uit Sittard-Geleen:

"In ons land studeer je uit een boek en gaat het examen over het boek. Bij dit examen kun je ook nieuwe woorden krijgen. Dat kan niet. Dan kan ik niet de goede antwoorden geven. Ook duurt het examen heel kort. Je hebt maar weinig tijd."

Een deelnemer uit Delft:

"Schrijven is het moeilijkst, ook omdat het op de computer moet."

Veel deelnemers kunnen nog een herexamen doen dat wordt betaald door de gemeente en wilden daar zeker gebruik van maken. Een deelnemer uit Almelo vertelde in het geval van zakken ook nog extra lessen te willen volgen.

5.8 Verhoogde taaleis in het nieuwe stelsel

Een aantal deelnemers vond het een goed idee dat het inburgeringsexamen van niveau A2 naar B1 gaat. Zij hadden zelf ervaren dat taalniveau A2 te laag is om te werken of een opleiding te volgen. Bovendien was bij een deel van de deelnemers taalniveau A2 alweer enigszins weggezakt bij aanvang van het taaltraject. Tegelijkertijd waren veel deelnemers bang dat B1 niet voor iedereen haalbaar zal zijn. Een deelnemer uit Delft zei bijvoorbeeld:

"*Ik denk dat B1 voor sommige mensen heel moeilijk is, vooral voor oude mensen. Ik vind het ook moeilijk maar ik ben nog jong. Voor jonge mensen is B1 goed.*"

Een deelnemer uit Sittard-Geleen die zelf veel moeite had om niveau B1 te halen, zei bijvoorbeeld:

"*Ik denk niet dat ik het B1-examen nu ga halen. Ik vind het heel moeilijk. De mensen voor wie dit verplicht wordt, hebben geen geluk. Ik denk dat tachtig procent gaat zakken. Inburgering op A2 niveau was al moeilijk voor veel mensen, hoe gaan zij dat met B1 doen?*"

Daarnaast gaven sommige deelnemers aan dat de pilotperiode voor hen te kort was om van taalniveau A2 naar B1 te gaan. Een deelnemer uit Sittard-Geleen:

"*De cursus is te kort, ik heb twee keer zoveel tijd nodig."*

Werk en vooral sociale contacten waren volgens de deelnemers belangrijk om niveau B1 te halen. Een deelnemer uit 's-Hertogenbosch zei:

"*De gemeente moet mensen helpen bij het vinden van werk waar ze de taal kunnen oefenen. Dat gebeurt niet altijd. En in de taallessen moet meer aandacht komen voor spreken, dat is heel belangrijk om te kunnen werken."*

Sommige deelnemers gaven aan dat het beter is om de lessen voor inburgering straks in homogene groepen te geven, omdat de niveauverschillen tussen deelnemers enorm groot zijn.

6. Resultaten van de trajecten

Met de nodige voorzichtigheid beschrijven we in hoofdstuk 6 de resultaten van de pilots. In paragraaf 6.1 komen eerst de resultaten per pilot aan bod op basis van de monitorkaders en daarna volgen enkele analyses op de hele groep deelnemers. In paragraaf 6.2 en 6.3 rapporteren we de bevindingen van analyses op de groep deelnemers die de pilot afmaakte en de groep deelnemers die eerder stopte: in hoeverre verschillen zij van elkaar? Waar mogelijk vergelijken we de groep die de examens heeft behaald met de groep die dat niet lukte. Paragraaf 6.4 sluit af met de opbrengsten van de pilot B1-Route. Om de gegevens te duiden maken we gebruik van informatie uit de interviews met informanten van de gemeenten en taalaanbieders.

Alvorens we overgaan tot de resultaten, merken we op dat voor alle trajecten geldt dat niet alle onderdelen zijn uitgevoerd zoals voorgenomen (minder praktijkopdrachten, minder excursies, et cetera) en de deelnemers minder fysieke taallessen hebben gehad dan gepland. Ook de eindexamens zijn door corona later afgenomen; op een moment dat lessen veelal een paar weken waren gestopt. Bovendien moesten de deelnemers voor elk examenonderdeel apart naar de examenlocatie komen. De meeste deelnemers hebben binnen de looptijd van het onderzoek geen herexamen kunnen doen, terwijl herkansen gebruikelijk is. Al deze coronagerelateerde gevolgen hebben een (negatieve) invloed op de resultaten van de zes pilots.

Het doel van de pilots was dat deelnemers niveau B1 halen; dat betekent geslaagd zijn op alle vier de examenonderdelen. Of dit is gerealiseerd kan maar voor een deel van de deelnemers worden vastgesteld. Bij elke fase werden de groepen kleiner:

- ✓ Gestarte deelnemers
- ✓ Deelnemers die het traject helemaal afmaakten
- ✓ Deelnemers die examens maakten
- ✓ Deelnemers die vier examens maakten
- ✓ Deelnemers waarvoor alle examenuitslagen bekend waren

6.1 Resultaten per pilot

In deze paragraaf gaan we van elke pilot na hoeveel deelnemers het traject hebben afgemaakt en – indien de gegevens beschikbaar waren – hoeveel deelnemers B1-examens hebben behaald. We vermelden daarbij informatie over de kenmerken van deelnemers als daarbij zaken opvielen (bijvoorbeeld: veel meer mannen dan vrouwen zijn gestopt, et cetera). De vermelde verschillen binnen de pilots zijn niet getoetst op significantie. Het gaat om heel kleine groepen waardoor verschillen snel groot lijken. Die verschillen betekenen niet dat er daadwerkelijk sprake is van samenhang.

Almelo

Van de 38 deelnemers die zijn gestart aan de pilot in Almelo zijn er 14 (37%) voortijdig gestopt. Redenen die daarvoor worden genoemd zijn verhuizing, geen kinderopvang, geen reiskosten-vergoeding, ziekte en afhaken door corona. Slechts een enkeling (3 deelnemers) had betaald werk bij aanvang van de pilot. Aan de pilot deed een grote groep Syriërs mee (80% van de

deelnemers) en van hen is ook 37 procent gestopt. Tabel 6.1 laat zien dat in de groep deelnemers met een lage leerbaarheidsscore de minste mensen het hele traject doorlopen hebben.

Tabel 6.1 De uitslagen van leerbaarheidstoets (N=38)

Uitslag leerbaarheidstoets	Gestarte deelnemers	Het hele traject gevolgd (%)
Laag	5	2 (40%)
Midden	10	6 (60%)
Hoog	4	4 (100%)
Onbekend	19	12 (63%)

Voor het opleidingsniveau van de deelnemers geldt dat 82 procent van de hoog opgeleiden de pilot afmaakten. Voor de midden en laag opgeleiden ligt dat rond de 50 procent.

Er is gerapporteerd over de gemiddelde aanwezigheid bij de taallessen van de deelnemers die de hele pilot hebben doorlopen (dit is niet bekend van de gestopte deelnemers). In Figuur 6.1 is te zien dat ruim 37 procent van de deelnemers vrijwel nooit afwezig is geweest en een even grote groep enkele keren per maand afwezig was.

Figuur 6.1 Aanwezigheid deelnemers tijdens de pilot (N=24)

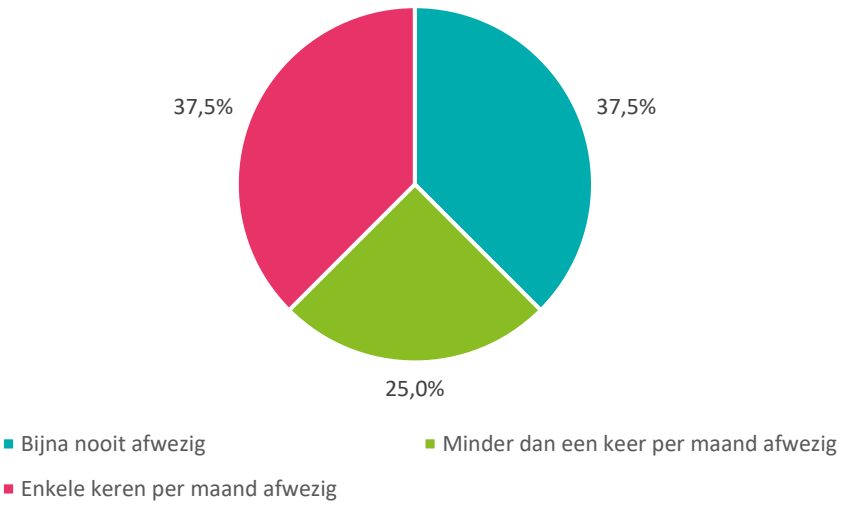

Vrijwel alle deelnemers die de volledige pilot hebben gevolgd hebben de examens B1 gemaakt in mei 2021. Twee deelnemers hebben niet deelgenomen aan de examens: Eén vanwege privéomstandigheden en één vanwege verblijf buiten Nederland. Verder hebben twee cursisten één of twee examenonderdelen niet gemaakt vanwege ziekte.

De examenuitslag van de deelnemers van de pilot in Almelo is in tabel 6.2 weergegeven. Daarin is te zien dat voor elk apart B1-examen (luisteren, spreken, lezen en schrijven) tussen de 32 en 46 procent van de deelnemers is geslaagd. Uiteindelijk hebben vijf van de 22 deelnemers die de examens deden alle examens gehaald.

Tabel 6.2 Examenuitslagen Almelo (N=20-22)

	Totaal	Ja	Nee	% Ja
Geslaagd voor luisteren	22	9	13	40,9%
Geslaagd voor spreken	22	7	15	31,8%
Geslaagd voor lezen	20	7	13	35,0%
Geslaagd voor schrijven	22	10	12	45,5%
Op alle onderdelen geslaagd	22	5	17	22,7%
Op alle onderdelen gezakt	22	10	12	45,5%

De examenuitslagen kwamen overeen met de verwachtingen van de taalaanbieder over het aantal mensen dat in één keer slaagt.

Delft

Van de 35 deelnemers die zijn gestart aan de pilot in Delft zijn er acht (23%) voortijdig gestopt. Een derde van de deelnemers had bij de start betaald werk en van hen zijn verhoudingsgewijs niet meer mensen gestopt. Behalve de te zware combinatie van leren en werken waren redenen voor stoppen gebrek aan motivatie en ziekte. De tabel hieronder laat zien dat relatief de meeste deelnemers met een gemiddelde leerbaarheidsscore zijn gestopt.

Tabel 6.3 Uitslagen van de leerbaarheidstoets (N=35)

Uitslag leerbaarheidstoets	Gestarte deelnemers	Het hele traject gevolgd (%)
Laag	9	7 (78%)
Midden	8	4 (50%)
Hoog	10	9 (90%)
Onbekend	8	7 (88%)

In het opleidingsniveau in het land van herkomst zijn geen duidelijke verschillen tussen de deelnemers die voortijdig zijn gestopt en de deelnemers die het taaltraject volledig hebben doorlopen. De twee in het land van herkomst nog analfabete deelnemers hebben de hele pilot doorlopen.

Vrijwel alle deelnemers die de volledige pilot hebben doorlopen hebben examens B1 gemaakt. Dertien deelnemers deden in november 2020 alle of enkele examens. De meeste examens werden toen niet gehaald. Eén deelnemer heeft alle examenonderdelen succesvol afgerond in november 2020. Een aantal deelnemers deed in mei dus een herexamen. Twee deelnemers hebben in mei niet deelgenomen aan de examens. Vrijwel alle andere deelnemers hebben meegedaan aan de examens luisteren en lezen. De examens spreken en schrijven zijn door minder dan de helft van de deelnemers gemaakt.

De examenuitslag van de deelnemers van de pilot in Delft is in tabel 6.4 weergegeven. Daarin is te zien dat voor elk apart B1-examen (luisteren, spreken, lezen en schrijven) tussen de 16 en 43 procent van de deelnemers is geslaagd. Op het examen lezen, waar bijna alle deelnemers aan mee hebben gedaan, is 16 procent geslaagd. In totaal hebben zes deelnemers alle examens gemaakt. Uiteindelijk is een van deze deelnemers geslaagd voor alle examens. Ook is een deelnemer op alle examens gezakt.

In Delft werd met een minder en meer kansrijke groep gewerkt, waarbij de indeling was gebaseerd op leerbaarheidstoetsen. Uit de kansrijke groep zijn uiteindelijk 15 van de 18 (83%) deelnemers overgebleven, uit de minder kansrijke groep 12 van de 17 (70%).

Tabel 6.4 Examenuitslagen Delft (N=7-25)

	Totaal	Ja	Nee	% Ja
Geslaagd voor luisteren	23	4	19	17,4%
Geslaagd voor spreken	14	3	11	21,4%
Geslaagd voor lezen	25	4	21	16,0%
Geslaagd voor schrijven	7	3	4	42,9%
Op alle onderdelen geslaagd	25	1	24	4,0%
Op alle onderdelen gezakt	25	1	24	4,0%

In de minder kansrijke groep heeft geen van de deelnemers een examen behaald. De taalaanbieder had verwacht dat twee of drie deelnemers uit deze groep wel zouden slagen en ook over de kansrijke groep waren de verwachtingen hoger.

De aanwezigheid bij de taallessen van de deelnemers die het hele traject hebben doorlopen is onbekend.

’s-Hertogenbosch

Van de 44 deelnemers die zijn gestart met de pilot in ’s-Hertogenbosch zijn er 17 (39%) voortijdig gestopt. De redenen lopen uiteen van zwangerschap, privéproblemen en een te zware combinatie van werk en leren. Iets meer dan de helft had betaald werk bij de start van de pilot, van hen zijn er verhoudingsgewijs iets minder gestopt (33%). Aan de pilot deden 17 mannen en 27 vrouwen mee. Verhoudingsgewijs zijn meer mannen (52%) dan vrouwen gestopt (30%). Daarnaast hadden 27 gestarte deelnemers minderjarige kinderen en onder deze groep is het aantal deelnemers dat eerder stopte wat hoger (48%). In deze pilot was de groep gezinsmigranten relatief groot (8 deelnemers) en van hen is slechts een kwart gestopt met de pilot, van de statushouders is dat 58 procent. De leerbaarheidstoets is in ’s-Hertogenbosch niet afgenomen. Van de laag opgeleiden is de helft gestopt, van de midden opgeleiden een kwart en van de hoog opgeleiden een derde.

Als laatste is gekeken naar de aanwezigheid bij de taallessen van de deelnemers die het hele traject gevolgd hebben. In figuur 6.2 is te zien dat 56 procent van de deelnemers vrijwel nooit afwezig is geweest. Zo’n 30 procent van de deelnemers is enkele keren per maand afwezig geweest.

Figuur 6.2 Aanwezigheid deelnemers tijdens de pilot (N=27)

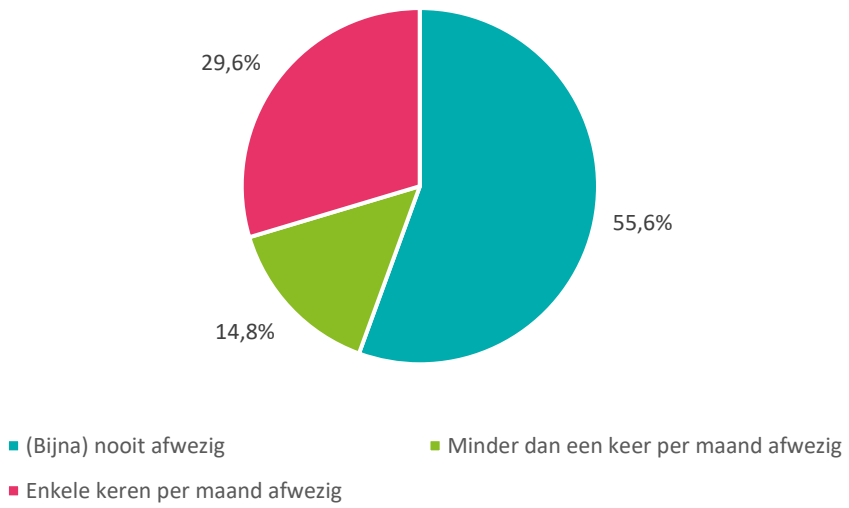

Ook is bijgehouden hoeveel contact de 27 resterende deelnemers gemiddeld met hun taalcoach hadden. Dit was voor 78 procent van hen vaak en voor 11 procent weinig of bijna nooit.

In ’s-Hertogenbosch hebben vrijwel alle deelnemers de B1-examens gedaan in mei 2021. Drie deelnemers hebben één of meer examens niet gemaakt: twee vanwege ziekte en één vanwege een zwangerschap. De examenuitslag van de deelnemers van de pilot in ’s-Hertogenbosch is in tabel 6.5 weergegeven. Daarin is te zien dat voor elk apart B1-examen (luisteren, spreken, lezen en schrijven) tussen de 36 en 48 procent van de deelnemers is geslaagd. Uiteindelijk hebben zes van de 26 deelnemers die de examens hebben afgelegd alle examens gehaald.

Tabel 6.5 Examenuitslagen ‘s-Hertogenbosch (N=25-26)

	Totaal	Ja	Nee	% Ja
Geslaagd voor luisteren	25	12	13	48,0%
Geslaagd voor spreken	25	9	16	36,0%
Geslaagd voor lezen	25	11	14	44,0%
Geslaagd voor schrijven	25	11	14	44,0%
Op alle onderdelen geslaagd	26	6	20*	23,1%
Op alle onderdelen gezakt	26	9	17	34,6%

* Eén deelnemer is op drie examens geslaagd maar was afwezig i.v.m. ziekte op het vierde examen.

De gemeente hoopte dat enkele mensen alle vier examens zouden halen, de taalaanbieder verwachtte – correct – dat zes deelnemers zouden slagen.

Kampen

Van de 39 deelnemers die zijn gestart met de pilot in Kampen zijn er 10 (26%) voortijdig gestopt. Een aantal van hen vond werk en sommigen haakten af door het online onderwijs. Eén deelnemer heeft besloten individueel onderwijs te gaan volgen en heeft uiteindelijk wel de examens gedaan. Veertig procent van de deelnemers aan de pilot had werk. In Kampen waren de meest gestarte deelnemers van Eritrese afkomst (12). Zeven van de 12 Eritreeërs is voortijdig gestopt (58%), terwijl het percentage voortijdig gestopte deelnemers van andere

herkomst een stuk lager ligt. De tabel hieronder laat zien dat relatief de minste deelnemers met een lage leerbaarheidsscore het hele traject hebben gevolgd.

Tabel 6.6 Aantal deelnemers afgezet tegen de uitslag op hun leerbaarheidstoets (N=39)

Uitslag leerbaarheidstoets	N	Het hele traject gevolgd (%)
Laag	4	1 (25,0%)
Midden	9	7 (77,7%)
Hoog	21	15 (71,4%)
Onbekend	5	3 (60,0%)

Van de groep met een hoge opleiding is niemand gestopt, van de groep midden opgeleiden acht procent en van de laag opgeleiden is de helft gestopt.

Als laatste is gekeken naar de aanwezigheid bij de taallessen van de deelnemers die het hele traject gevolgd hebben. In figuur 6.3 is te zien dat 41 procent van de deelnemers vrijwel nooit afwezig is geweest. Zo'n 14 procent van de deelnemers is enkele keren per maand afwezig geweest en bijna 45% van de deelnemers was elke week een deel afwezig.

Figuur 6.3 Aanwezigheid deelnemers tijdens de pilot (N=29)

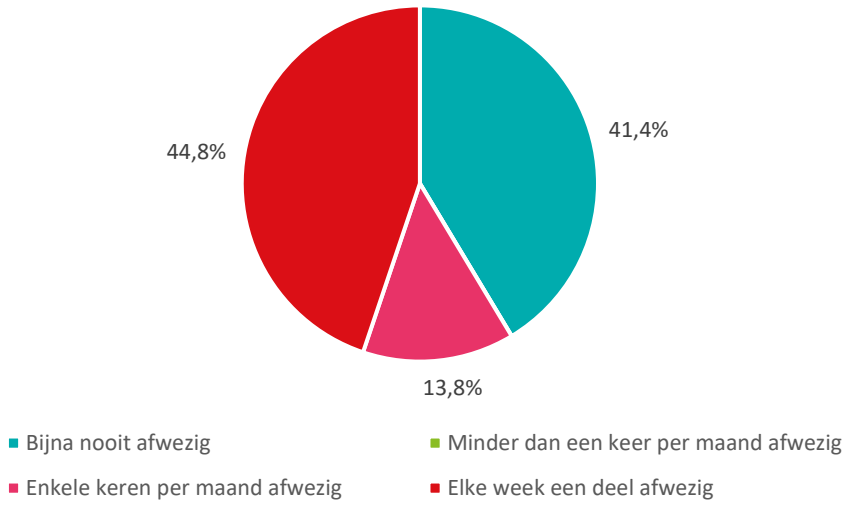

Vijftien deelnemers deden in november 2020 het examen luisteren, waarvoor zes deelnemers slaagden (40%). De overige examens zijn in juni 2021 gedaan. Alle deelnemers hebben alle examens gedaan, op één deelnemer na (in verband met ziekte). De examenuitslag van de deelnemers van de pilot in Kampen is in tabel 6.7 weergegeven. Daarin is te zien dat voor elk apart B1-examen (luisteren, spreken, lezen en schrijven) tussen de 28 en 42 procent van de deelnemers is geslaagd. Uiteindelijk hebben vijf van de 29 deelnemers die de examens hebben afgelegd alle examens gehaald.

Tabel 6.7 Examenuitslagen Kampen (N=28-29)

	Totaal[n]	Ja	Nee	% Ja
Geslaagd voor luisteren	29	12	17	41,4%
Geslaagd voor spreken	28	10	18	35,7%
Geslaagd voor lezen	28	8	20	28,6%
Geslaagd voor schrijven	28	11	17	39,3%
Op alle onderdelen geslaagd	29	5	24	17,2%
Op alle onderdelen gezakt	29	14	15	48,3%

[n]Van de 39 gestarte deelnemers hebben 28 deelnemers de hele pilot gevolgd en examens gemaakt. Daarnaast heeft één gestopte deelnemer individueel onderwijs gevolgd en ook examens gedaan. Vandaar dat het totaal 29 is.

De betrokkenen hadden verwacht dat ongeveer de helft van de deelnemers zou slagen. De examenuitslagen kwamen niet overeen met de verwachtingen van de taalaanbieder.

Oss

Van de 33 deelnemers die zijn gestart aan de pilot in Oss zijn er acht (24%) voortijdig gestopt, voornamelijk vanwege gezondheidsproblemen of angst voor corona. Van de Syrische en Eritrese deelnemers, de grootste groepen in de pilot, stopten minder mensen (12%). In de pilot in Oss had 60 procent van de deelnemers betaald werk. Slechts vier van de deelnemers waren gezinsmigrant en van hen is de helft gestopt. Daarnaast hadden 23 gestarte deelnemers minderjarige kinderen en van deze groep stopte minder deelnemers (18%) dan van de groep zonder minderjarige kinderen (30%). De tabel hieronder laat zien dat relatief de meeste deelnemers met een lage leerbaarheidsscore voortijdig zijn gestopt maar het verschil met de groep met een hoog niveau is klein.

Tabel 6.8 Uitslagen leerbaarheidstoets (N=33)

Uitslag leerbaarheidstoets	Gestarte deelnemers	Het hele traject gevolgd (%)
Laag	13	9 (69%)
Midden	4	4 (100%)
Hoog	16	12 (75%)

Van de groep midden opgeleiden is niemand gestopt, van de groep laag opgeleiden ruim 30 procent en van de hoog opgeleiden 17 procent.

In de pilot in Oss is gekeken naar hoe actief de deelnemers hebben deelgenomen aan de online leerlijn. In figuur 6.4 is te zien dat 65 procent van de deelnemers voldoende heeft deelgenomen aan de online leerlijn en bijna een kwart van de deelnemers matig tot onvoldoende.

Figuur 6.4 Participatie deelnemers online leerlijn (N=26)

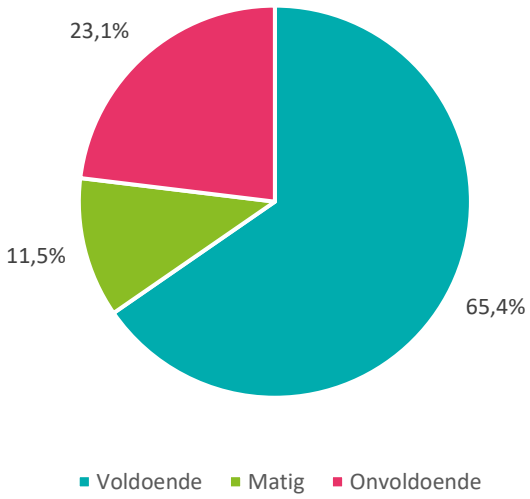

In Oss hebben vrijwel alle deelnemers de B1-examens afgelegd in mei 2021. Vijf deelnemers hebben één of meer examens niet gemaakt vanwege onbekende redenen. Verder heeft één deelnemer die voortijdig is gestopt wel twee examens gemaakt. De uitslag van beide examens is onbekend. De examenuitslag van de deelnemers van de pilot in Oss is in tabel 6.9 weergegeven. Daarin is te zien dat voor elk apart B1-examen (luisteren, spreken, lezen en schrijven) tussen de zes en 13 procent van de deelnemers is geslaagd. Geen van de deelnemers die alle examens heeft afgelegd heeft alle examens gehaald.

Tabel 6.9 Examenuitslagen Oss (N=15-17)

	Totaal	Ja	Nee	% Ja
Geslaagd voor luisteren	17	2	15	11,8%
Geslaagd voor spreken	16	1	15	6,3%
Geslaagd voor lezen	15	2	13	13,3%
Geslaagd voor schrijven	15	2	13	13,3%
Op alle onderdelen geslaagd	16	0	16	0%
Op alle onderdelen gezakt	16	9	5	56,2%

De gemeente en taalaanbieder verwachtten niet dat veel deelnemers het examen zouden halen. Hoewel zij wel verbetering waarnamen, zagen ze dat deelnemers geen B1-niveau hadden. De belangrijkste reden volgens hen is dat de woorden, begrippen en onderwerpen die in B1 zitten niet in het dagelijks leven worden gebruikt door de deelnemers. De deelnemers konden onder de omstandigheden van afgelopen jaar veel te weinig oefenen in de praktijk. Ook de online lessen waren suboptimaal voor het leren van de Nederlandse taal.

Sittard-Geleen

Van de 21 deelnemers die zijn gestart aan de pilot in Sittard-Geleen is er één deelnemer (5%) voortijdig gestopt. De pilot in Sittard-Geleen was gericht op mensen zonder betaald werk. De deelnemer die is gestopt deed dat omdat hij een betaalde baan kreeg waardoor hij de taalles niet verder kon volgen.

In Sittard-Geleen hebben veel deelnemers de B1-examens afgelegd in mei 2021. Drie deelnemers hebben geen enkel examen gemaakt. Eén deelnemer heeft één van de vier examens niet gemaakt.

De examenuitslag van de deelnemers van de pilot in Sittard-Geleen is in tabel 6.10 weergegeven. Daarin is te zien dat voor elk apart B1-examen (luisteren, spreken, lezen en schrijven) tussen de nul en 35 procent van de deelnemers is geslaagd. Uiteindelijk heeft niemand alle examens gehaald. Tien van de 17 deelnemers die de vier examens hebben gemaakt zijn gezakt op alle examenonderdelen.

Tabel 6.10 Examenuitslagen Sittard-Geleen (N=16-17)

	Totaal	Ja	Nee	% Ja
Geslaagd voor luisteren	17	0	17	0,0%
Geslaagd voor spreken	16	4	12	25,0%
Geslaagd voor lezen	17	1	16	5,9%
Geslaagd voor schrijven	17	6	11	35,3%
Op alle onderdelen geslaagd	17	0	17	0,0%
Op alle onderdelen gezakt	17	10	7	58,8%

In de meer kansrijke groep (op basis van examenpogingen A2) hebben verhoudingsgewijs meer mensen examenonderdelen gehaald dan in de minder kansrijke groep. De betrokkenen bij de pilot hadden verwacht dat één deelnemer zou slagen voor alle onderdelen.

6.2 Kenmerken van gestopte deelnemers

We hebben de monitorkaders samengevoegd om te analyseren wat de kenmerken zijn van de uitvallende deelnemers en de deelnemers die het traject hebben volbracht. De gebruikte gegevens zijn aangeleverd in maart en april 2020 en in mei, juni en juli 2021. Na de tussenrapportage zijn nog vijf deelnemers aan de pilot toegevoegd waardoor de cijfers over de deelnemers een enkele keer kunnen afwijken van het tussenrapport.

Er hebben in totaal 210 deelnemers deelgenomen aan de pilots. Hiervan hebben 151 deelnemers (72%) de pilot tot het einde gevolgd.

Sekse

Er waren in totaal ongeveer evenveel mannelijke als vrouwelijke deelnemers aan de pilots gestart (52% man, 47% vrouw). Deze verdeling is nauwelijks veranderd als wordt gekeken naar de deelnemers die de gehele pilot hebben doorlopen (49% man, 48% vrouw, 3% onbekend). Er is geen significant verschil tussen de hoeveelheid gestopte vrouwen en mannen.[14]

Herkomst

Iets meer dan de helft van alle gestarte deelnemers kwam uit Syrië (53%) en 19 procent uit Eritrea. Van de Syriërs heeft 72 procent de hele pilot doorlopen, van de Eritreeërs 64 procent.

[14] $X^2(2) = 2.251$, $p = 0.33$

In tabel 6.11 is de verdeling over herkomstlanden van de deelnemers aan begin en eind van de pilot te zien.

Tabel 6.11 Verdeling naar herkomstland deelnemers

Herkomstland	Aantal gestarte deelnemers (N=210)	Percentage van het aantal gestarte deelnemers	Aantal en percentage deelnemers dat het hele traject volgde (N=151)	Percentage van het aantal deelnemers dat het hele traject volgde
Syrië	111	53%	80 (72%)	54%
Eritrea	39	19%	25 (64%)	17%
Irak	7	3%	3 (43%)	2%
Iran	7	3%	6 (86%)	4%
Overig	40	19%	32 (80%)	21%
Onbekend	6	3%	5 (83%)	3%
Totaal	210	100%	151 (72%)	100%

Status

Van de gestarte deelnemers was 86 procent statushouder en negen procent gezinsmigrant. Van twee procent van de deelnemers ontbreken gegevens over de status. Deze verhoudingen zijn globaal hetzelfde bij de groep deelnemers die de pilot afrondde. De verschillen tussen gestopte statushouders en gezinsmigranten zijn niet significant.[15]

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de gestarte deelnemers is 38 jaar. Doordat een aantal deelnemers voortijdig is gestopt met de pilot is de gemiddelde leeftijd van de resterende deelnemers 39 jaar. Deze verschuiving van de gemiddelde leeftijd is niet significant.[16]

Hoogst gevolgde opleiding

Van de 210 gestarte deelnemers waren drie deelnemers analfabeet in eigen land, 71 waren laag opgeleid, 55 waren middelbaar opgeleid, 68 waren hoog opgeleid en van 14 deelnemers is de hoogst gevolgde opleiding onbekend. Tabel 6.12 laat de hoeveelheid deelnemers per opleidingsniveau zien die de pilot doorlopen hebben. Er zijn meer deelnemers met een laag opleidingsniveau gestopt dan deelnemers met andere opleidingsniveaus. Verder zijn relatief de minste deelnemers met een hoog opleidingsniveau gestopt. Een toets om te controleren of er significant meer deelnemers van een bepaald opleidingsniveau zijn gestopt laat zien dat dit inderdaad het geval is.[17]

Tabel 6.12 Aantal deelnemers per opleidingsniveau (N=197)

Opleidingsniveau	Gestarte deelnemers (%)	Het hele traject gevolgd (%)	% deelnemers die het hele traject hebben gevolgd t.o.v. de gestarte deelnemers
Analfabeet in eigen land	3 (1,5%)	2 (1,4%)	66,7%
Laag opgeleid	71 (36,0%)	42 (30,2%)	59,1%
Middelbaar opgeleid	55 (27,9%)	41 (29,5%)	74,5%
Hoog opgeleid	68 (34,5%)	54 (27,4%)	79,4%
Totaal	197 (100%)	139 (100%)	70,6%

[15] $X^2(1) = 0.503$, $p = 0.48$
[16] $(t(143) = 1.653$, $p = 0.10$
[17] $X^2(3) = 6.939$, $p = 0.07$

Leerbaarheid

In vijf pilots is bij een deel van de deelnemers een leerbaarheidstoets afgenomen (alleen in 's-Hertogenbosch niet). In totaal is van 120 deelnemers de uitslag van de leerbaarheidstoets in het monitorkader ingevuld (zie figuur 6.5). Hiervan heeft 45 procent een hoge leerbaarheid, 28 procent heeft een gemiddelde leerbaarheid en 27 procent heeft een lage leerbaarheid. Deze verdeling is enigszins verschoven ten gunste van deelnemers met een hoge leerbaarheid (figuur 6.6). Binnen de groep met een hoge leerbaarheid is een vijfde van de mensen gestopt binnen de groep midden een derde en van de groep met een lagere leerbaarheid net niet de helft. Deze verschillen zijn niet significant.[18]

Figuur 6.5 Uitslag leerbaarheidstoetsen van alle gestarte deelnemers (N=120)

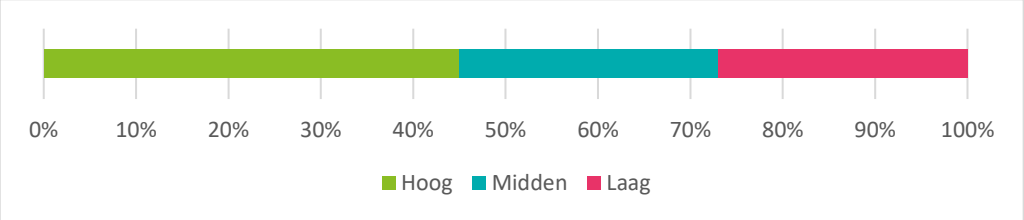

Figuur 6.6 Uitslag leerbaarheidstoetsen van de deelnemers die het hele pilottraject hebben gevolgd (N=85)

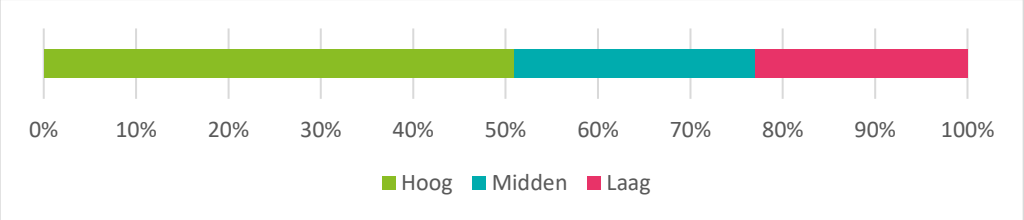

Dagbesteding

Nagegaan is in hoeverre de gestarte deelnemers actief waren op het gebied van participatie, waarmee we bedoelen of zij een vorm van dagbesteding hadden. In maart en april 2020 had 37 procent van de deelnemers betaald werk (zie figuur 6.7). Dit percentage is hoog in vergelijking met landelijke cijfers.[19] Echter, zoals eerder beschreven hadden twee pilots vooral deelnemers met betaald werk geselecteerd. In deze twee pilots had ruim de helft (52% en 63%) van de deelnemers betaald werk bij aanvang. In andere pilots lag dit percentage juist lager dan het landelijk gemiddelde, waarbij het laagste percentage 11 procent was. Ook het aantal deelnemers dat niet actief was in participatie verschilde per pilot: van 12 tot 61 procent. Van het totaal aantal deelnemers was 32 procent niet actief in participatie.

[18] $X^2(2) = 4.956$, $p = 0.08$

[19] Monitor gemeentelijk beleid arbeidstoeleiding vluchtelingen 2019. (2019). Utrecht: Kennisplatform Integratie en Samenleving en Divosa.

Figuur 6.7 Verdeling dagbesteding bij aanvang van het traject (N=205)

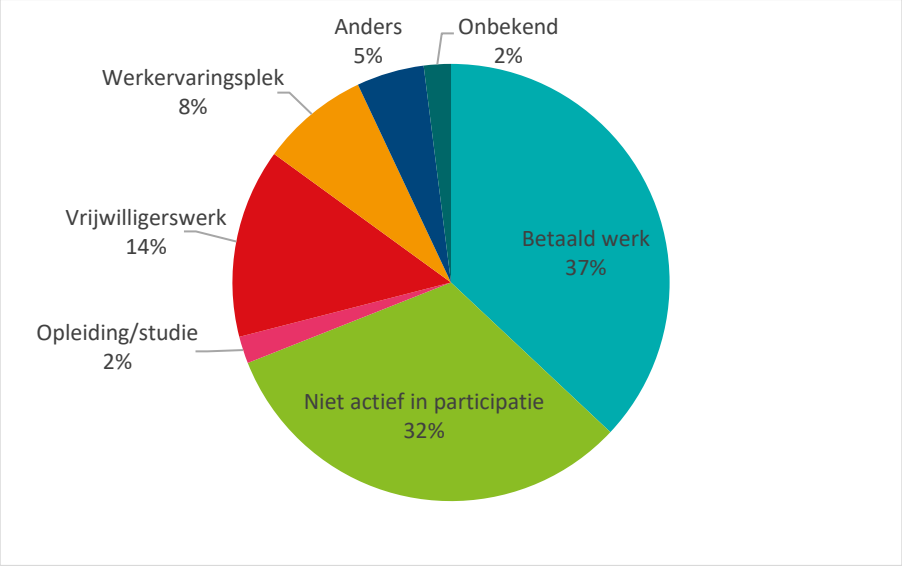

De gegevens over de situatie aan het einde van de pilot is slechts in drie pilots geregistreerd en daarom rapporteren we er niet over.

Persoonlijke omstandigheden

Iets meer dan de helft van de gestarte deelnemers had thuiswonende minderjarige kinderen. Vijfendertig procent had dat niet en van negen procent was het onbekend. Bij de groep gestopte deelnemers is de verdeling nagenoeg gelijk en de verschillen zijn niet significant.[20]

Van de gestarte deelnemers had 56 procent geen persoonlijke problemen, bijna 28 procent had dat wel en van bijna 16 procent was het onbekend. Onder persoonlijke problemen vallen klachten van de fysieke en/of mentale gezondheid van deelnemers, maar ook problemen in de privésfeer of familie. Er waren bijvoorbeeld deelnemers met chronische ziekten, psychische problemen en deelnemers die veel zorg voor familieleden droegen. In de groep die de pilot heeft afgemaakt was de verdeling enigszins anders (59% geen problemen en 25% wel problemen) maar de verschillen tussen gestarte en gestopte deelnemers op dit kenmerk zijn niet significant.[21]

6.3 Kenmerken van (deels) geslaagde deelnemers

In dit deel wordt verslag gedaan van een analyse waarin kenmerken van deelnemers worden gerelateerd aan examenresultaten. Hiervoor is het nodig dat de examenresultaten op individueel niveau moeten kunnen worden gekoppeld aan de kenmerken in de monitorkaders.

Van vier pilots beschikken we over de eindexamenresultaten in de monitorkaders. Van de pilots in Kampen en Sittard-Geleen zijn de gegevens verlaat binnengekomen. Hierdoor zijn de analyses om de kenmerken van (deels) geslaagde deelnemers te beschrijven alleen uitgevoerd op de deelnemers uit de gemeenten Almelo, Delft, ’s-Hertogenbosch en Oss. Uiteindelijk hebben 73 deelnemers uit deze gemeenten het hele examen B1 gemaakt.

[20] $X^2(1) = 0{,}020$, $p = 0.89$
[21] ($X^2(1) = 1.741$, $p = 0.19$

Binnen die groep zijn 12 deelnemers geslaagd voor B1-niveau; zij hebben alle vier de examenonderdelen voldoende afgerond. Deze groep is te klein om te vergelijken met de groep die B1 niet haalde of om iets te concluderen over het succes van de pilotaanpakken.

In tabel 6.13 is na te gaan hoeveel van de vier examens de deelnemers die de pilots afmaakten hebben behaald (N.B. niet al deze deelnemers hebben vier examens afgelegd).

Tabel 6.13 Behaalde examens van deelnemers die de pilot afrondden (Almelo, Delft, 's-Hertogenbosch en Oss) (N=104)

Hoeveelheid behaalde examens	Totaal	Percentage
0	66	63,5%
1	12	11,5%
2	5	4,8%
3	9	8,7%
4	12	11,5%
Totaal	104	100,0%

De groep deelnemers die één, twee, drie of vier examens haalden is vergeleken met de groep die geen één examenonderdeel haalde, om na te gaan of er significante verschillen waren op achtergrondkenmerken. Vier achtergrondkenmerken hadden een significant effect. Ten eerste bleek een significant effect[22] van het opleidingsniveau in het land van herkomst; van de deelnemers met een hogere opleiding behaalde bijna 62 procent een of meer examenonderdelen, van de groep midden opgeleide 27 procent en van de groep laag opgeleiden bijna 14 procent. Ten tweede, voor de groep waarvan de leerbaarheidstoets bekend was, geldt dat meer deelnemers met een hoge uitslag examens haalden (50%) dan de groep die midden (21%) of laag scoorden op de leerbaarheidstoets (6%) en ook dat verschil was significant.[23] Verder werd een significant verschil gevonden tussen mannen en vrouwen[24]; ruim de helft van de vrouwen haalden één of meer examens, van de mannen was het een kwart. En tot slot, van de gezinsmigranten (een groep van slechts 14 deelnemers) behaalden significant meer mensen een of meer examens (86%) dan van de statushouders (29%).

Over de aantallen uren begeleiding die effectief aan deelnemers zijn gegeven, is onvoldoende bekend. Over het aantal uren huiswerk maken kunnen we vaststellen dat hier wel vooraf een inschatting van werd gemaakt door de pilots maar dat de daadwerkelijk besteedde tijd varieerde per deelnemer, zo bleek uit de interviews met hen.

6.4 Opbrengsten van de pilot B1-Route

Het doel van alle pilots was het afronden van het traject met B1-niveau. In tabel 6.14 zijn de opbrengsten van de pilots op een rij gezet. Daarbij is ook het percentage minder kansrijke deelnemers op basis van het aantal examenpogingen niveau A2 vermeld.[25]

[22] X^2 (3)=21,034, p = 0.00
[23] X^2 (2)=11,583 p = 0.00
[24] X^2 (2)=16,872 p = 0.00
[25] Het was een voorwaarde voor deelname dat er ook minder kansrijke deelnemers werden geselecteerd.

Tabel 6.14 Resultaten van de pilots

	Almelo N=38	Delft N=35	's-Hertogen-bosch N=44	Kampen N=39	Oss N=33	Sittard-Geleen N=21
Percentage minder kansrijke deelnemers bij de start o.b.v. aantal examens A2	33%	54%	31%	44%	61%	57%
Percentage deelnemers dat pilot afrondde	63%	77%	61%	72%	76%	95%
Percentage van de gestarte deelnemers dat niveau B1 heeft gehaald	13%	3%	14%	13%	0%	0%
Percentage deelnemers dat B1 heeft gehaald van de deelnemers die het traject heeft afgerond	23%	4%	23%	17%	0%	0%
Percentage deelnemers dat het hele taaltraject heeft gevolgd en één of meer examen-onderdelen heeft gehaald	42%	26%	59%	48%	16%	35%

Bij de selectie van deelnemers is gelet op motivatie en is de deelnemers op het hart gedrukt dat aanwezigheid en inzet verwacht wordt. De percentages minder kansrijke deelnemers bij de start varieerde tussen de pilots van 31 tot 61 procent (zie tabel 6.14). Het aantal deelnemers dat de hele pilot heeft doorlopen, loopt voor de zes pilots uiteen van 61 tot 95 procent. De verlengde duur van de pilot vanwege corona is daarvoor als hoofdoorzaak genoemd. Dat de pilots met een half jaar verlengd werd, vond een deel van de deelnemers niet prettig. Alleen over de pilots in Sittard-Geleen is gemeld dat deelnemers de verlenging juist fijn vonden. In de pilot in Sittard-Geleen hadden deelnemers geen betaald werk en is slechts één deelnemer gestopt, omdat hij werk kreeg. Over de uiteindelijke aantallen deelnemers die zijn gestopt werd verschillend gedacht door gemeenten en taalaanbieders, men vond het meevallen (Delft) of tegenvallen ('s-Hertogenbosch). Op de achtergrondkenmerken van deelnemers waren de verschillen tussen de gestopte deelnemers en de deelnemers die het traject hebben afgerond gering en niet significant (zie paragraaf 6.2).

Als we het aantal deelnemers dat niveau-B1 – bewezen door vier examens af te ronden – heeft behaald afzetten tegen het aantal *gestarte* deelnemers, is dat vrij laag: gemiddeld (ruim) zeven procent, variërend van nul tot 14 procent. Het percentage deelnemers dat het hele traject heeft gevolgd en één of meerdere examenonderdelen (dus minimaal één examenonderdeel) heeft gehaald, verschilde eveneens per pilot (16% tot 59%). In de volgende alinea kijken we naar de slagingspercentages per examenonderdeel.

Slagingspercentages per examenonderdeel

In tabel 6.15 zijn de landelijke slagingspercentages per examenonderdeel vanaf 2016 te lezen. In tabel 6.16 staan de slagingspercentages per pilot van de deelnemers die de pilot afrondden.

Tabel 6.15 Slagingspercentages staatsexamens NT2 Programma 1 (B1 niveau) van 2016 tot 2020[26]

	Luisteren	Spreken	Lezen	Schrijven	Gemiddeld
2016	56 %	59%	62%	66%	61%
2017	51%	58%	52%	68%	57%
2018	64%	54%	49%	66%	58%
2019	66%	53%	51%	60%	57%
2020	67%	57%	56%	63%	61%

Tabel 6.16 Percentage geslaagden per examenonderdeel, per pilot

	Al-melo		Delft		's-Herto-genbosch		Kampen		Oss		Sittard-Geleen	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Luisteren	22	41%	23	17%	25	48%	29	41%	24	12%	17	0%
Spreken	22	32%	14	21%	25	36%	28	36%	16	6%	16	25%
Lezen	20	30%	25	16%	25	44%	28	29%	13	13%	16	6%
Schrijven	22	46%	7	43%	25	44%	28	39%	13	13%	17	35%

De slagingspercentages in de pilots zijn betrekkelijk laag vergeleken met de landelijke slagingspercentages. Herexamens zullen de slagingspercentages van de pilots zeer waarschijnlijk ophogen. De slagingspercentages op alle onderdelen zijn het laagst in Oss. Een mogelijke verklaring hiervoor is het gebruik van een online leermethode en de grote groep minder kansrijke deelnemers op basis van examenresultaten (zie tabel 6.14).

Tussen de pilots zijn behoorlijke verschillen te zien in de slagingspercentages per examenonderdeel. In vier pilots zijn voor de examens schrijven de slagingspercentages het hoogst en dat komt overeen met wat gemiddeld in Nederland wordt gevonden (zie tabel 6.15). In Delft is een groot verschil zichtbaar tussen schrijven en de drie andere onderdelen maar hebben ook veel minder deelnemers het examen schrijven gemaakt. In 's-Hertogenbosch liggen de uitslagen van de onderdelen redelijk dicht bij elkaar. In Sittard-Geleen is een groot verschil tussen de uitslag voor luisteren en lezen en de onderdelen spreken en schrijven. De verwachting is dat de oorzaken voor de verschillen in slagingspercentages van examenonderdelen liggen in de aandacht die er in de taaltrajecten is geweest voor de diverse onderdelen. We hebben dit niet meer kunnen checken bij de taalaanbieders (de laatste uitslagen kwamen in juli binnen).

De pilots van Almelo, Kampen en 's-Hertogenbosch hebben de meest gunstige resultaten behaald op de B1-examens. Deze percentages liggen niet ver onder de landelijke gemiddelden, terwijl de uitvoering van de pilots door corona verre van optimaal waren. Het is niet na te gaan wat er nu precies voor heeft gezorgd dat deze drie pilots het beter hebben gedaan. Kenmerken van deelnemers, kenmerken van de pilots zelf of het feit dat er relatief veel deelnemers afhaakten kunnen de resultaten hebben beïnvloed. Vaststaat dat deze pilots de laagste percentages minder kansrijke deelnemers hadden (zie tabel 6.14).

De opbrengsten stroken met de verwachtingen die informanten uitten in de laatste interviewronde in april 2021. Deze verwachtingen waren laag, hoewel een enkeling ook

[26] https://www.cvte.nl/documenten/publicaties/2021/03/15/jaarverslag-2020

vermeldde dat veel deelnemers wel degelijk veel vooruitgang hadden geboekt in hun Nederlands. De taalaanbieder uit Delft merkte op:

"Alle cursisten zijn gegroeid, op het gebied van taal en van zelfredzaamheid. De stap van A2 naar B1 is groot."

Gemeenten en taalaanbieders hebben de uitvoering van de pilots door corona in de knel zien komen. Toch zijn ze tevreden over het verloop van de pilots en hebben ze er veel van kunnen leren. Het is met name de intensieve samenwerking met taalaanbieders, en indien van toepassing, de casemanagers en sociale werkvoorzieningen, die daarbij leerzaam is geweest en er in ieder geval voor zorgde dat betrokken partijen elkaar weten te vinden. Dit helpt bij het invoeren van de nieuwe wet, daarover meer in hoofdstuk 7.

7. Conclusies en aanbevelingen

Met alle voorbehouden zoals ook beschreven in hoofdstuk 6 komen in dit hoofdstuk de conclusies in termen van opbrengsten (paragraaf 7.1) en knelpunten (paragraaf 7.2), de randvoorwaarden (paragraaf 7.3) en uiteraard de lessen om mee te nemen bij het uitvoeren van de nieuwe Wet Inburgering (paragraaf 7.4). De input voor dit hoofdstuk wordt gevormd door alle data die voor het onderzoek verzameld zijn. Immers, als we alleen afgaan op de cijfermatige informatie over de resultaten van de zes taalpilots dan doen we de opbrengsten van de taalpilots onvoldoende recht. Deze procesevaluatie wil ook inzicht bieden in wat werkt, wat beter kan en hoe dat kan worden gerealiseerd. Daarom maken we gebruik van de percepties van de taalaanbieders en beleidsmedewerkers van de betrokken gemeenten en de ervaringen van de deelnemers.

7.1 Belangrijkste bevindingen

Impact op verloop en opbrengsten van de pilots door corona

Vlak na de start van de pilots brak het coronavirus uit. Hierdoor zijn de trajecten eerst grotendeels stil komen te liggen. Vervolgens is er geschakeld naar online lesgeven. De taallessen, hoofdonderdeel van de taalpilots om de Nederlandse taal op B1-niveau te brengen, hebben grofweg in de periode maart 2020 tot en met maart 2021 plaatsgevonden. Door corona hebben de taallessen minder vaak of ingekort fysiek plaats kunnen vinden.

Veel activiteiten, zoals praktijklessen, uitjes, het vinden en vasthouden van vrijwilligerswerk, stage of (betaald) werk, het praten met een taalcoach en zogeheten ‘driegesprekken’ tussen deelnemer, taalaanbieder en werkbegeleiders, zijn niet of veel minder vaak doorgegaan. Daardoor hadden de deelnemers minder mogelijkheden om de Nederlandse taal te leren. Examens konden pas weken na de laatste les worden afgenomen. Tot slot hebben de meeste deelnemers binnen de pilotperiode geen herexamens kunnen doen.

Dit alles heeft ontegenzeggelijk de resultaten van de pilots op negatieve wijze beïnvloed. Het is belangrijk om hier serieus rekening mee te houden bij het begrijpen van de resultaten.

Cijfers over afronden van taalpilots, slagingspercentages en opbrengsten B1-Route

In totaal zijn 210 deelnemers gestart met de zes taalpilots. Uiteindelijk hebben 151 deelnemers (72%) de pilotperiode afgerond, 59 (28%) zijn voortijdig afgehaakt (zie tabel 7.1). Het percentage deelnemers dat het volledige taaltraject heeft doorlopen verschilde per pilot: 63% in Almelo, 77% in Delft, 61% in ’s-Hertogenbosch, 72% in Kampen, 76% in Oss en 95% in Sittard-Geleen. De pilots met de laagste percentages deelnemers die de volledige taalpilot hebben gevolgd (Almelo en ’s-Hertogenbosch) hebben ook de laagste percentages minder kansrijke deelnemers.

De groep deelnemers die het traject afmaakte, verschilde niet significant op een serie relevante achtergrondkenmerken (sekse, herkomstland, status, leeftijd, leerbaarheid, dagbesteding en persoonlijke omstandigheden) van de groep die er voortijds mee stopte. Wel zijn er meer deelnemers met een lager opleidingsniveau gestopt dan deelnemers met een hoger opleidingsniveau.

Tabel 7.1 Resultaten van de pilots

	Almelo N=38	Delft N=35	's-Hertogen-bosch N=44	Kampen N=39	Oss N=33	Sittard-Geleen N=21
Percentage minder kansrijke deelnemers bij de start o.b.v. aantal examens A2	33%	54%	31%	44%	61%	57%
Percentage deelnemers dat pilot afrondde	63%	77%	61%	72%	76%	95%
Percentage van de gestarte deelnemers dat niveau B1 heeft gehaald	13%	3%	14%	13%	0%	0%
Percentage deelnemers dat B1 heeft gehaald van de deelnemers die het traject heeft afgerond	23%	4%	23%	17%	0%	0%
Percentage deelnemers dat het hele taaltraject heeft gevolgd en één of meer examenonder-delen heeft gehaald	42%	26%	59%	48%	16%	35%

Het doel van alle pilots was het afronden van het traject met B1-niveau. Gemiddeld heeft (ruim) zeven procent (variërend van 0% voor Oss en Sittard-Geleen tot 14% voor 's-Hertogenbosch) van de gestarte deelnemers taalniveau B1 behaald, door *alle vier de examenonderdelen* (luisteren, spreken, lezen en schrijven) met een voldoende af te ronden. Hierbij moet uitdrukkelijk vermeld worden dat de uitvoering van de pilots (ernstig) werd gehinderd door corona. Ook hebben niet alle deelnemers examens op alle onderdelen afgelegd.

Het percentage deelnemers dat B1 heeft gehaald van de deelnemers die het traject volledig hebben afgrond, varieert van nul (Oss en Sittard-Geleen) tot 23 procent (Almelo en 's-Hertogenbosch).

Percentages deelnemers die het hele traject hebben gevolgd en minimaal één examen-onderdeel hebben gehaald zijn 16, 26, 35, 42, 48 en 59 procent voor respectievelijk Oss, Delft, Sittard-Geleen, Almelo, Kampen en 's-Hertogenbosch. Het landelijk gemiddelde is 59 procent.

Al met al zijn in de taalpilots van Almelo, Kampen en 's-Hertogenbosch de meest gunstige slaagpercentages behaald. In die pilots deden de laagste percentages minst kansrijke deelnemers mee.

Er zijn verdiepende analyses uitgevoerd binnen de groep deelnemers die de pilot volledig heeft afgerond. Zij die geen enkel examenonderdeel hebben behaald, zijn afgezet tegen de groep die minimaal één examenonderdeel (tot een maximum van vier examenonderdelen) heeft behaald. Deze gegevens waren van vier van de zes pilots beschikbaar (N=104). Gebleken is dat de groep deelnemers die minimaal één examenonderdeel heeft gehaald (N=38) een hogere opleiding heeft behaald in land van herkomst dan de groep die geen enkel examenonderdeel heeft gehaald (N=66). Ook bleek dat zij een hogere score hadden op een leerbaarheidstoets. Verder bleken vrouwelijke deelnemers succesvoller dan mannelijke deelnemers en

gezinsmigranten bleken succesvoller dan statushouders. Daaruit kan echter niet worden geconcludeerd dat statushouders en mannen meer tijd nodig hebben om een hoger taalniveau te bereiken; binnen die groepen is veel diversiteit. We vonden – logischerwijs – een effect van een hogere opleiding in het land van herkomst en van een hogere score op een leerbaarheids-toets afgenomen door de taalaanbieder. Deze uitkomst kan houvast geven bij het indelen van groepen als er wordt gekozen voor een indeling op basis van niveau.

Haalbaarheid B1-niveau?

De uitvoering van de pilots, waarbij het doel was binnen een jaar inburgeraars op te leiden van A2 naar B1, is voor een aanzienlijk deel van de deelnemers niet genoeg gebleken om het B1-niveau te halen. Daarbij moet – behalve alle problemen door corona – opgemerkt worden dat een deel van de pilot-deelnemers volgens enkele betrokkenen niet altijd goed A2-onderwijs hadden genoten en dat het A2-niveau door verloop van tijd al enigszins was weggezakt. Dat gold in het bijzonder voor kennis over spelling en grammatica, meldden taalaanbieders. Onder de nieuwe wet moet de combinatie met participatie, praktijklessen en taalcontact ervoor zorgen dat dit wordt voorkomen. Desondanks vinden sommige taalaanbieders en ook deelnemers de ambities vrij hoog, vooral voor oudere inburgeraars en mensen die weinig opleiding hebben genoten in het land van herkomst.

7.2 Knelpunten

Ondanks de beperkende coronamaatregelen hebben de pilots snel hun weg weer gevonden, en hebben zo goed en zo kwaad als het ging hun plannen aangepast om zo toch door te kunnen gaan met lesgeven en begeleiden van inburgeraars. Hoewel het niet mogelijk is om de gesignaleerde knelpunten helemaal los te zien van de coronasituatie, beschrijven we hieronder een aantal knelpunten die naar alle waarschijnlijkheid ook in normale omstandigheden zouden spelen.

Hoge startmotivatie neemt af gedurende de pilot

In elke pilot werd geconstateerd dat de motivatie van een deel van de inburgeraars gedurende het traject afnam. Alle betrokkenen geven aan dat die teruglopende motivatie het realiseren van een hoger taalniveau binnen de pilots in de weg stond. Het ontbrak niet aan motivatie om te starten met de pilots, dat beschreven we ook in het tussenrapport. Maar omdat het B1-niveau echt een uitdaging was voor de meeste deelnemers, waren de lessen vaak moeilijk voor ze. Op het moment dat de deelnemers merkten dat het traject veel moeite kostte en zij moeilijk meekwamen met de les, verloren ze volgens taalaanbieders een deel van hun motivatie. Het hielp om met de deelnemers in gesprek te gaan, persoonlijke aandacht te geven en ze te herinneren aan het doel dat zij voor ogen hadden. Dat gedurende de pilots corona uitbrak met verregaande gevolgen voor de vorm en inhoud van de voortzetting van de pilots deed de motivatie van de deelnemers ook geen goed.

Combinatie taaltraject en werk trekt zware wissel

Voor deelnemers aan de pilot die tegelijkertijd ook werkten, was deelname zwaar. Dit kwam onder andere door praktische obstakels als wisselende werkroosters. Daarnaast was het voor verschillende deelnemers te zwaar om een volledige werkweek te maken en daarnaast ook nog twee of drie vaak lange avonden taalles te volgen.

De pilots verschilden in het moment waarop ze het werken van de deelnemers lieten starten. In de ene pilot werd gestart met werken, in de andere met leren. Over wat het beste is, zijn de meningen van de verschillende betrokkenen verdeeld. Halverwege de pilots werd nogal eens opgemerkt dat het werken het leren in de weg zat: deelnemers konden door de werktijden de lessen niet volgen of waren na het werken te moe om te profiteren van de lessen. In de eindfase werd vaker opgemerkt dat deelnemers veel leerden op het werk.

Taalrijke werkplekken mét oefenmogelijkheid onvoldoende beschikbaar

Deelnemers met betaald werk hadden vaak weinig oefenmogelijkheden buiten de taallessen om. Tegelijkertijd bleek het vinden van (taalrijke) (vrijwilligers)werkplekken lastig, eveneens mede vanwege corona. Overigens was de caseload van klantmanagers die dit moesten organiseren vaak hoog. Daardoor konden ze minder aandacht dan nodig aan de begeleiding van deelnemers besteden. De begeleiding door deze klantmanagers bestond vaak uit een paar korte telefoongesprekken die volgens deelnemers onvoldoende opleverden.

Als er wel een (werk)plek was, bleek het een uitdaging om deze werkplek ook aanvullend te laten zijn op de taallessen; er werd vaak onvoldoende Nederlands gesproken en de deelnemers wilden hun werkgevers niet ‘lastig vallen’ met oefenmomenten of opdrachten. Deelnemers met een stage of met vrijwilligerswerk hadden in de pilots vaker een taalrijke plek met begeleiding dan deelnemers met betaald werk. In stage of vrijwilligerswerk ligt de nadruk doorgaans minder op arbeidsproductiviteit dan in betaalde banen.

Examens op verschillende dagen werkt belemmerend

De manier waarop de examens B1 worden afgenomen vormt een knelpunt op zich. Examens op vier verschillende dagen waren een belasting voor de deelnemers; vier keer spanning rondom het examen, vier keer naar de examenlocatie reizen, vier keer vrij moeten vragen van het werk of voor kinderopvang moeten zorgen, enzovoort. Dit heeft er mede toe geleid dat slechts een klein deel van de deelnemers alle examens gedaan hebben. Ook de vertraging in de afname van de examens door de coronamaatregelen speelde hier een rol bij.

7.3 Randvoorwaarden

Uit het onderzoek blijkt dat een aantal randvoorwaarden van belang is bij het organiseren van de trajecten naar B1. Voor gemeenten is het van belang om hier rekening mee te houden, zodat de kans van slagen van een deelnemer niet gehinderd wordt door randvoorwaardelijke zaken.

Gemeentelijke regie is wezenlijk

Bij de samenwerking van de pilots zijn verschillende organisaties en functies met eigen verantwoordelijkheden betrokken: klantmanagers, jobcoaches, beleidsambtenaren, taalaanbieders met managers en NT2-docenten, praktijkdocenten, taalmaatjes en organisaties voor vrijwilligerswerk en (stage)-bedrijven. Om te zorgen voor de juiste afstemming en goed zicht te houden op de voortgang is een regievoerder nodig, wordt door meerdere betrokkenen aangegeven. Die regie kan het beste gevoerd worden door de gemeente, bij de gemeente komen immers de verschillende lijnen bij elkaar. Ook daar waar meerdere gemeenten betrokken zijn bij een pilot is een goede afstemming en regie van belang. In de huidige pilots blijkt dat niet alle deelnemende gemeenten even intensief betrokken zijn, en dat de pilot niet

in elk gemeente op dezelfde manier wordt uitgevoerd. Dat is niet erg als het gaat om beredeneerde keuzes passend bij de doelgroep en de lokale mogelijkheden, maar het is wel van belang om hierover af te stemmen.

Rekening houden met reistijd en -kosten

Als eerste hebben deelnemers, zeker als het traject regionaal georganiseerd wordt, soms een lange reistijd naar de leslocatie. De deelnemers zijn vaak afhankelijk van het OV. Een les tot laat in de avond sluit daar bijvoorbeeld niet altijd goed bij aan. Het reizen met het OV kost ook geld. Het lijkt bevorderlijk dat deelnemers de reiskosten vergoed kunnen krijgen als dat nodig is.

Of een deelnemer in een grote of kleine gemeente woont is eigenlijk niet van belang, veel meer gaat het om de afstand en bereikbaarheid van locaties waar taallessen en examens worden gehouden.

Kinderopvang wezenlijk voor deelname

Voor de deelnemers met jonge kinderen moet kinderopvang geregeld worden, zodat zij kunnen deelnemen aan de taallessen en overige activiteiten in het kader van de inburgering. Daarbij kan beschikbaarheid van opvang en het aan moeten vragen van kinderopvangtoeslag een hindernis zijn. Voor avondlessen is kinderopvang nog lastiger te regelen, er zijn maar weinig kinderopvangorganisaties en gastouders die ook avondopvang aanbieden. Bij het bepalen van de geschiktheid van een kinderopvanglocatie is het van belang om ook rekening te houden met de afstand van de locatie tot de taalles of het werk, zodat de ouders in staat zijn hun kind voor sluitingstijd op te halen, en niet bijvoorbeeld de les eerder hoeven te verlaten.

7.4 Lessen voor het nieuwe stelsel

In deze paragraaf beschrijven we welke lessen op basis van de pilots zijn mee te geven. Wat kunnen gemeenten en taalaanbieders doen om de kans van slagen van deelnemers zo groot mogelijk te maken?

Organiseer gemeentelijke regie

Veel gemeenten werkten in de pilots samen met andere gemeenten en uitvoeringsorganisaties en dit zal zeker ook gebeuren bij de uitvoering van de nieuwe wet. Er is tenslotte enige schaalgrootte noodzakelijk om maatwerk en flexibiliteit te kunnen leveren. Daarbij is het aan te raden dat een gemeente de regie voert. Er wordt opgemerkt dat in de aanbestedings-procedures, die veel gemeenten zijn gestart om de nieuwe wet uit te (laten) voeren, de prijs van de aanbieders niet alleen leidend moet zijn. Aanbieders die nu voor de aanbestedingen bij de nieuwe wet kijken hoe het zo goedkoop mogelijk kan, dienen mogelijk voorstellen in die niet ten goede komen aan de slagingspercentages en op langere termijn dus ook niet aan de participatie.

Vooral bij de selectie en aansturing van de taalaanbieder(s), bij de invulling van (lokale) participatieplekken en bij de monitoring en evaluatie van de opbrengsten van de taaltrajecten is het nodig dat de gemeenten haar regisserende rol pakken. Gemeenten kunnen bijsturen als proces en tussentijdse resultaten daarom vragen.

Eén aanspreekpunt voor de inburgeraar

Docenten staan doorgaans het dichtst bij de inburgeraars; alle deelnemers aan de pilots beoordeelden de docenten positief. In sommige pilots stond ook de projectleider of beleidsmedewerker in nauw contact met deelnemers. Als deelnemers verschillende contactpersonen hebben, raken zij soms het overzicht kwijt en kan onduidelijk zijn wie waarover gaat, ook voor de contactpersonen zelf.

Voor de inburgeraars is het dus van belang dat één persoon zicht heeft op de hele situatie en er ook voor kan zorgen dat er indien nodig aanpassingen aan het traject worden gedaan. Dat is bij voorkeur iemand met korte lijntjes naar de taalaanbieder, maar ook iemand die op de hoogte is van alle andere partijen waar een inburgeraar mee te maken heeft en zo nodig met hen in contact kan treden. Denk aan de IND, VluchtelingenWerk, Belastingdienst, onderwijs, kinderopvang, enzovoort.

Organiseer kwaliteitsvolle taallessen

Homogene groeperingsvorm. Zowel deelnemers als taalaanbieders gaven aan dat het leren van de taal beter gaat als de aanvangsverschillen in actueel taalniveau in het Nederlands in de groep gering zijn. De niveauverschillen in de groepen volwassen inburgeraars zijn over het algemeen groter dan gebruikelijk in het onderwijs aan leerplichtige leerlingen. Scherp gesteld: van een boerendochter die nooit naar school ging tot een tandarts, zij beginnen samen en zullen eindelijk hetzelfde taalniveau B1 moeten bereiken.

Als de niveauverschillen te groot zijn, kan dit belemmerend zijn voor zowel de langzamere als de snellere leerders. Dit kan ondervangen worden met homogene groepen. Om dit kosten-efficiënt te kunnen doen, is wel een redelijke omvang van het aantal inburgeraars nodig; er moeten per niveau voldoende inburgeraars zijn om een lesgroep te starten.

De toekomstige inburgeraars worden via niveau A2 naar niveau B1 begeleid. Er kan dus op meerdere momenten gekeken worden naar het niveau en tempo waarin mensen leren. Bij aanvang kan op basis van het actuele taalniveau in het Nederlands, het opleidingsniveau in het land van herkomst en/of na afname van een leerbaarheidstoets een eerste indeling worden gemaakt. Eventueel kunnen docenten na een paar lessen inschatten of de eerste groeps-indeling juist is. Dan kunnen groepen opnieuw worden ingedeeld naar niveau en leertempo.

Differentiatie in aanbod. Differentiatie binnen de gevormde groepen is wenselijk. Daarbij kan het (deels) inzetten van online methoden behulpzaam zijn, hoewel hierbij opgemerkt moet worden dat online taallessen niet voor alle deelnemers goed uitpakken. Ook de inzet van extra handen in de vorm van assistenten of vrijwilligers kan wenselijke effecten sorteren. Inburgeraars zullen sterk verschillen in de mate waarin zij thuis kunnen en willen oefenen; de een wil op school alleen praten en de rest zelf thuis leren, de ander heeft moeite om thuis zonder hulp huiswerk te maken.

Meer vaardigheden nodig dan alleen taal. Naast het leren van taal, hebben inburgeraars ook andere vaardigheden nodig om zich te kunnen redden in de samenleving en daadwerkelijk in de samenleving te participeren. Het gaat dan bijvoorbeeld om digitale vaardigheden, studievaardigheden en kennis van de Nederlandse samenleving.

Praktijklessen en taalmaatjes. De inzet van praktijklessen in sommige pilots werd door deelnemers als heel positief ervaren. Hetzelfde geldt voor de inzet van taalmaatjes en de andere activiteiten die plaatsvonden buiten de school. Praktijklessen en taalmaatjes buiten de taallessen om helpen de inburgeraars om de Nederlandse taal in andere situaties dan de les actief te oefenen en toe te passen. Zo kan het geleerde doorgetrokken worden naar concrete situaties in het dagelijkse leven.

Voorwaarden scheppen voor een taalrijke werkplek

Werken is een manier van meedoen. Maar als het leren van taal moet worden gestimuleerd door werk, is niet elk werk geschikt. Voor een taalrijke werkplek moet de aard van het werk met zich meebrengen dat er een (aanzienlijk) deel van de tijd moet worden geluisterd, gesproken, gelezen en/of geschreven in het Nederlands. Dat vraagt om een baan waar het gebruik van het Nederlands niet beperkt is tot de pauze (zoals bij orderpicken in een magazijn) of waar de collega's vooral een andere taal spreken dan Nederlands. Ook de kwaliteit van het gebruik van het Nederlands is van belang (variatie in onderwerp, langere en complexere zinnen, rijke woordenschat). Vervolgens kan de inhoudelijke link met de taalles gelegd worden, maar dat is niet iets om aan de werkgever over te laten. Deze heeft hierbij begeleiding nodig en de vraag is wie deze taak het best op zich kan nemen (gemeente of taalaanbieder). Het idee om deelnemers opdrachten mee te geven om op de werkvloer uit te voeren, vraagt begeleiding. Deelnemers vinden het spannend hier zelf om te vragen. Van werkgevers kan op dit punt niet te veel verwacht worden. De vraag is of een echt taalrijke werkplek, waar de werkgever de ruimte biedt voor het leren van de taal, de vorm van een reguliere betaalde baan kan hebben. Want werkgevers zullen vaak prioriteit aan de arbeidsproductiviteit van werknemers geven, waardoor er minder ruimte is voor het leren van de Nederlandse taal.

Er is nog weinig expertise op het gebied van taalrijke werkplekken voor inburgeraars. In het onderwijs bestaat ervaring met het verrijken van de taalomgeving en het oefenen buiten de les, weliswaar voor anderstalige leerlingen (niet-volwassenen) en niet voor werkplekken. Denk hierbij aan internationale schakelklassen en andere vormen van onderwijs aan leerlingen met Nederlands als tweede taal. Van deze kennis kan worden geprofiteerd. Geopperd is ook dat ROC's, andere taalaanbieders en mogelijk ook SW-bedrijven (Sociale Werkvoorziening) een rol kunnen spelen in het bieden van of begeleiden bij taalrijke werkplekken. Een mogelijkheid zou ook kunnen zijn dat werkgevers een vergoeding krijgen voor het geven van ruimte voor het gericht oefenen van taal.

Eerst leren, dan werken

Uit de pilots werd niet helemaal duidelijk wat een goed moment is om (vrijwilligers)werk te zoeken; meteen of na enige tijd. Het is in ieder geval noodzakelijk aan het begin een duidelijke focus te kiezen en niet te veel tegelijk te vragen van inburgeraars. Als inburgeraars starten met het leren van Nederlands is een focus op taal leren aan het begin voor de hand liggend. Daarna kan een taalrijke werkplek een boost geven aan het leren van de taal. Om daarvan te profiteren is een basisniveau nodig.

Als op de werkplek de Nederlandse taal wordt gebruikt en er tijd genoeg overblijft voor het leren van taal, is werk een aanvulling op de taalles en ervaren deelnemers dat ze harder vooruit gaan. Maar als de werkplek niets toevoegt aan het leren van de taal en wel veel tijd en inspanning kost, zit deze het leren in de weg.

In theorie is ook hier maatwerk mogelijk. Inburgeraars die cognitief sterk en hoog leerbaar zijn, zouden met een paar uur per week les en verder digitale studie naar B1-niveau kunnen komen. Mensen met een gemiddelde leerbaarheid en een duidelijke beroepsachtergrond en/of voorkeur voor een sector worden geholpen door ook daar taal over te leren. Dat kan met praktijklessen of passende leerwerkplekken. Mensen met een lagere leerbaarheid hebben meer baat bij heel intensieve fysieke taalles waarbij ook in de context wordt geleerd (activiteiten en uitstapjes).

Aanbevelingen voor gemeenten

Tot slot vatten we de belangrijkste aanbevelingen voor de gemeenten hieronder samen.

- ✓ Zorg voor een regievoerder in de samenwerking tussen en binnen (verschillende) gemeenten om de taaltrajecten voor inburgeraars tot een succes te maken. Ook met het oog op efficiënte besteding van de middelen, het garanderen van kwaliteitsvolle taaltrajecten en het regelen van taalrijke plekken (stage, vrijwilligerswerk en baan). Let bij de inkoop van toekomstige taaltrajecten op de intensiteit, duur en persoonlijke contacten binnen de taallessen. Er zijn docenten nodig die niet alleen de Nederlandse taal kunnen onderwijzen, maar ook graag met deze specifieke doelgroep willen werken.

- ✓ Benut de intake voor de inrichting van een taaltraject op maat; wat is het actuele taalniveau, wat wil de inburgeraar bereiken, wat past bij zijn niveau en ambitie, wat is een realistisch tijdpad? Bespreek hoe aan de randvoorwaarden (combineren van gezin, werk en taal leren, bereikbaarheid locaties, vervoer, reistijd en -kosten, kinderopvang, ICT-voorzieningen en -vaardigheden e.d.) kan worden voldaan. Gebruik de uitkomsten van de leerbaarheidstoets om te bepalen in welk tempo een inburgeraar taallessen kan volgen, en pas daar het taaltraject op aan.

- ✓ Zorg voor één aanspreekpunt voor de inburgeraar, die het inburgertraject begeleidt en overzicht houdt. Dit vergemakkelijkt de inburgering.

- ✓ Laat taallessen zoveel mogelijk in homogene niveaugroepen aanbieden, met ook binnen de groepen mogelijkheden voor differentiatie naar aanbod, niveau en leertempo. Dit motiveert om het traject af te maken.

- ✓ Zorg voor veel en gevarieerde leermomenten buiten de les in wisselende taalcontexten en sociale omgang met diverse personen die de Nederlandse taal machtig zijn (praktijklessen, excursies, taalmaatjes e.d.).

- ✓ Creëer taalrijke plekken (stage, vrijwilligerswerk of baan) voor inburgeraars, in samenwerking met werkgevers en taalaanbieders. Houd hierbij als gemeente de regie. Regel plekken waarin de Nederlandse taal veel en actief kan worden gebruikt. Zorg voor begeleiding op die taalrijke werkplek. Optimaal benutten van deze plekken voor het leren van de Nederlandse taal vraagt veel van de werkgever en vraagt om begeleiding van de inburgeraar.

- ✓ Geef het leren van de Nederlandse taal bij de aanvang van het traject prioriteit. Later kan het verrichten van werk het leren van de Nederlandse taal bevorderen, mits de

taallessen kunnen worden gevolgd en er tijd over blijft om de taal te leren. Wacht echter ook weer niet te lang met de participatie, want werken maakt mensen actief, breidt hun netwerk uit en ondersteunt het leren van de Nederlandse taal. Bekijk per individueel geval wanneer het een goed moment is voor het combineren van taal leren en werken.

- ✓ Het bereiken van niveau B1 vraagt om een investering in inburgeraars, waarbij hen de tijd gegund wordt dit doel te bereiken. Voltijds of onregelmatig werk in combinatie met een druk gezinsleven kan daarbij belemmerend zijn, omdat dit het volgen van taallessen bemoeilijkt.

Bijlage I. Onderzoeksvragen

Deel A: Het beschrijven van de trajecten en deelnemers

1. Op welke doelgroep richten deze taaltrajecten in de pilotgemeenten zich? Aan welke instroomeisen moeten deelnemers voldoen voor deze trajecten? Hoe zijn de pilotgemeenten tot de selectie van deelnemers gekomen?
2. Welke ervaringen hebben de pilotgemeenten opgedaan met het organiseren/opzetten van deze taaltrajecten? Welke partijen waren hierbij betrokken? Hoe is de opleider/taalaanbieder geselecteerd? Hoe zijn de deelnemers geworven? Welke knelpunten waren er en hoe zijn die opgelost?
3. Welke (kwaliteits)eisen worden gesteld aan de uitvoerders van de taaltrajecten? Hoe wordt dit gemonitord?
4. Wat zijn de kenmerken van de deelnemers die de taaltrajecten volgen? In hoeverre nemen ook vrouwelijke inburgeraars en/of gezinsmigranten deel?
5. Wat is de intensiteit van de trajecten? Aantal uren per onderdeel, groepsgrootte, groepssamenstelling, duur van de trajecten?
6. In welke mate is er sprake van maatwerk? Welke variatie is er op individueel niveau wat betreft het aantal lesuren, het niveau en het tempo?
7. Welke begeleiding krijgen de deelnemers? Hoe worden de randvoorwaarden (kinderopvang, reiskosten, combinatie met werk e.d.) gerealiseerd? Hoe wordt de inspanning van deelnemers gemonitord? Welke werkwijzen hanteren gemeenten om de deelnemers te motiveren om deel te nemen aan deze trajecten? (o.a. via handhaving)
8. Is er aandacht voor leren buiten de taalles? Hoe wordt dit gestimuleerd in het taaltraject?
9. Of en op welke manier wordt een koppeling gemaakt tussen het geleerde en de leefwereld van de deelnemers (betekenisvol leren)?

Deel B: Ervaringen van deelnemers

10. Hoe ervaren de deelnemers het taaltraject zelf? Waarom nemen zij deel? Wat vinden zij van het lesaanbod, de docenten, de groepssamenstelling, het lestempo, tijdsbelasting?

Deel C: Resultaten van de trajecten

11. Welke resultaten worden er behaald met deze taaltrajecten? Hoeveel deelnemers halen B1 niet?
12. Wat zijn de kenmerken van de deelnemers die B1 halen en van de deelnemers die dat niet halen?
13. Hoe lang doen inburgeraars er gemiddeld over om van A2 naar B1 te komen? Hoeveel lesuren en huiswerkuren hebben de deelnemers gemiddeld nodig? Welke variatie is er in de trajectduur en aantal uren?
14. Hoeveel begeleidingsuren zijn er gemiddeld per traject nodig geweest? Welke variatie zit daarin?

Deel D: De kosten

15. Hoe ziet de verdeling van de kosten eruit voor de pilotgemeenten? (uitgesplitst naar uitvoeringskosten gemeente en kosten taaltrajecten en examens)

Deel E: Conclusies over wat werkt, voorwaarden en knelpunten

16. Welke werkwijzen en trajecten werken goed? Welke werkwijzen en trajecten werken minder goed? Waarom, voor wie?
17. Welke randvoorwaarden zijn daarbij relevant?
18. Welke deskundigheid/expertise hebben de uitvoerende organisaties en betrokken professionals nodig?
19. Welke knelpunten komen gemeenten tegen en hoe worden deze opgelost?
20. Welke lessen kunnen worden getrokken uit deze pilots voor gemeenten en voor het ministerie van SZW?
21. Is de omvang van de gemeente (klein, middelgroot, groot) van belang bij het verloop van taaltrajecten en de bevorderende en belemmerende aspecten?

N.a.v. de coronacrises:

Mocht deze crises lang aanhouden: welke lessen zijn er te trekken uit de ervaringen in de pilots tijdens de coronacrises en hoe zou de nieuwe wet kunnen worden uitgevoerd tijdens coronamaatregelen?

Bijlage II. Monitorkader

Deelnemer	Anonieme code
Land van herkomst	Land
Leeftijd	in jaren
Sekse	• Man • Vrouw • Anders
Doelgroep	• Statushouder • Gezinsmigrant • Anders
In Nederland sinds	MM/JJJJ
Thuiswonende minderjarige kinderen	• Nee • Ja
Hoogst gevolgde opleidingsniveau in land van herkomst *N.B.: deze opleiding hoeft dus niet afgerond te zijn*	• Hoog opgeleid • Middelbaar opgeleid • Laag opgeleid • Analfabeet in eigen land
Aantal examenpogingen A2 (minimaal 4 voor iemand die alle taal-onderdelen in een keer haalde)	Aantal
Dagbesteding van deelnemer bij start pilot	• Vrijwilligerswerk • (taal)stage • Opleiding (niet B1 taalles) • Werkervaringsplaats • Betaald werk • Niet actief in participatie • Anders, namelijk…
Werkervaring in Nederland	• Nee • Ja, namelijk…
Evt. specifieke persoonlijke problemen of belemmeringen	• Mentale gezondheidsproblemen (bv stress, slecht slapen, neerslachtig) • Lichamelijke gezondheidsproblemen • Problemen in de privésfeer (bv. gezinshereniging, scheiding) • Problematische schulden • Geen zicht op • Anders, namelijk…
Uitslag leerbaarheidstoets	• Laag • Midden • Hoog • Onbekend • Geen leerbaarheidstoets afgenomen
In welke klas is de deelnemer ingedeeld?	• Pilotklas • Andere klas, namelijk… omdat…
Andere opmerkingen	Eventuele opmerkingen

Verloop pilot:	
Tussentijds gestopt	• Nee • Ja, (datum)
Verzuim in het algemeen	• (Bijna) nooit afwezig • Minder dan een keer per maand afwezig • Enkele keren per maand afwezig • Elke week een deel afwezig • (Bijna) niet aanwezig geweest
Wanneer gereed om examens af te leggen op B1 niveau?	• [maand] • Nog niet
Als geen examen gedaan: Nederlandse taalniveau bij einde pilot Luisteren	• Lager dan A2 • A2 • B**1** • Hoger dan B1
Als geen examen gedaan: Nederlandse taalniveau bij einde pilot Spreken	• Lager dan A2 • A2 • B**1** • Hoger dan B1
Als geen examen gedaan: Nederlandse taalniveau bij einde pilot Lezen	• Lager dan A2 • A2 • B**1** • Hoger dan B1
Als geen examen gedaan: Nederlandse taalniveau bij einde pilot Schrijven	• Lager dan A2 • A2 • B**1** • Hoger dan B1
Als examen gedaan: B1 examen gehaald? Luisteren	• Nee • Ja, (datum)
Als examen gedaan: B1 examen gehaald? Spreken	• Nee • Ja, (datum)
Als examen gedaan: B1 examen gehaald? Lezen	• Nee • Ja, (datum)
Als examen gedaan: B1 examen gehaald? Schrijven	• Nee • Ja, (datum)
Is er in het pilotjaar iets veranderd in werksituatie?	• Nee • Ja, namelijk …huidige dagbesteding:

Bijlage III. Korte beschrijving plannen van aanpak per pilot

In deze bijlage beschrijven we kort de aanpak van elke pilot. De beschrijvingen zijn gebaseerd op de plannen van aanpak. Dat betekent dat sommige zaken zijn veranderd, bijvoorbeeld omdat na de start een andere aanpak of fasering wenselijk bleek. Ook zijn bepaalde onderdelen niet uitgevoerd vanwege corona.

Geplande opzet pilot Almelo

Binnen de pilot in Almelo en omgeving is ruimte voor 40 deelnemers.

Deelnemers krijgen twee keer per week drie uur taalles. Daarnaast wordt er begeleiding geboden in de vorm van loopbaanoriëntatie en zijn er praktijkopdrachten. Tijdens het traject is er ook aandacht voor sociale vaardigheden. Alle deelnemers hebben naast twee dagdelen school één of twee dagen per week stage of (vrijwilligers)werk. Deelnemers moeten praktijkopdrachten uitvoeren op de werkvloer en dit bijhouden in een taalportfolio.

In het plan van aanpak is te lezen dat het ROC van Twente de regie in de klas heeft en de deelnemers begeleidt ten aanzien van loopbaanoriëntatie en de lessen in sociale, school- en werkvaardigheden. Daarnaast zorgt Werkplein Twente voor een stage/vrijwilligersplek. De klantmanagers van de gemeenten verzorgen de begeleiding van de deelnemers in het traject richting werk. De projectleider inburgering is beschikbaar als aanspreekpunt voor de medewerkers van gemeenten en het ROC van Twente. Deze projectleider inburgering stuurt daarnaast de begeleidingsgroep van het pilotproject aan. Deze begeleidingsgroep doet de coördinatie van het traject. De begeleidingsgroep bestaat uit de onderwijskundige van het ROC van Twente, een beleidsadviseur van de gemeente Almelo en de projectleider inburgering en wordt naar behoefte aangevuld met andere betrokkenen. Zij dragen zorg voor de algemene aansturing en monitoren de voortgang. De begeleidingsgroep is ook verantwoordelijk voor de inhoudelijke evaluatie aan het einde van de projectperiode.

Geplande opzet pilot Delft

Binnen de pilot in Delft en Rijswijk is ruimte voor 40 deelnemers. De gemeenten streefden naar een verhouding van circa 60 procent deelnemers die hun A2 examens in één keer hebben gehaald en circa 40 procent deelnemers die daarvoor meerdere pogingen nodig hadden.

De gekozen opzet in het plan van aanpak was: beter leerbare deelnemers krijgen zes uur per week taalles, de anderen negen uur. Daarbij krijgen deelnemers respectievelijk drie uur en vierenhalf uur huiswerk en praktijkopdrachten per week. In aanvulling op de taalles zorgt het reïntegratiebedrijf voor taalrijk (vrijwilligers)werk. Er wordt overlegd met de werkgever om te zorgen dat de praktijkopdrachten matchen met het dagelijks werk en er tijd wordt gemaakt voor begeleiding.

De deelnemers worden begeleid door de docent van het ROC. De school stelt een ontwikkelplan op met de cursist, daarbij sturend op de eigen verantwoordelijkheid. Dit maakt deel uit van het persoonlijk ontwikkelplan. In een portfolio houden deelnemers hun ontwikkeling bij.

De pilot krijgt gestalte binnen een netwerkorganisatie. Deze heeft als samenwerkingspartners de taalschool van ROC Mondriaan, de reïntegratiebedrijven, de taalhuizen van de gemeenten, brede welzijnsorganisatie, VluchtelingenWerk en vrijwilligersinitiatieven. Naast de netwerkorganisatie is er ook een projectorganisatie. Deze bestaat uit een stuurgroep, een werkgroep en projectleider. De stuurgroep bestaat uit de projectleider ROC, beleidsambtenaar en projectleider gemeente Delft en de medewerker Werkgeverservicepunt Rijswijk.

De werkgroep bestaat uit de projectleider gemeente Delft, docenten ROC, medewerker Werkgeverservicepunt Rijswijk en incidenteel consulenten van het reïntegratiebedrijf. De projectleider is 18 uur per week beschikbaar voor de organisatie van de pilot en het casemanagement gericht op de progressie van de cursisten.

Geplande opzet pilot 's-Hertogenbosch

Binnen de pilot in 's-Hertogenbosch is ruimte voor 40 tot 50 deelnemers. Het doel was dat tenminste 50 procent van de deelnemers een baan heeft.

Het taaltraject zoals geformuleerd in het plan van aanpak bestaat uit de taallessen op het Koning Willem I College, contact met een taalbuddy en de mogelijkheid tot extra les bij Regina Coeli. Deelnemers krijgen zes uur per week les verdeeld over twee dagen. Iedere deelnemer wordt gekoppeld aan een taalbuddy. Regina Coeli ("de nonnen van Vught") kan op een nader te bepalen moment een intensivering van het taaltraject verzorgen. Deze intensivering duurt maximaal twee dagen.

Deelnemers aan de pilot krijgen een persoonlijk plan waarin hun taalprogramma is uitgewerkt. Het taalprogramma bestaat uit een algemeen deel en een maatwerk deel waarin per deelnemer wordt gekeken wat het beste past en wat nodig is om de taal goed te kunnen oefenen. In deze pilot gaat de projectleider in gesprek met de werkgevers over de mogelijkheid een deel van de lessen en/of de zelfstudie in werktijd te laten plaatsvinden.

Er is een projectgroep met gemeente en taalaanbieder die wekelijks bij elkaar komt. Er is ook een projectleider aangesteld om de pilot in goede banen te leiden. De projectleider is ook wekelijks aanwezig op de leslocatie.

Geplande opzet pilot Kampen

In Kampen is ruimte voor 40 deelnemers. De gemeente werkt samen met een kleinschalige taalschool in Kampen, WenL. De gemeente en de taalaanbieder hadden de intentie om de focus te leggen op jonge deelnemers, zodat zij hen aan het eind van het traject richting een mbo-opleiding konden begeleiden.

Het taaltraject, zoals geformuleerd in het plan van aanpak, heeft twee pilotklassen. De ene klas krijgt drie keer drie uur les. De andere klas krijgt twee avonden drie uur les. De klassen zijn heterogeen en ingedeeld op basis van wanneer deelnemers les kunnen volgen. De taalschool wil focussen op een doorgaande leerlijn van A2 tot B1. In de les zal dus veel samen worden geoefend en veel worden herhaald. De lessen bestaan uit een gezamenlijk klassikaal deel waarna deelnemers op eigen tempo door de methode kunnen. Naast het verbeteren van de taalvaardigheid, wil de taalaanbieder ook de leefwereld van deelnemers vergroten. Er wordt met de deelnemers een portfolio gemaakt waarin wordt opgenomen 'wie ben ik, wat kan ik, wat wil ik en wat ga ik doen na dit taaltraject?'.

De gemeente is regiehouder en taalschool WenL is de uitvoerende partij. Middels overleg, presentaties en rapportages houden de gemeente en de taalschool elkaar op de hoogte van de stand van zaken. De gemeente onderhoudt ook contact met de deelnemers op individueel niveau.

Geplande opzet pilot Oss

Binnen de pilot in Oss en omgeving is ruimte voor 30 deelnemers. De pilot focust op voormalig inburgeraars met werk. Deelnemers komen in aanmerking als zij werken, bezig zijn met een traject richting werk of gewerkt hebben en nu een uitkering ontvangen.

In het plan van aanpak wordt de opzet voor de pilot beschreven: De gemeenten en de taalschool van De Leijgraaf hebben gekozen voor gepersonaliseerd leren en *blended learning*. Deelnemers kiezen een groot deel van de eigen leerroute zelf, in samenspraak met de docent. Deelnemers krijgen een individuele studieplanner met persoonlijke leerdoelen en mijlpalen en worden individueel gecoacht. Er worden verschillende middelen ingezet: online lezen, filmpjes, plaatjes en opdrachten en ook gezamenlijke bijeenkomsten, coaching en uitwisselen van informatie onderling.

De deelnemers werken ongeveer zes uur per week thuis. Daarnaast zijn er de eerste 20 weken twee avonden per week groepsbijeenkomsten waar deelnemers hun vragen kunnen stellen of extra instructie krijgen. In de tweede 20 weken zal dat een bijeenkomst per week worden. Tijdens deze bijeenkomsten kunnen ook gastlessen of excursies plaatsvinden, is aandacht voor taal op de werkvloer, werknemersvaardigheden en studievaardigheden. Deelnemers mogen zelf meedenken over de invulling van de groepsbijeenkomsten. Het aanbod zal vraag-gestuurd zijn.

Iedere tien weken hebben deelnemers een coachingsgesprek met de docent van De Leijgraaf. Naast coaching over de voortgang en leerdoelen is er ook *coaching on the job*. Dit betekent dat de coach tijdens het traject minimaal twee keer de werkplek van de deelnemer bezoekt. Hierna stelt de coach taaltaken op zodat de deelnemer zich verder kan ontwikkelen op het taalgebied dat relevant is voor het werk. De coach geeft de werkgever tips over het positief beïnvloeden van de taalvaardigheid van de deelnemer.

Er is een projectgroep met afgevaardigden van alle betrokken gemeenten en de taalaanbieder. De projectgroep komt ongeveer een keer in de vier weken bij elkaar. Een consulent Werk is uitvoeringscoördinator. Zij vormt het knooppunt tussen de deelnemer, het ROC en de diverse accountmanagers vanuit de gemeenten en werkgever.

Geplande opzet pilot Sittard-Geleen

Binnen de pilot in Sittard-Geleen, Beek en Stein is ruimte voor 24 deelnemers. De pilot richt zich primair op deelnemers in de bijstand. De uitvoering ligt bij twee taalaanbieders: Totaal Onderwijs en Vista College. De groep deelnemers wordt gesplitst op basis van het aantal examenpogingen A2. De ene taalaanbieder heeft expertise op het gebied van deelnemers met een hoge leerbaarheid en de andere taalaanbieder heeft expertise op het gebied van lage leerbaarheid.

Volgens het plan van aanpak bestaat het programma uit taalles, intensieve persoonlijke begeleiding, examentraining, huiswerkbegeleiding en aanvullende activiteiten. De deelnemers met een hoge leerbaarheid krijgen zes uur per week les en de deelnemers met een lage leerbaarheid krijgen twaalf uur les per week. Daarnaast krijgen alle deelnemers vijftien uur per week aan zelfstudie en huiswerk en tien uur aanvullende lessen, tussentijdse toetsing, examentraining en remedial teaching. Er worden in het pilotjaar minimaal twee naschoolse groepsactiviteiten aangeboden.

Deelnemers worden gekoppeld aan een consulent van de gemeente. Er vindt een driegesprek plaats samen met de betrokken taalaanbieder waarin persoonlijke plannen worden gemaakt. Daarnaast voert de consulent voortgangsgesprekken en doet hij/zij tussentijdse evaluaties en een eindgesprek. Ook zal de betrokken consulent de nazorg verzorgen.

Gemeente Sittard-Geleen is regievoerder en verantwoordelijk voor de projectorganisatie. Er zijn gezamenlijke evaluatiemomenten met gemeenten Beek en Stein ter monitoring van de ontwikkeling. De begeleiding van individuele deelnemers is belegd bij de consulenten van de gemeente. Een projectleider is verantwoordelijk voor de volledige procesgang.

Er wordt gewerkt vanuit een projectgroep die minimaal één keer per kwartaal samen komt om het proces te monitoren en eventueel bij te stellen. Deze projectgroep bestaat uit de projectleider en een consulent van de gemeente Sittard-Geleen, de vertegenwoordigers van gemeenten Beek en Stein en de coördinatoren van de taalaanbieders.

Tabel B1. De taaltrajecten bij de start per pilot

	Almelo	Delft	's-Hertogenbosch
Aantal lesuren per week	9 uur	Beter leerbare deelnemers: 6 uur Midden en laag leerbare deelnemers: 9 uur	6 uur
Groepsgrootte	Groep 1: 20 deelnemers Groep 2: 16 deelnemers, 3 aanmeldingen	Kansrijke groep: 17 deelnemers Minder kansrijke groep: 18 deelnemers	Groep 1: 15 deelnemers Groep 2: 15 deelnemers Groep 3: 14 deelnemers
Begeleiding deelnemers	Docenten ROC Twente Werkplein Twente Klantmanagers gemeenten	Docenten ROC Mondriaan en taalvrijwilligers	Taaldocenten KW1C Taalbuddy of taalcoach
Lesmethode	TaalSterk	InZicht	TaalSterk

	Kampen	Oss	Sittard-Geleen
Aantal uur les per week	9 uur	Methode is grotendeels online (6-12 uur zelfstudie). Daarbij twee keer per week groepsbijeenkomsten, later een keer per week	Kansrijke deelnemers: 6 uur Minder kansrijk: 12 uur
Groepsgrootte	36 deelnemers verdeeld over 4 klassen (maximaal 14 deelnemers per klas)	Groep 1: 17 deelnemers Groep 2: 16 deelnemers	Kansrijke groep: 9 deelnemers Minder kansrijke groep: 12 deelnemers
Begeleiding deelnemers	Taaldocent WenL Consultent van gemeente	Coach ROC De Leijgraaf Werkgever Coördinator	Docenten van Totaal Onderwijs en Vista College Consulent van de gemeente
Lesmethode	TaalSterk	Link (online methode)	TaalSterk

Colofon

Titel	Naar een hoger taalniveau voor inburgeraars
Auteur	Sandra Beekhoven, Ellen Donkers & Suzanne Nelemans, m.m.v. Emiel Helmich, IJsbrand Jepma, Joke Kruiter & Karin Hoogeveen
Versie	Tweede concept
Datum	27-09-2021
Project	Evaluatie VOI-pilot reguliere route A2>B1 (TR1730)

Sardes
Postbus 2357
3500 GJ Utrecht (NL)
T+31(0)30 23 26 200
www.sardes.nl

© Sardes 2021

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

Sardes
Postbus 2357
3500 GJ Utrecht
Lange Viestraat 371
3511 BK Utrecht
(030) 232 62 00
@ secretariaat@sardes.nl
www.sardes.nl
@SardesUtrecht
facebook.com/sardesBV